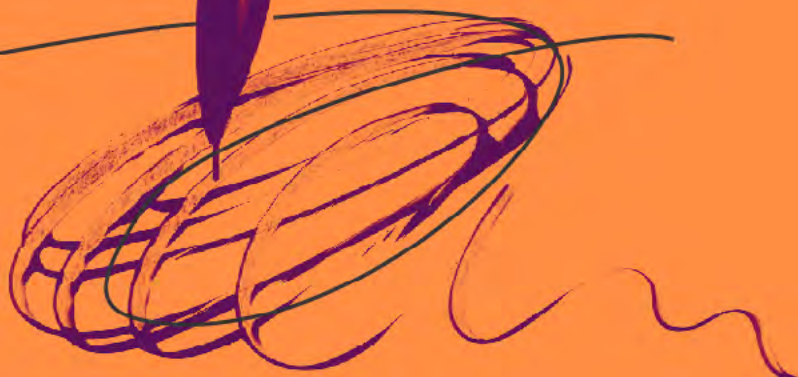

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU

Maria PILCHIN
ȘTEFAN CEL MARE 148
DIAGONALE

Colecția *Dialoguri*

Colecția *Dialoguri* a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” este instituită în scopul oferirii unor lucrări din domeniul biblioteconomic, bibliologic, de promovare a științei informației și culturii cărții, de valorificare a scriitorilor și operelor lor prin intermediul unor interviuri, convorbiri, anchete și dialoguri literare și culturale, realizate de cercetătorii, formatorii și bibliotecarii-facilitatori din cadrul BM.

Colecția va include produse publicistice rezultate în urma activităților din cadrul ofertei de servicii și evenimente dedicate lecturii și bibliotecii ca spațiu comunitar și ca instituție infodocumentară.

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a lansat și alte colecții care, la fel, oferă lecturi esențiale pentru bibliotecari precum: *Professional*, *Bibliographica*, *Chișinăuiana*, *BiblioEseu*, *Exegeze literare*, *Antologii*.

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU

calea ta spre cunoaștere!

**Radio Europa
Liberă Moldova**

MARIA PILCHIN

ȘTEFAN CEL MARE 148

•

DIAGONALE

**Chișinău
2021**

Ediție îngrijită de dr. Mariana Harjevschi

Coordonator: dr. conf. Lidia Kulikovski

Lector: Ivan Pilchin

Ilustrații: Vasile Botnaru

Design copertă: Valeriu Herța

Tehnoredactare: Ion Vârlan

Cu permisiunea postului Radio Europa Liberă, biroul de la Chișinău, acest volum include și 5 interviuri realizate în cadrul programelor editoriale ale REL Moldova.

Volumul conține 15 tablouri executate în tuș de Vasile Botnaru.

Tipografia: SC Garomont Studio SRL,

Str. Alba Iulia, 75. Tel.: 076706887; 022 508 616

e-mail: garomont@promovare.md, garomont_print@promovare.md

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Pilchin, Maria.

Ștefan cel Mare 148 : Diagonale / Maria Pilchin ; ediție îngrijită de Mariana Harjevschi ; coordonator: Lidia Kulikovski ; ilustrații: Vasile Botnaru ; copertă: Valeriu Herța ; Biblioteca Municipală "B. P. Hasdeu", Radio Europa Liberă Moldova. – Chișinău : S. n., 2021 (Garomont-Studio SRL). – 132 p. : il. – (Colecția "Dialoguri", ISBN 978-9975-3506-2-4).

100 ex.

ISBN 978-9975-3506-3-1.

821.135.1(478)-83

P 65

Prezentul volum este pus la dispoziție prin Licența Atribuire – Necomercial – Distribuire în Condiții Identice 4.0 Internațional (CC BY-NC-SA 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ro>

© Vasile Botnaru, ilustrații, 2020

CUPRINS

Lidia Kulikovski. <i>De la oameni pentru oameni</i>	7
I. ANCHETA DE TEREN	13
Convorbiri în (și despre) bibliotecă: Lidia Kulikovski	15
Convorbiri în (și despre) bibliotecă: Adrian Jicu	19
Convorbiri în (și despre) bibliotecă: Ramona Mezei	22
9 mai în viziunea unor tineri scriitori: o încercare de a ieși din stereotip	26
Interviu cu scriitoarea Lucreția Bârlădeanu	36
Interviu cu compozitorul Ghenadie Ciobanu	44
Literatură și pictură la etajul 13 sau Cortázar scriind <i>Graffiti</i>	52
Un interviu cu regizoarea Luminița Țăcu	56
II. ÎN FAȚA ANCHETATORULUI	63
Chestionar cu accente ludice (Lucian Vasiliu)	65
Interviul acoladei (Lucia Negoită)	72
Beneficiile nebănuite ale lecturii (<i>Punct și de la capăt</i> cu Vasile Botnaru)	77
Ancheta culturală a revistei <i>LaPunkt</i> (Simona Preda)	92
Mentorii și magiștrii poeților: ancheta revistei <i>Neuma</i>	93
„În literatură e nevoie de un acut simț al limbii, al ideilor, al contextului” (Elena Leah)	96
Literatura română dintre Prut și Nistru, la un secol de la marea unire: ancheta revistei <i>Hyperion</i>	103
A trăi, a citi, a scrie pe timp de pandemie: ancheta revistei <i>Contrafort</i>	109
„Republica Moldova – cădere fără sfârșit?”: ancheta revistei <i>Contrafort</i>	111
„E necesar azi un marketing al culturii” (Mircea Mitrofan)	114
<i>Rețete coolturale</i> cu Anca Mizumschi	121
NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ	132

DE LA OAMENI PENTRU OAMENI

Dr. conf. Lidia KULIKOVSKI

Interviul Mariei Pilchin este un spațiu creativ prin care ea scoate din această lume haotică (în limbajul ei, „habotnică”), fenomene, lucruri, personalități, oameni și construiește semnificații pornind de la sine.

Interviul ca tip de comunicare cultivă abilitatea de a învăța, de a furniza semnificații, de a crea și coopera. Este un instrument sau, poate, arta de a preda fără să predai. Realizarea unui interviu e muncă serioasă, cum bine zicea un participant (de la Biblioteca de Arte) la un training din cadrul Campusului Cunoștințelor: „Noi aici lucrăm, pe bune...”. Intervievarea e la fel de complexă ca matematica, muzica, ca șahul... Trebuie să fii psiholog, bun ascultător, un ascultător activ, cum se spune acum, și expert. Cunoscând-o prin ani de relaționare și colaborări, afirm franc – Maria Pilchin e un expert în arta comunicării.

Interviurile Mariei Pilchin sunt citite cu interes. Mariei Pilchin îi reușesc interviurile, pentru că transmite o siguranță psihologică partenerului de dialog și asta o simte cititorul: e om de încredere. Cum reușește? Urmează Maria Pilchin o schemă-plan de interviu? Câteodată – în funcție de conceptul pe care-l adoptă, de tipul de interviu, de persoana interviuata. Altădată improvizează. Dar *trebuie să cunoști bine toate regulile ca să le încalci* (Picasso).

Oamenii (cu mici excepții) se tem de interviuri ca și de vorbitul în public. Interviul e o provocare: *mă tem, dar vreau să fiu în atenția cuiva*. Interviul e o categorie ludică, ca un joc de șah: chiar dacă știi din timp întrebările, niciodată nu cunoști care va fi următoarea mișcare, dacă cel ce conduce interviul va încălca regulile, dacă-i va adresa o întrebare la care nu va putea răspunde și se va plasa singur în situația de *șah-mat*... Or, omul întotdeauna se teme, când nu are controlul situației. Controlul îl deține cel care interviează. De asta unii se simt ca într-o cămașă de forță... Maria este artistul care topește zalele cămășii de forță, netezește drumul confidenței...

Maria Pilchin, prin acest volum de interviuri, ne invită într-o călătorie de cunoaștere și învățare de la personalități, din experiențele lor de viață sau din cele profesionale. Ea nu trăiește în propria ei bulă națională, întotdeauna o transcende pentru a ne oferi o perspectivă mai largă a domeniului cultural, literar și biblioteconomic. Un exemplu îl găsim în interviul *Semnificația zilei de 9 mai în viziunea tinerilor* cu scriitori din Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă, România, Azerbaidjan.

Ea diferențiază, dar nu judecă, extinde potențialul interviului dincolo de plan, dincolo de gândire și de acțiune, până la simțire.

Cel ce răspunde la întrebări se află în aceeași barcă cu cel care pune întrebările, ambii au aceleași trăsături: caracterul agreabil, extravertirea, nervozitatea (frica de eșec), deschiderea spre experiențe și conștiințiozitate. Autoarea numește, deloc frivol, interviul „anchetă”, iar pe partenerul de dialog „anchetat” sau „vorbitor”, iar pe sine „ascultător”. Pentru creativa și nonconformista Maria Pilchin nu există un singur mod de a fi un convorbitor original, empatic, ludic și, totodată, serios.

Volumul poate fi considerat polifonic – are mai multe linii melodice. Adunate în acest ansamblu, cu subtitlul *Diagonale*, ele nu-și pierd individualitatea armonioasă. Astfel, autoarea ne arată că deține arta și știința coordonării mai multor linii sonore independente, construind o relație echilibrată și oferind un stil relaxat de cooperare. Doar ambii – anchetatul și anchetatorul – sunt responsabili de rezultat. Într-un dialog, gândirea celui care pune întrebări și a celui care răspunde e gândire participativă. Citatul din Bahtin ales ca motto la prima parte vine să susțină această ultimă afirmare: *A vorbi despre sine în limbajul altuia și despre altul în limbajul său.*

Maria are grija (mai mult responsabilitate, am putea spune) să folosească aptitudinea naturală de a învăța de la cei anchetați. Și aici e de consemnat experiența și personalitățile cu care a interacționat la Radio Europa Liberă Moldova. Un bun anchetator are și abilitatea de a stăpâni instrumentele adecvate. Acest volum, privit per ansamblu, îl văd ca pe o frumoasă țesătură, realizată la un război de țesut covoare care rezultă din mai multe elemente și instrumente: urzeala (planul), sulul, suveica, fuscelul (instrumente), ițe, pedale, vatale (elemente de proces), ață (lână) colorată, omul manualității (resurse).

Maria Pilchin și-a structurat conținutul în două părți: *Ancheta de teren* cu interviurile realizate de Maria și *În fața anchetatorului*, compartimentul în care este ea cea interviuată.

Volumul se deschide cu o serie de *Convorbiri în (și despre) bibliotecă*, având ca anchetați trei bibliotecari (București, Bacău și Chișinău) cărora le adresează aceleași întrebări – o tactică prin care poți compara răspunsurile. M-a interesat nu atât divergența, cât diferența răspunsurilor a trei oameni aflați pe același nivel ierarhic. Aici autoarea folosește, ca procedeu, o *Anchetă la rece*: nu există relația față în față, respondenții n-au emoții, dar au un fel de responsabilitate pentru că recunosc măiestria personală a Mariei Pilchin și statutul ei în literatură și cultură.

Partea întâi mai cuprinde un vast interviu, în aceeași tehnică, o *Încercare de a ieși din stereotip*, în viziunea tinerilor scriitori, un mega-dialog, numit de autoare doar interviu, cu scriitoarea Lucreția Bârlădeanu, interviuri-dialoguri cu regizoarea Luminița Țăcu, cu renumitul compozitor Ghenadie Ciobanu și un interviu-bijuterie cu artistul plastic Ghenadie Popescu, *pictorul care își pictează lecturile*, *pictorul care a citit mai întâi și abia apoi a învățat să picteze*. E un poem de care nu te saturi să-l citești, pentru că s-au întâlnit Maria Pilchin, sensibilă față de frumos și artă, un artist plastic care citește și apoi creează, și prozatorul-poet Julio Cortázar, căruia Maria i-a rezervat locul de sus.

Partea a doua, *În fața anchetatorului*, are un motto la fel de sugestiv și contextual: *Limbajul uman ascunde mai mult decât relevă; el estompează mai mult decât definește; el depărtează mai mult decât unește. Terenul dintre vorbitor și ascultător (...) este instabil, plin de miraje și capcane* (George Steiner). Prin acest citat, maestra interviurilor recunoaște dificultatea de a fi chestionat – procesul e instabil și cu multe capcane. Dar nu se teme de capcane: răspunde lui Lucian Vasiliu, Lucian Negoită, Mircea Mitrofan, Vasile Botnaru, Anca Mizumschi, la anchetele revistelor *LaPunkt*, *Neuma*, *Hyperion*, *Contrafort*, *Noi*. Într-o anchetă la *Contrafort*, spune că *această anchetă este pentru mine un prilej de nespusă bucurie*, pentru că a fost ca o descătușare să vorbească despre ce a trăit, ce a citit și ce a scris pe timp de pandemie

Paginile acestui volum cuprind 19 interviuri-conversații cu oameni cunoscuți și necunoscuți, veniți din diverse domenii de activitate și din

diverse contexte organizaționale, de la care putem afla multe lucruri. Le putem considera și instrumente pentru conexiunea noastră cu lumea.

Astăzi, cele mai căutate abilități sunt abilitățile de reflecție și abilitățile de chestionare, pe care Maria Pilchin le deține și le utilizează creativ alături de abilitățile de comunicare, de ascultare și de influențare. Relaționarea față în față îi dă autoarei posibilitatea să-și folosească capacitatea de a reflecta asupra propriei gândiri în timp ce acționează, să gândească și să acționeze (să întrebe, precizeze) din mers... Aici o ajută improvizatia: bună, când știi ce urmărești și ții sub control fluxul dialogului. Am experimentat, spun în cunoștință de cauză: din senin, i-a venit ideea să vorbim despre știință și cercetare la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, după un alt dialog de promovare a lecturii.

Autoarea stăpânește bine ascultarea activă și urmărește atent fluxul dialogului, îl resetează prin întrebări rapide, redirecționează întrebarea pentru a detalia sau accentua ceva.

Autoarea stăpânește bine ascultarea activă și urmărește atent fluxul dialogului, îl resetează prin întrebări rapide, redirecționează întrebarea pentru a detalia sau accentua ceva. În aceste cazuri, *anchetatoarea* Maria Pilchin folosește alt tip de dialog – *interviu în ritm rapid* – în care n-ai mult timp să meditezi, să cauți cuvinte în DEX, să revii la propoziții, să le lustruiești (ca cele cu întrebări prealabile). Sunt interviurile cele mai naturale și dătătoare de încredere. Astfel de interviuri transmit un mesaj: *să citești și să crezi sau să vezi și să crezi* dacă-i un dialog-video.

Aceleași abilități de ascultare activă, implicare în fluxul interviului și reflecția îi sunt de ajutor și atunci când ea, la rândul său, este anchetată. Poate, cel mai bun exemplu pentru a ilustra cele spuse este dialogul *Beneficiile nebănuite ale lecturii* de la *Punct și de la capăt* cu Vasile Botnaru, Radio Europa Liberă Moldova. Un interviu-dialog în patru: Maria Pilchin, Mariana Harjevschi, Ivan Pilchin și facilitatorul... Vasile Botnaru cu stilul său distinct, original, vulcanic. Și nu este ușor să vezi coerența dialogului, să urmărești fluxul... Fluxul este chiar Vasile Botnaru! Dar Mariei Pilchin nu-i scapă nimic, reacționează prompt, își spune opinia dacă este în contradicție cu ceva, lansează întrebări pentru a se convinge că a înțeles opiniile co-anchetaților. Cred că are un rol important experiența Mariei la

Europa Liberă și comunicarea cu mentorul său Vasile Botnaru, ale cărui tablouri în tuș ilustrează de altfel acest volum.

Țin să menționez că unele interviuri au fost realizate de Maria Pilchin la Europa Liberă și sunt incluse în acest volum cu acordul și bunăvoința directorului biroului Europei Libere Moldova, dl Vasile Botnaru și a dnei Oana Serafim, șefa Departamentului Moldova de la Europa Liberă.

Deși are școală de marketing, Maria Pilchin nu face interviuri seci. Interviurile ei sunt *dialog și discuție*, așa cum utilizează discuția pentru a contrabalansa dialogul. Poetă fiind, are un simț instinctiv al echilibrului și al coerenței, ceea ce ne dă câteodată impresia că dialogurile ei sunt poeme în proză. Sunt *prototipuri* ca metafore pentru a înțelege unele lucruri despre fenomene, situații, stări, subiecte, oameni, ceea ce le face să fie deosebite.

Maria Pilchin recunoaște într-un interviu că în proza pe care o citește, *caută să afle o istorie, o poveste a cuiva despre cineva*. Interviurile-dialoguri pe care le realizează rămân a fi istorii și povești ale interlocutorilor săi și ale epocii în care trăim... Interviurile (doar acest cuvânt e al meu, mai departe vorbește Maria) *te provoacă să gândești, te provoacă să-ți gândești contextul, lumea și pe tine în lume și uneori mi se pare că asta este mult mai important decât marile tomuri...*

Să nu considerați această prefață ca fiind întregul adevăr despre Maria Pilchin în materie de interviu, dialog și discuție. *Lecturi à la carte* nu e doar o emisiune televizată, este un dialog continuu despre carte, lectură și despre starea din jurul lor. *De-ale scriitorilor și Soliloc de bibliotecă*, lansate la Biblioteca Centrală, originale imersiuni culturale, continuă dialogul despre cultură și literatură într-un alt format de dialog/ monolog-video, care demonstrează cum să construiești o relație profundă de încredere cu un om luat la întrebări...

Ca s-o cunoașteți mai bine pe Maria Pilchin, vă îndemn să nu vă limitați la *Nota biobibliografică*. Vă îndemn să citați interviurile în care veți descoperi întregul adevăr despre Maria Pilchin. Consider un imens privilegiu de a o avea în echipa Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” și de a beneficia de măiestria sa profesională.

I. ANCHETA DE TEREN

*...A vorbi despre sine în limbajul altuia și
despre altul în limbajul său.*

Mihail BAHTIN

CONVORBIRI ÎN (ȘI DESPRE) BIBLIOTECĂ: Lidia KULIKOVSKI

A consemnat Maria PILCHIN

Lidia KULIKOVSKI – director adjunct al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău.

– *Care sunt primele amintiri dintr-o bibliotecă. Există vreun impact vizual, senzorial și spiritual al acesteia asupra dumneavoastră?*

Lidia Kulikovski: O, cele mai vii... Și acum țin minte interiorul cu foarte multe cărți pentru o bibliotecă rurală printre care-mi plăcea să mă pierd și, din când în când, bibliotecara Liza mă striga – gândea că am adormit sau mi-am pierdut cunoștința. Chipul Lizei – foarte luminos! Biblioteca era într-o clădire de cărămidă roșie, cu o arhitectură foarte frumoasă. Am avut noroc că nu era înghesuită undeva, nu era o anexă la ceva. Era paradisul meu!

– *Care este rolul cărții într-o lume a divertismentului? Omul care deschide cartea este un om nou sau e omul vechi al zilei de ieri?*

L.K.: Deși Mario Vargas Llosa ne sperie, cred că încă nu am ajuns la linia de jos. Cei care deschid cartea sunt în egală măsură și tineri și mai bătrâni. Dar dacă am analiza mai atent, acum citește doar omul nou (niciodată nu au existat atâtea bloguri, grupuri, cluburi de lectură ca acum) și din cei vechi, intelectualii care au mai rămas. Ceilalți, de ieri, doar se plâng de viață.

– *Ce volum ați salva din Biblioteca din Alexandria, dacă am admite că ea conținea toate volumele care au fost scrise vreodată?*

L.K.: E banal să spun *Biblia*. O știu și, la o constrângere, o pot reconstitui (aproape ca la Ray Bradbury). Aș salva vreun volum din înțelepții grecilor antici (erau la Biblioteca din Alexandria – ei le traduceau în laboratorul lor de traduceri și așa au ajuns până la noi!).

– *Cum trebuie să fie un bibliotecar modern?*

L.K.: Intelligent (citit), talentat la toate, să învețe, să învețe, să învețe; să aibă dezvoltate capacități și competențe de a detecta tendințele

emergente și să acționeze, cum se spune în teoria jocurilor – să facă mutarea primul, altfel rămâne în urmă. În biblioteconomie, dacă ceva pierzi e foarte dificil să recuperezi. Apoi – empatic, să poată să se pună în situația cititorului, ca să-l înțeleagă.

– *Hasdeu, Eminescu, Oz, Soljenițin, Borges și alții. Ce credeți despre bibliotecarii-scriitori?*

L.K.: Și Lucian Blaga, și Lewis Carroll, și Nicolae Steinhardt, și câți alții ar completa lista. Au fost inventatori de genuri, au fost talentați. Au fost și mai sunt modele. Dar parcă roata s-a întors. Din 1989, au trecut prin Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” mulți scriitori, angajați prin cumul sau cu salariu întreg, temporar sau permanent. Îi angajam pentru că aduceau noutatea, vedeam biblioteca prin ochii lor. Întotdeauna am câștigat cu ei, aduceau valoare, imagine. A fost o vreme după 1990, când la BM erau foarte mulți, și chiar dacă au plecat, au rămas ambasadorii noștri.

Dacă biblioteca va dispărea cândva, vinovat nu va fi Internetul, nici virtualul, digitalul, nici scriitorul, nici cititorul – va fi bibliotecarul apatic, fără suflet și pasiune, bibliotecarul-robot, care contabilizează cifre, nu stări sau experiențe, sau surprize...

– *Biblioteca de azi este doar o instituție publică receptivă la necesitățile comunitare în domeniul informării sau este totuși ceva mai mult?*

L.K.: E mult mai mult! O entitate, un simbol, un fel de centru al comunității, unde fiecare locuitor își găsește ceva – lectură, informație, instruire, delectare, hobby. O platformă unde poți face ce vrei – să cânți, să brodezi, să construiești, să pictezi, să organizezi evenimente personale sau instituționale, să coși, să dansezi să... să... să...

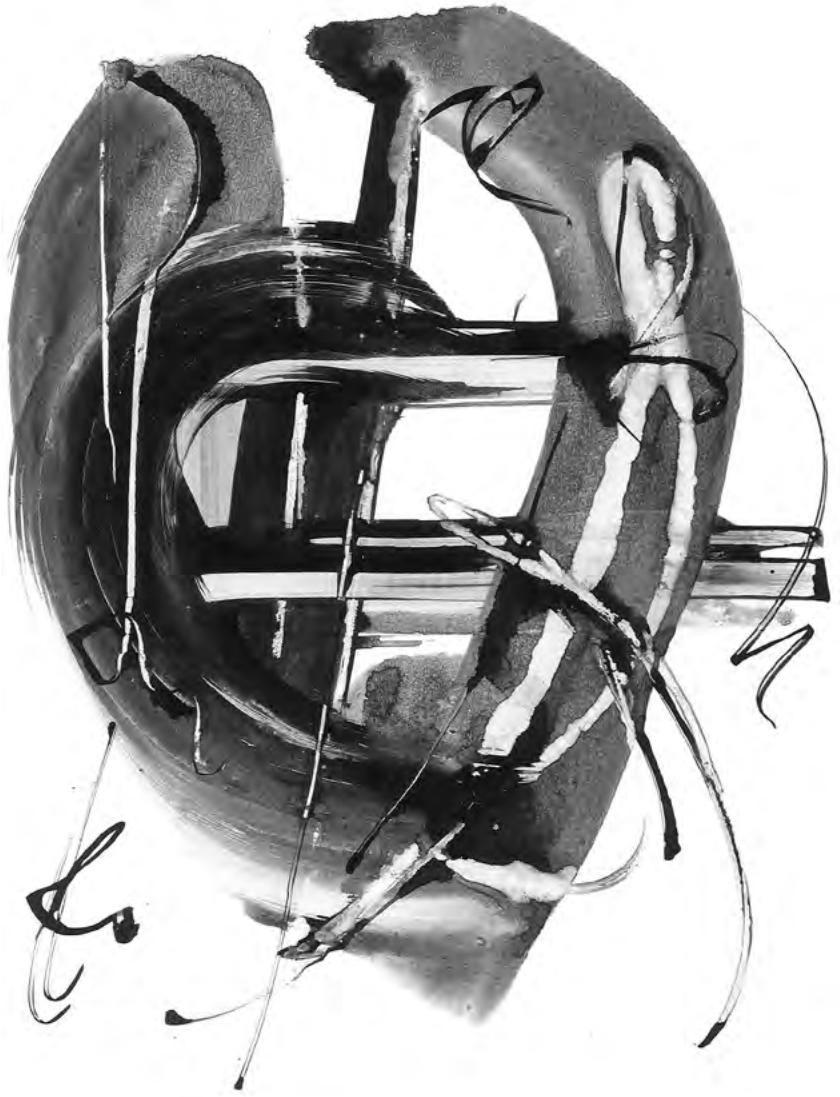
– *Ce ne lipsește nouă în biblioteca modernă? Ne scapă ceva important în felul în care relaționăm cu utilizatorii noștri?*

L.K.: Ne lipsesc multe... În goana după cantitate, ne scapă astfel de aspecte importante ca relaționarea, ca ascultarea – ceea ce îi îndepărtează pe oameni. Omul de azi vrea să fie ascultat, încurajat, ajutat, apreciat. Or, noi avem tot mai puțin timp pentru el. Mă mir de bibliotecarii care nu înțeleg că noi existăm atât timp cât avem cititori/utilizatori/oameni în bibliotecă, dar se pedalează pe electronic, digital... Să nu înțelegeți că sunt doar pentru tradițional, însă *user first!*

– *Un citat care ar suna ca un manifest a ceea ce credeți despre bibliotecă – acest univers al cărții.*

L.K.: Dacă biblioteca va dispărea cândva, vinovat nu va fi Internetul, nici virtualul, digitalul, nici scriitorul, nici cititorul – va fi bibliotecarul apatic, fără suflet și pasiune, bibliotecarul-robot, care contabilizează cifre, nu stări sau experiențe, sau surprize...

BiblioPolis, Vol. 80, nr. 1, 2021

CONVORBIRI ÎN (ȘI DESPRE) BIBLIOTECĂ: Adrian JICU

A consemnat Maria PILCHIN

Adrian JICU – directorul Bibliotecii Județene „Costache Sturza”, Bacău.

– *Care sunt primele amintiri dintr-o bibliotecă. Există vreun impact vizual, senzorial și spiritual al acesteia asupra dumneavoastră?*

Adrian Jicu: Întrebarea dumneavoastră îmi provoacă, în egală măsură, nedumeriri și nostalgii. Cu o vorbă a lui Eliade, sunt tulbure. Pentru că nu reușesc să-mi amintesc prea clar care să fi fost prima întâlnire cu biblioteca. Am crescut cu cărțile din casă, apoi cu cele din biblioteca de la Școala Nr. 10 din Bacău și, apoi, cu cele de la biblioteca județeană. Unde, la intrare, în anii '80, exista un frumos ceas cu pendul, care mi-a rămas în minte, cum va fi rămas multora dintre cititorii de atunci. Acel ceas de care se leagă primele mele amintiri la bibliotecă e acum în biroul meu. Îl privesc în timp ce scriu răspunsul la aceste întrebări, gândindu-mă la *fugit irreparabile tempus* și la cei peste 30 de ani care au trecut...

– *Care este rolul cărții într-o lume a divertismentului? Omul care deschide cartea este un om nou sau e omul vechi al zilei de ieri?*

A.J.: Grea întrebare, greu răspuns. Dacă altădată cartea întruchipa ea însăși ideea de divertisment, oamenii gășind în ea alinare, evadare, consolare, *loisir* etc., astăzi ea este asociată, tot mai frecvent, cu ideea de corvoadă. Concurată puternic de tehnologie, cartea pare condamnată. Cel puțin, cea în format clasic, tipărit, împinsă spre periferie și înlocuită de tot felul de gadgeturi și device-uri. A nu se înțelege însă că îi cânt prohodul. Ea nu va dispărea,

Omul care deschide cartea nu e nici vechi, nici nou. E format într-un anumite fel, e curios, e cititor cu tabieturi. Nu văd de ce ar fi nou cineva care butonează un laptop sau un telefon mobil și de ce ar fi vechi cineva care dă paginile unei cărți. Important e ce câștigă și unul și celălalt. Important este să știi să folosești și cartea și tehnologia încât să ai un ce profit (intelectual, moral, estetic etc.).

ci, probabil, va deveni o piesă de muzeu. Ar fi însă cazul să pun capăt presupunerilor mele. Nu de alta, dar poate va crede cineva că am abilități de oracol...

Cât privește ideea de „om nou”, ea îmi provoacă frisoane, amintindu-mi de comunismul anilor '50, când tovarășii promiteau marea cu sarea. Ce s-a ales de omul nou, știm cu toții. Istoria ne-a arătat cum s-a făcut (re)educarea și pe ce culmi de glorie ne-a dus comunismul. Omul care deschide cartea nu e nici vechi, nici nou. E format într-un anume fel, e curios, e cititor cu tabieturi. Nu văd de ce ar fi nou cineva care butonează un laptop sau un telefon mobil și de ce ar fi vechi cineva care dă paginile unei cărți. Important e ce câștigă și unul și celălalt. Important este să știi să folosești și cartea și tehnologia încât să ai un ce profit (intelectual, moral, estetic etc.).

– *Ce volum ați salva din Biblioteca din Alexandria, dacă am admite că ea conținea toate volumele care au fost scrise vreodată?*

A.J.: Dacă întrebarea anterioară era dificilă, asta e de-a dreptul imposibilă. Așa că prefer să nu răspund, fiindcă, orice aș spune, în clipa următoare aș fi tentat să schimb răspunsul și să aleg o altă carte...

Bibliotecile trebuie să fie mai mult decât spune etimologia termenului.

Dacă cu secole în urmă le era suficient să adune cărți, astăzi ele trebuie să devină un spațiu al dialogului cultural, să se deschidă și către altceva.

Nu mai poți să te mulțumești să împrumuți cărți și atât. Cine gândește așa, este condamnat.

– *Cum trebuie să fie un bibliotecar modern?*

A.J.: Modern.

– *Hasdeu, Eminescu, Oz, Soljenițin, Borges și alții.*

Ce credeți despre bibliotecarii-scriitori?

A.J.: Despre bibliotecarii-scriitori, numai de bine.

– *Biblioteca de azi este doar o instituție publică receptivă la necesitățile comunitare în domeniul informării sau este totuși ceva mai mult?*

A.J.: E mult de discutat aici. În primul rând, mă tem că nu toate bibliotecile de astăzi sunt receptive la „necesitățile comunitare”. Multe dintre ele au un aer vetust, fiind incapabile să țină pasul cu provocările lumii contemporane. Am mai spus lucrul acesta: bibliotecile trebuie să fie mai mult decât spune etimologia termenului. Dacă cu secole în urmă le era

suficient să adune cărți, astăzi ele trebuie să devină un spațiu al dialogului cultural, să se deschidă și către altceva. Nu mai poți să te mulțumești să împrumuți cărți și atât. Cine gândește așa, este condamnat.

– *Ce ne lipsește nouă în biblioteca modernă? Ne scapă ceva important în felul în care relaționăm cu utilizatorii noștri?*

A.J.: Ne scapă multe. Fiindcă ceea ce credem despre noi înșine diferă adesea de ceea ce cred alții despre noi. Important este să vedem punctul de vedere al beneficiarilor noștri. Vorba cântecului: cititorii/beneficiarii să ne judece!

– *Un citat despre bibliotecă, unul care ar suna ca un manifest a ceea ce credeți despre bibliotecă – acest univers al cărții.*

A.J.: Asta da provocare. Am să răspund prin trimitere la *Biblioteca nopții*, superba carte a lui Alberto Manguel, despre care am aflat recent că a devenit directorul Bibliotecii din Buenos Aires. Și, dintre sute de citate, am să aleg unul, pe care îl consider semnificativ pentru ceea ce avem de făcut: „Bad libraries build collections, good libraries build services, great libraries build communities” (R. David Lanks)¹.

BiblioPolis, Vol. 72, nr. 3, 2019

¹ „Bibliotecile rele creează colecții, bibliotecile bune creează servicii, bibliotecile excelente creează comunități” (R. David Lanks).

CONVORBIRI ÎN (ȘI DESPRE) BIBLIOTECĂ: Ramona MEZEI

A consemnat Maria PILCHIN

Ramona MEZEI – director general al Bibliotecii Metropolitane București, profesor asociat al Colegiului Universitar de Producție Media „Spiru Haret” București și fondator al Școlii de Vorbit. Jurnalist, profesor și trainer de dicție, public speaking și debate, Ramona Mezei a sprijinit activ întărirea democrației în România prin stimularea participării civice. Activează în domeniul educației non-formale în cadrul Organizației Naționale Cercetașii României.

– Care sunt primele amintiri dintr-o bibliotecă. Există vreun impact vizual, senzorial și spiritual al acesteia asupra dumneavoastră?

Ramona Mezei: Cartea a făcut parte din viața mea încă de când eram mic copil. Mi-o amintesc pe mama cum îmi citea povești la gura sobei dintr-o carte mică-mică. Iar eu eram tare mirată cum pot să încapă atât de multe povești într-o carte cât o palmă. Copil fiind, cumpăram cărți. Uneori, pe sub mână, pentru că o carte de beletristică era o raritate în librăriile românești în anii '80-'85. Biblioteca pentru mine este cea din școala gimnazială. O încăpere mică, ticsită cu cărți, care reprezenta lumea în care evadam. Citeam mult. Orice, oricât și în orice condiții. Nu după un plan stabilit. Mă prindea și miezul nopții, cu cartea în mână și veioza sub plapumă. Credeam cu tărie, și mai cred și acum, că a fi bibliotecar este un dar de la Dumnezeu. Mirosul de carte veche încă reprezintă pentru mine mirosul copilăriei, mirosul clipelor fără griji.

– Care este rolul cărții într-o lume a divertismentului? Omul care deschide cartea este un om nou sau e omul vechi al zilei de ieri?

R.M.: Omul care citește este o ființă informată, care visează și se reinventează, cu fiecare carte citită. Și cartea poate fi divertisment. Însă unul serios, care nu are nimic facil. Dimpotrivă, e sursă uriașă de cunoștințe despre lume, despre viață, trecut, prezent și viitor. Omul care deschide cartea este pe jumătate salvat de răul care îi deturneză ființa din mediul

în care trăiește. Cartea este, în acest caz, protecție, dar și far, care îl duce spre noi orizonturi. Cred că omul care deschide cartea este deopotrivă vechi și nou. Mă uit cu drag la tinerii din metrou sau autobuz care țin cărți în mână. Iar pentru mine, fiecare seară este o dublă bucurie: citesc din cartea preferată, alături de băiețelul meu, care are 10 ani și care a descoperit cât de minunată este lumea hârtiei tipărite.

– *Ce volum ați salva din Biblioteca din Alexandria, dacă am admite că ea conținea toate volumele care au fost scrise vreodată?*

R.M.: Biblioteca din Alexandria nu conținea cărți, în sensul actual al cuvântului, ci pergamente. Oricare pergament salvat, ar fi fost de o valoare inestimabilă. Dacă ar fi posibil să salvez ceva, ar fi o carte care, odată citită, ne-ar putea transforma fundamental în oameni mult mai buni.

– *Cum trebuie să fie un bibliotecar modern?*

R.M.: Un bibliotecar modern trebuie să fie sensibil și uman, visător și înțelept, dar, în același timp, deschis către nou și adaptabil, în permanență conectat la comunitate, la viața culturală a orașului și conectat la mijloacele moderne de comunicare.

– *Hasdeu, Eminescu, Oz, Soljenițin, Borges și alții. Ce credeți despre bibliotecarii-scriitori?*

R.M.: Bibliotecarii-scriitori și-au imaginat lumea ca o bibliotecă. Borges, în special, a lăsat mărturia sa scriitoricească lumii întregi. Viața, ca o bibliotecă, a fost imaginată și de alți mari scriitori, precum cei citați de dumneavoastră. Într-o bibliotecă trăiești nu numai printre cărți, ci și printre oameni, printre personaje și printre experiențe, printre modele de viață excepționale. Bibliotecarii-scriitori au fost și sunt îndrăgostiți de carte și au știut și știu să dea altă valoare cărților.

– *Biblioteca de azi este doar o instituție publică receptivă la necesitățile comunitare în domeniul informării sau este totuși ceva mai mult?*

R.M.: Biblioteca de azi nu trebuie să se rezume doar la serviciile de bază, lectură și împrumut, ci trebuie să se adapteze în permanență nevoilor urbei. Biblioteca ar trebui să fie vie, interactivă, să medieze legătura

Omul care deschide cartea este pe jumătate salvat de răul care îi deturneză ființa din mediul în care trăiește. Cartea este, în acest caz, protecție, dar și far, care îl duce spre noi orizonturi.

Biblioteca ar trebui să fie vie, interactivă, să medieze legătura profundă dintre om și informație, de orice fel. Ar trebui să fie un spațiu deschis oricărei inițiative, fără restricții de gen, de vârstă, de ocupație, rasă, religie sau statut social.

profundă dintre om și informație, de orice fel. Ar trebui să fie un spațiu deschis oricărei inițiative, fără restricții de gen, de vârstă, de ocupație, rasă, religie sau statut social.

– *Ce ne lipsește nouă în biblioteca modernă? Ne scapă ceva important în felul în care relaționăm cu utilizatorii noștri?*

R.M.: În unele biblioteci din România, nivelul tehnologic nu este suficient de adaptat, de sincronizat cu epoca modernă, cu piața de carte nouă, cu celelalte instrumente audio-vizuale. Biblioteca ar trebui să țină pasul cu nevoile cititorilor, care sunt mai racordați cu piața noutăților, inclusiv în privința noilor tehnologii.

– *Un citat despre bibliotecă care ar suna ca un manifest a ceea ce credeți despre bibliotecă – acest univers al cărții.*

R. M.: „Bibliotecile nu se fac, ele cresc” (citat clasic din Augustine Birrell).

Dialogica, nr. 1, 2019

9 MAI ÎN VIZIUNEA UNOR TINERI SCRIIITORI: O ÎNCERCARE DE A IEȘI DIN STEREOTIP

*Anchetă realizată de Maria PILCHIN
Radio Europa Liberă Moldova, 26 mai 2020*

Data de 9 mai este cea de-a 129-a zi a calendarului gregorian. Este sărbătorit sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial pe teatrul european de război (în Asia, războiul mai continua). Unii (Uniunea Europeană) sărbătoresc Ziua Europei, zi a păcii și unității în Europa, iar alții (CSI) sărbătoresc Ziua Victoriei armatei roșii și a poporului sovietic asupra Germaniei naziste în Marele Război pentru Apărarea Patriei (1941-1945). Republica Moldova este, de altfel, scindată de cele două sărbători care poartă amprenta geografiei și e o situație simptomatică care spune multe despre noi.

Din Wikipedia putem afla și o altă informație despre această dată. Pe 9 mai 1502, Cristofor Columb pleacă în ultima sa călătorie spre „Lumea Nouă”. În 1877, aceeași zi, scriitorul Mihail Kogălniceanu proclamă independența României în fața Adunării Deputaților. În 1883, 9 mai, se naște filosoful José Ortega y Gasset. Doi ani mai târziu, în 1885, se naște scriitorul Lucian Blaga. În 1960, 9 mai, SUA e prima țară care legalizează pilula contraceptivă. La Campionatul European de gimnastică de la Copenhaga, Nadia Comaneci a câștigat, pe 9 mai 1979, pentru a treia oară consecutiv, titlul european absolut. Nelson Mandela a fost ales primul președinte de culoare al Africii de Sud pe 9 mai 1994.

- *Ce înseamnă însă pentru Dvs. această zi?*
- *Ce asociații vă provoacă ziua de 9 mai?*
- *Cum se raportează scriitorii la astfel de date?*

Lesyk Panasiuk (Ucraina)

1. E sărbătoarea unei false victorii. Sunt oare învingători acei care au ucis sau cei care au fost uciși, și e posibil oare de tratat traumele războiului cu o placardă pe care stă scris „VICTORIE”? E o sărbătoare sovietică care a

transformat o pagină tragică a istoriei într-o mascaradă. Ironic cumva este faptul că pe 9 mai 1920, la Kiev, a avut loc o paradă ucraineano-poloneză dedicată eliberării de sub ocupația bolșevică.

2. Pentru mine mereu a fost o sărbătoare străină care mă speria. Celebrarea acestei zile pentru mulți semeni de-ai mei este o experiență traumatizantă. Memoria reține această dată ca pe o scamatorie care produce mult zgomot și de la care nu știi la ce să te aștepti. Pe timp de pace, oameni îmbrăcați în haine militare, cântece despre război, așa încât ai impresia că războiul poate să înceapă din nou la această festivitate.

3. În Ucraina, la moment, pe 8 și 9 mai sunt celebrate Ziua Memoriei și Ziua Victoriei asupra nazismului. Cred că pentru tinerii scriitorii ucraineni 8 mai este mai apropiat acum. Căci despre care victorie putem vorbi în situația în care o parte din țara ta este ocupată, iar alta e în război, unul care a durut mai mult decât cel de-Al Doilea Război Mondial.

Vladimir Korkunov (Federația Rusă)

Fiecare zi de 9 mai răsună în mine din copilărie, doar că sunt cuvinte diferite. La început, erau formule învățate din manuale și de pe placarde, iar apoi sunetele s-au întrupat. Au corp și sânge. Căpătă chip. În mine răsună vocile veteranilor pe care am reușit să le înregistrez și să le păstrez (ei nu mai sunt pe lumea asta). – Știți ce înseamnă „dispărut fără urmă”? – întrebă Boris Zorin, care a supraviețuit prizonieratului german. – Mergi pe drum și vezi: e un cadavru, au trecut peste el mașinile, l-au zdrobit. Îi calci picioarele, se ridică umerii, îl calci pe cap, se ridică picioarele. – Patru toamne la rând, preparam turbă pentru încălzirea școlii, și iarna, împreună cu învățătorii, curățam de zăpadă pista de decolare, își amintește Tamara Ivanovna, pe atunci elevă în clasa a șasea, ale cărei mâini o dor în fiecare iarnă de la primele până la ultimele înghețuri. De fiecare dată, când e 9 mai (dar și de alte sărbători), în capul meu răsar texte din cărți, destine umane (reînvie destine, nu oameni, de ce atunci doare atât de mult?) și eu vreau să stau alături de băiatul dus în lașărul de concentrare și să îi spun și eu o poveste. Și să îi iau măcar o haină a fricii, să o port eu. Vreau să îmbrățișez pe fetița ai cărei ochi adânci ca două lacuri mă privesc din ruinele unei case. Vreau să opresc albina care roiește deasupra florii de condurul-doamnei (intenționat nu am pronunțat „zumzăie”). Roiește,

roiește cât mai mult! De n-ar începe războiul! Orice dată care celebrează sfârșitul oricărui război pentru mine este sacră. Orice dată care permite păstrarea unor vieți. Chiar și a unei vieți.

Alexandru Vakulovski (Republica Moldova)

9 mai îmi amintește cât de schizofrenici suntem.

Când eram mic, se făcea o paradă în Antonești de 9 mai – ziua victoriei se numea. Un bunic s-a întors contuzionat, iar celălalt, din Antonești, a fost ostaș al Armatei Române. Deci nu intra în pozele cu veteranii, de sub un monument hidos din centrul satului, construit la beție. Copil fiind, nu prea înțelegeam ce se întâmplă, dar îl vedeam pe bunicul meu cu mâinile la spate, simțindu-se nelalocul lui.

Și eu mă simt ca bunicul când văd nebunia panglicelor de colorado de 9 mai la Chișinău. O gălăgie prea mare, oameni îmbrăcați în haine kaki, strigăte, beții organizate și dezorganizate.

Pe de altă parte, 9 mai pentru mine înseamnă Ziua Europei. O sărbătoare frumoasă, civilizată, cu oameni îmbrăcați normal, cu concerte, fără uniforme militare. Cu corturile țărilor europene în parcul Ștefan cel Mare. Bei o bere cehească, mănânci un mic românesc sau dulciuri belgiene. Dai mâna cu Excelența sa, Daniel Ioniță. Sunt sigur că și bunicii mei s-ar bucura de Ziua Europei, dacă ar mai fi. Este ceea ce ar trebui să rămânem.

Daryna Gladun (Ucraina)

1. În cazul meu, 9 mai se asociază cu unele manipulații ideologice. Începând cu denumirea de „Ziua Victoriei” și încheind cu un număr incredibil de cărți și filme care romantizează cel de-Al Doilea Război Mondial. Am toată certitudinea că victoria într-un război oarecare e doar o iluzie. Printre soldații „învingători” au fost și doi străbunici de-ai mei. Unul s-a întors grav rănit. Celălalt a murit în prima sa luptă. Consider că ambii sunt două victime ale războiului, care mai degrabă au pățimit decât au învins.

2. 9 mai îmi amintește de parade. Eram obligați să mergem cu toată clasa acolo. Eram unica în familie care mergea la paradă. Bunicul meu și bunica, copiii ai războiului, nu mergeau acolo. La fel și străbunica. În familia noastră, această zi nu era una plină de bucurii, așa cum mulți dintr-ai noștri s-au prăpădit.

3. Nu cred că pot răspunde pentru toți. Eu cred că 9 mai, precum și alte date comemorative pe care le-am moștenit din URSS, necesită o revizuire serioasă.

Dmitri Garicev (Federația Rusă)

Pentru mine e foarte ușor să răspund la toate aceste întrebări: 9 mai este ziua în care am întâlnit-o pentru prima oară pe viitoarea mea soție după două luni de corespondență cu vărsare de sânge la distanța de mii de kilometri. Acum zece ani, atunci când s-au întâmplat toate, purtam pe rucsacul meu o insignă de comsomolist, nu îi iubeam pe ucrainenii și gay (desigur, în afară de cei cu merite) și nu îmi legam „panglica Sfântului Gheorghe” doar pentru a nu fi ca toți ceilalți, fetișul în sine mi se părea important și corect. Trebuie să spun că de atunci a trebuit să mă schimb, omul care a fost alături de mine a jucat cel mai important rol în acest sens. Indiferent de toată nebunia militaristă în care e cufundată această zi în țara mea, în inima mea eu pot să spun mereu: de 9 mai lumea a devenit cu siguranță mai bună.

Gunel Eminli (Azerbaidjan)

1. Desigur, e o zi mare. Victoria asupra Germaniei naziste și multășteptata sărbătoare în toate țările din CSI și, desigur, în Azerbaidjan, patria mea. Căci acest război a marcat aproape toate familiile și aceasta este important pentru mulți.

2. Această zi îmi provoacă mereu asociații plăcute. Îmi amintesc cum mergeam la școală în copilărie, iar în întâmpinare veneau veteranii de război, toți cu medalii, fericiți și mândri. Și pentru noi era o onoare să îi salutăm pur și simplu și să îi felicităm cu ocazia sărbătorii.

3. Eu personal mă raportez foarte bine. Căci aceasta este istoria noastră și trebuie să o ținem minte și să o transmitem și altor generații. Fratele bunicului meu a luptat și a murit ca un erou. Bunicul era mic, dar el ținea minte și cu multă plăcere ne povestea. Aceste istorisiri ne-au cultivat spiritul de luptă.

Adrian G. Romila (România)

Dacă o să vă uitați la o listă a evenimentelor de la 9 mai, de-a lungul istoriei, o să găsiți foarte multe. Unele sunt foarte puțin cunoscute sau deloc. Dintre ele, două merită atenția noastră: proclamarea Independenței de stat, în 1877, sub domnia regelui Carol I, și capitularea Germaniei naziste, care a marcat finalul celui de-Al Doilea Război Mondial. Poate, ar trebui să semnalăm și faptul că 9 mai e în preajma lui 10 mai, când era Ziua Regelui, practic cea mai mare sărbătoare națională a României înainte de 1947. Așadar, 9 și 10 mai erau momente importante, înainte de instaurarea comunismului. Între 1947-1989, din 9 mai a rămas pentru blocul sovietic doar proclamarea triumfalistă a victoriei antifasciste, desigur, realizată mai ales de Armata Roșie, care, conform propagandei oficiale, i-a alungat pe germanii ocupanți din tot estul Europei, din Ural până acasă la ei, în Berlin. Azi știm că lucrurile n-au stat chiar așa: Stalin a ocupat țările pe care a pretins că le-a eliberat, impunând ideologia marxistă cu soldați, tancuri, ofițeri NKVD și consilieri politici, prin rapturi teritoriale, violențe, deportări, gulaguri și crime. Apoi, așa-zisa contribuție decisivă a Armatei Roșii în Al Doilea Război s-a făcut cu masiv sprijin aliat și mai ales american: soldații sovietici mergeau în camioane americane, purtau bocanci americani, primeau conserve americane, armament, materii prime și alte lucruri necesare susținerii războiului. Prin Atlanticul de Nord, la Murmansk, acostau convoaiele navale anglo-americane cu provizii, hăituite din plin de submarinele germane.

Toate aceste lucruri le-am conștientizat târziu, la maturitate, citind și informându-mă. Decantând toate asociațiile decente de date și evenimente și făcând un bilanț rapid, dincolo de orice manipulare, eu cred că azi rămân următoarele semnificații ale lui 9 mai: nașterea târzie a României independente, finalul celui de-Al Doilea Război în Europa (fără asumarea unor merite speciale dintr-o parte sau alta a armatelor antigermane) și semnarea de către Robert Schuman, ministrul francez de externe, a actului fundamental prin care s-a născut Uniunea Europeană, în 1950.

Nu știu dacă pentru scriitori aceste semnificații au o altă importanță decât cea pentru oricare cetățean educat. Personal, nu simt decât ceea ce trebuie să simtă oricine e conștient de valorile lumii în care trăiește, azi, cu bune și cu rele. Nu e cea mai bună lume, dar e singura pe care o

avem și sunt sigur că oamenii cu putere decizională caută să o facă din ce în ce mai bună. Cu avansări și reculuri, cu permanențe ale eșecului și ale reușitei, cu ajustări, decalaje, re poziționări și diferențe între popoare uneori ireconciliabile. Nici când n-a fost altfel.

Sau poate că ar fi ceva special la 9 mai, totuși, pentru scriitori: responsabilitatea de intelectuali în fața fundamentelor, a principiilor și a adevărilor universale. Această responsabilitate îi face să fie conștiințe vii în cetate, indivizi care înțeleg, vorbesc și acționează mai bine decât restul semenilor lor. Așa să fie, oare?

Moni Stănilă (Republica Moldova)

Mă străduiesc în fiecare an să sărbătoresc Ziua Europei, mă gândesc la Independența României și apoi mă trezesc într-un film sovietic, depășit. Desigur, ne bucurăm că a fost înfrântă armata nazistă care a ucis atât de mulți oameni, dar nu pot să nu mă întreb cum era dacă ar fi fost un al treilea, care ar fi câștigat războiul și i-ar fi înfrânt și pe ruși. Probabil că n-am mai fi fluturat cu aceeași nonșalanță secera și ciocanul, probabil că numele lui Stalin ar fi fost interzis la fel ca a lui Hitler. Știm bine că și el a comis un genocid împotriva poporului rus, cu precădere, și a popoarelor care au făcut parte din Uniunea Sovietică. Deci e un film urât, un film în care te trezești ca într-un coșmar și toate simbolurile alea pe care vrei să le uiți și se perindă în fața ochilor. Anul acesta a fost chiar mai oribil, fiindcă au claxonat zeci de minute la mine în stradă, din mașini, cu drapele, cu panglica Sf. Gheorghe. 9 mai – o zi bună de stat în casă și ascultat muzică la căști.

Vitalie Vovc (Franța)

1. Mi-ar place foarte mult să spun că nu înseamnă nimic, dar, din păcate, nu este așa. Și nu data are ceva anume cu atitudinea mea, ci modalitățile prin care această zi este instrumentalizată, finalitatea manifestațiilor publice, căci „9 mai” a devenit un element fundamental al unei ideologii autoritare agresive, prin care se justifică inclusiv recursul la arme. „9 mai” înseamnă astăzi sânge și moarte. Altfel, această dată nu are pentru mine semnificații deosebite... Pentru „tribul meu” 9 mai nu a însemnat mare lucru, căci nenorocirile inumane la care am fost supuși au continuat și mai departe.

2. Această dată, atunci când nu mă simt umilit și agresat (și acesta este sentimentul predominant de mai mulți ani deja), nu generează nimic mai mult decât tristețe... Și nu este o tristețe legată de comemorările victimelor, ci de faptul că mă simt oarecum uitat în afara istoriei... Un fel de sărbătoare amară, dar care nu este și nu poate fi pe deplin a mea.

3. Nici cum. Nu știu. Îmi vine greu să asociez un oricare act creator (iar scrisul este unul din ele) cu „9 mai”. Sunt universuri diferite. Nu poți asocia scrisul, care rămâne totuși o manifestare a frumosului, chiar și atunci când este descris un act barbar, cu ceea ce este astăzi „9 mai”.

Constantin Tonu (Republica Moldova)

Fiind născut în Republica Moldova după 1991 și (mai ales) crescând într-o familie care nu a privit cu ochi nostalgici destrămarea Uniunii Sovietice, Ziua Victoriei, celebrată în 9 mai în spațiul CSI, nu a constituit pentru mine o sărbătoare semnificativă. Dar nici alternativa vestică, Ziua Europei, nu a reușit să mă atingă cu greutatea ei simbolică, probabil din cauza specificității spațiului basarabean, insuficient permeat de spiritul european, în special în anii '90. Am investit afectiv data de 9 mai abia în anii de liceu, când, exersându-mi mâna în ale poeziei, am participat la Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, organizat anual la Lancrăm. Însă nici comemorarea lui Blaga nu a epuizat potențialul simbolic al acestei zile. Nu știu dacă e o abordare personală sau una care aparține vârstei tinereții în general, însă raportarea mea la ziua de 9 mai nu e doar una retrospectivă, ci și proiectivă, adică sub 9 mai se așază atât evenimentele trecute ce au avut loc în această zi, cât și cele ce urmează să se întâmple, sub formă de virtualități neconsumate, și care, sper, vor fi pozitive.

Iya Kiva (Ucraina)

1. În contextul discuțiilor despre cel de-Al Doilea Război Mondial, 9 mai este și ziua victoriei asupra nazismului, și ziua concilierii, și ziua memoriei. Însă, așa cum practicile totalitare ale URSS, precum și regimul comunist în sine, nu au fost condamnate, discursul victorios despre „marea victorie” care domină pe alocuri în spațiul postsovietic, prezintă unilateral, din păcate, războiul ca ceva bun și extraordinar de eroic. Iar războiul nu aduce nimic bun, indiferent de faptul dacă ai fost învins sau ești învingător.

2. În cartea *Privind la suferința celuilalt* de Susan Sontag, sunt citate cuvintele care încheie un film despre război: „Sculați voi, morților, jertfele voastre au fost în zadar!” Al Doilea Război Mondial înseamnă milioane de oameni omorâți și răniți, e Holocaustul și ostarbeiterii, lagărele, violența și violurile, clădirile și locurile dispărute. Anume la asta te gândești de 9 mai, căci toate victoriile și înfrângerile își au costul lor, iar la război toți sunt perdanți.

3. Din câte pot eu să judec, autorii ucraineni sunt mult mai mult preocupați astăzi de războiul ruso-ucrainean, care are loc chiar acum în regiunile Donețk și Lugansk din Ucraina, decât de întâmplările de acum 80 de ani. Cel de-Al Doilea Război Mondial intră în atenția tinerilor artiști, în mod special, în lucrul lor cu istoriile de familie, cu traumele personale și colective, teme care în URSS erau tăcute și trecute cu vederea, dar și în revizuirea generală a istoriei secolului XX și în elaborarea de noi discursuri în discuția despre trecut.

Ioana Isac (Republica Moldova)

1. Ziua de 9 mai este foarte controversată și foarte discutată, chiar distorsionată, aș putea spune, iar în spațiul Republicii Moldova are conotații diferite. Pentru mine personal, este Ziua Europei, este ziua lui Lucian Blaga, este ziua în care predomină pacea și se îndeamnă la pace!

2. Asociațiile pe care mi le provoacă ziua de 9 mai, desigur, e Ziua Victoriei armatei roșii, ceea ce, din punctul meu de vedere, se sărbătorește destul de politic și destul de populist, cu părere de rău. Dar nu există un adevăr absolut și nici nu există o istorie scrisă doar de cineva, ea se scrie în permanență și se schimbă în permanență. . .

3. Nu știu dacă scriitorii ar fi trebuit, în general, să se raporteze la astfel de date, pentru că totuși scriitura, literatura, poezia nu este despre politică, este despre ceea ce simțim și-ar fi trebuit să fie apolitică. . .

Cătălina Bălan (România)

Am trăit intrarea României în UE live și am numărat, copil fiind, orele până la 1 ianuarie 2007, odată cu ceasul electronic din intersecția din Piața Universității din București. Știu cum era România înainte să facă parte din Uniunea Europeană și știu cum arată astăzi Republica Moldova, tot un fel de Românie ceva mai oropsită, pentru care calea europeană este

încă un ideal greu de atins. Pentru mine, Uniunea Europeană este, înainte de toate, un spațiu adevărat al dezbaterii și al solidarității, al multiculturalismului și al cosmopolitismului, din care europenii au știut cel mai bine să scoată ce e mai bun. Venind din estul Europei și cunoscând istoria acestei regiuni, care nu s-a putut bucura după 1945 de proiectul european, ci a rezistat terorii staliniste, pentru a sta apoi sub umbrela marii uniuni sovietice până la finalul anilor '80, am perceput intrarea României în UE ca un fapt de reparare a nedreptății istorice și de redare a demnității pe care regimul sovietic s-a străduit atât de mult să o anihileze. Sper să prind asemenea vremuri și pentru Republica Moldova.

Rodica Gotca (Republica Moldova)

Pentru o bună parte, 9 mai este Ziua Victoriei care ne amintește de sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial ori e Ziua Europei. Zic „ori” pentru că de o vreme ne simțim scindați, stingheriți de a o serba pe una ori pe alta și această zi, indiferent de semnificația care o poartă, începe a păli în calendare. Totuși, 9 mai ne oferă sute de alte motive de a ne bucura: descoperiri, cum ar fi cea a lui Columb, victorii, ca proclamarea independenței României și cea a Nadiei Comaneci.

Pentru mine, această zi este ziua nașterilor, ziua în care îl serbez pe Lucian Blaga. Și mă consider o norocoasă de a mă naște și eu în această zi. 9 mai 1994, ziua mea de naștere, deja a intrat în istorie datorită lui Nelson Mandela, primul președinte de culoare al Africii de Sud, ales în această zi. Deci, pe lângă porumbeii albi, decupați din hârtie, florile depuse la monumentele eroilor căzuți în război, stegulețele constelației Europei, 9 mai se asociază și cu familia, prietenii, căldura și fericirea pe care o emană oamenii ce te iubesc, ce-ți sunt alături, ce se bucură de tine, cu tine.

Elocventă în acest context este poezia *9 mai* de L. Blaga, din ciclul *Ce aude unicornul*: „Vântul mai ieri întinerea,/ Cu dragoste pădurile bătând./ Azi apare ostenit în fața mea,/ Un singur plop, și umbra, frământând./ Ieri ornicul din turn/ Lămurea puternic ceasul./ Astăzi inima timpului/ Își măsoară c-un suspin popasul./ Iată că părul meu se face/ Ca o cenușă ce-a înflorit./ În curând fi-va pace, pace/ Și pe pământ un sfârșit”.

Disponibil: <https://bit.ly/37oxtwF>

INTERVIU CU SCRITOAREA LUCREȚIA BÂRLĂDEANU

*A consemnat Maria PILCHIN
Radio Europa Liberă Moldova, 24 august 2020*

De ce, după trei decenii de independență, Republica Moldova mai este o țară urcată pe un vulcan care stă să tot erupă, având mămăliga pe post de exploziv? La întrebarea aceasta răspunde scriitoarea Lucreția Bârlădeanu. Un punct de vedere de la Paris despre Republica Moldova ca un „poligon” experimental al URSS-ului, despre necesitatea unei *mea culpa* din partea celor care au moștenit imperiul. Ar fi eficient un model francez? O discuție și despre nostalgii, dar și despre refuzul de a trăi în trecut.

Europa Liberă (Maria Pilchin): *După 30 de ani de independență moldovenească, suntem în plină pandemie, suntem în plin bruijaj informațional în care ne-a adus coronavirusul, în acest mediu online, suntem în plin bruijaj existențial spre care ne-a împins contextul politic moldovenesc. Doamnă Lucreția Bârlădeanu, faceți parte din generația care a plecat dintr-o „țară mare și frumoasă”, cum se spunea despre URSS, sunteți stabilită la Paris de ani buni și, apropo, de ce Parisul? Și vreau să vă întreb cum vedeți acum acea lume dispărută?*

Lucreția Bârlădeanu: Trebuie să încep cu o mărturie. Poate, pentru cineva va fi surprinzătoare: pentru mine, Uniunea Sovietică nu a fost niciodată patria mea. Chiar din copilărie, din fragedă copilărie, nu am simțit niciodată un atașament față de această țară mare și „cea mai bogată și cea mai frumoasă din lume”. Întotdeauna am luat distanța față de această afirmație. De aceea, nu consider că este o mare dezamăgire pentru mine că, uite, nu mai facem parte. Din contră, mă bucur că am luat distanță față de acest imperiu care și-a făcut mendrele și aici, în țara noastră, și peste tot în lume, așa cum și-a dorit. Ceea ce mă surprinde și mă întristează, de fapt, este faptul că Rusia actuală, contemporană, nu încearcă să-și facă o revizuire a marilor greșeli pe care le-a făcut față de umanitate Uniunea Sovietică.

E.L.: *O mea culpa, să zicem...*

L.B.: *O mea culpa*, desigur. Urmăresc și văd, și sunt foarte surprinsă de faptul că începutul secolului XXI a fost pentru multe popoare din Europa un moment de a-și revizui, de a-și pune pe cântar trecutul care nu întotdeauna a fost unul onorabil. Este și firesc.

Franța, de exemplu, țara pe care am ales-o. Dvs. mă întrebați, de ce? Bineînțeles că, în primul rând, pentru cultura și democrația pe care aceasta o are. Dar ea a avut și ea păcatele ei în secolul trecut. Să amintim unul din ele, care a fost evocat la sfârșitul secolului XX de către Jacques Chirac și care a fost reluat de către Sarkozy și actualul președinte al Franței, Emmanuel Macron, față de deportarea evreilor de pe teritoriul francez în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Da, 13 mii de evrei au fost deportați. Și n-au făcut-o naziștii, au făcut-o francezii cu mâna lor, a existat guvernul de la Vichy. Franța în acea perioadă a avut și ea două fețe – o față a guvernului de la Vichy, care a colaborat cu naziștii, și alta – cea a lui Charles de Gaulle, care a făcut rezistență în Franța.

Ei bine, acum au considerat că este onest ca să se facă această disecare, ca să se vadă că Franța a avut, uite, o față dublă sau că au fost lucruri care au trebuit aplaudate și altele care sunt de regretat și de învățat din aceste erori, din aceste greșeli.

Și nu numai asta. După ce Emmanuel Macron a venit la putere, în 2017, el a avut o vizită în Algeria și a făcut o remarcă foarte controversată, atunci când a spus că Franța a colonizat Algeria, că a fost o crimă împotriva umanității. Atunci foarte mulți istorici francezi au sărit în sus, chiar lumea de rând și-a împărțit opiniile, dacă era cazul să facă această declarație sau nu. Oricum, aceasta a fost un fel de scuză pentru ca între Franța și Algeria să se instaureze o relație normală.

Nu insist prea mult asupra acestor fenomene, dar, ca să nu uităm, în Olanda, la începutul acestui an, primul-ministru olandez a recunoscut greșelile pe care le-au făcut față de evrei și și-a cerut scuze de la această comunitate. Belgia, câteva zile în urmă, regele Belgiei s-a disociat de înaintașul său Leopold al II-lea, care a comis crime mari în Congo și au dispărut de la două la zece milioane de oameni. Cunoașteți detaliul acesta, probabil, și din romanul lui Llosa *Visul celtului*.

Deci, uite, începutul secolului nostru, XXI, este un moment foarte benefic pentru a reevalua istoria, pentru a o așeza pe alte valori, pentru că orice perioadă își are sistemul ei de valori, și pentru a o reaşeza altfel.

Ei bine, Rusia are greșelile ei, foarte mari: și-a exterminat intelectualii, a făcut atâtea greșeli față de poporul său, față de alte popoare, genocid, deportări... Eu consider că ceea ce s-a întâmplat în Basarabia a fost un adevărat genocid. Ar fi normal, mi se pare normal, firesc, de datoria guvernanților, a celor care sunt astăzi la cârma acestei țări, să iasă în fața propriului popor și în fața umanității și să recunoască aceste greșeli. Și atunci, lucrurile s-ar așeza pe alt palier, ar exista o mai mare credibilitate între popoare de a face anumite alianțe cu acest popor, pentru că suntem în vecinătatea lui imediată. Am avut un trecut comun, a existat un „mariaj”, chiar dacă cu forța. Oricum am fost sau avem niște valori comune, mai mult sau mai puțin, mai ales în domeniul cultural.

E.L.: *Să știți că apreciez această fascinația a dvs. pentru Vest, pentru faptul că au știut să-și asume chiar și erorile-ororile... Dar o să vă aduc înapoi în Est. Apropo, recent a apărut romanul dvs. „Misterul de Est” și aveți un personaj acolo, feminin, care, la fel, pleacă din „socialismul înfloritor”, și eu am pus ghilimelele de rigoare. Ați plecat la fel. Bine, am înțeles că pentru dvs. nu era foarte înfloritor socialismul pe care l-ați trăit, noi am apucat mai puțin din el. Vreau să vă întreb cum vă par acum, în timp, după 30 de ani, acele evenimente care se întâmplau la Chișinău? Cum vă pare, peste 30 de ani, felul în care ne-am gestionat noi idealurile noastre? Chiar spuneți în roman că țara noastră e un poligon ai cărui locuitori au o problemă identitară, și anume cea a limbii. Apropo, mai e de actualitate această polemică lingvistică? Cum o vedeți de la Paris?*

L.B.: Aici aș vrea să vă întorc întrebarea: nu sunteți de acord că problema limbii este una care continuă mereu și e ca un as care e scos din mâneca mantalei ruse, de fapt. Pentru că acest termen de „moldovenism”, după mine, a fost foarte bine cultivat și crescut în serele rusești, pe urmă adus la noi și s-a încercat să crească acest monstru. Nu am nimic împotriva așa-zisului termen de „Moldova”, „Țara Moldovei”.... Ne revendicăm toți din această noțiune și de la această țară. Și mă simt și eu, dacă cineva mă întreabă, spun că sunt româncă din Basarabia, din Moldova și așa mai departe.

Alteceva este că termenul acesta și noțiunea de „limbă moldovenească”, și „moldovenismul”, sunt de foarte multe ori folosite împotriva acestui popor. Se cultivă ceva periferic, ceva semi-cultural. Cred că ați întâlnit oameni care se consideră moldoveni și ați văzut care este politica lor, care este filozofia lor existențială. Este una care te pune în gardă. Adică încearcă obținerea unei identități care nu prea au din ce și-o construie.

Dacă nu ai în spate un trecut pe care ți-l asumi, pe care îl cunoști, pe care îl iei după tine, pe care îl îmbogățești, dacă nu ai o cultură, cum este cultura românească, și încerci să sclipuiești pe ici, pe dincolo și să te dai mare și tare, este regretabil. Și termenul acesta, după cum spuneam, se vede foarte bine în denumirea limbii care, vă dați seama, de 30 de ani, a fost pusă – a fost scoasă, a fost pusă – a fost scoasă, ba limbă de stat, ba numită cum vrei. Parcă se tem de acest termen ca de o molimă, se tem de românism. Eu nu înțeleg de unde vine această frustrare, cu românismul acesta. Exact ce vorbeam la început. Bineînțeles, România are și ea fețele ei. Bineînțeles, are și umbre, dar are și lumini. Adică, de ce să nu te solidarizezi cu partea luminoasă a lucrurilor?

E.L.: *Dar eu cred că face parte din acel experiment aplicat acestui poligon la care vă referiți dvs., acest experiment lingvistic care vine încă din perioada stalinistă și a fost un laborator întreg. Apropo, de intelectuali și lingviști, și istorici care au lucrat la elaborarea acestui concept.*

L.B.: Da, pentru a implementa acest termen care nu e deloc adecvat definitivat.

E.L.: *Asta mă face să cred că, totuși, unele experimente au reușit și o să ne ia mult timp ca să ieșim din, să zic, urmările acelor experimente de laborator ideologic și identitar. Dar vreau să vă duc într-o altă direcție, să zic așa. Aș vrea să vă întreb aproape o chestie personală: dvs. sunteți plecată de câți ani?*

L.B.: De 20 și...

E.L.: *Deja sunt niște ani. Nu v-ați simțit uneori cumva suspendată între aceste două lumi, Vest – Est? Apropo, una dintre eroinele romanului dvs. spune că e mistuită de dorul de satul de baștină. Știu că veniți foarte des acasă și chiar la un moment dat m-am întrebat, poate ar trebui să-mi iertați această întrebare: sunteți nostalgică, aveți niște nostalgii?*

L.B.: Să încep cu această suspendare, cu podul între două țări. Da, e un pod. Da, e o plecare, e o distanțare de o țară și o apropiere de alta,

și invers, întotdeauna. Eu l-am numit și un pod de aur pe care mă mișc cu dexteritate între Est și Vest și așa mai departe. Trebuie să recunosc: bineînțeles, atunci când plec de acasă, de aici de la Chișinău spre Paris, e o problemă. Sufletul meu nu a învățat să zboare cu avionul. El nu știe să zboare, el se agață de ierburi, de copaci, se plimbă pe ape, călătorește prin păduri și ajunge cu întârziere la Paris. Două-trei zile trebuie să-l aștept. Sunt la pământ până când vine și până când încercăm din nou să ne integrăm, adică începe să intre în corpul meu și să funcționăm normal. Deci, e o chestie despre care chiar am și scris undeva, pe care am constatat-o, dar care funcționează perfect întotdeauna, atunci când mă întorc de la Chișinău la Paris. Invers – nu. Deci, când vin de la Paris, imediat sunt bine, obosită poate, dar doar atât.

Am nostalgii, bineînțeles, sunt un om normal. Bineînțeles, mi-e dor de țară. Dar eu sunt o fire care nu trăiește doar cu trecutul, sunt o fire care este foarte bine axată în prezent și încerc să caut și să mă agăț și de viitor. E o chestie care mi se pare normală. Nu accept oamenii care nu fac asta. Și mi se pare distructiv, atunci când te îndoctrinezi sau atunci când ți-ai umplut valizele doar cu nostalgii și doar cu lucruri trecute și le târăști după tine. Nu reușești să avansezi.

Și, în această ordine de idei, vreau să mă întorc din nou la politica rusească. Eu pun din când în când, atunci când vin aici, televizorul și mă uit. Deci, au un program *Nostalgia*, de altfel există și în Franța un post de radio, *Nostalgie*, la care se dau melodii din anii trecuți. Aici însă chiar poți vedea ce s-a întâmplat în anul 1986, în ziua cutare – toată ziua poți urmări evenimentele care s-au întâmplat atunci.

Ce-i asta, Maria, altceva decât, mie mi se pare, o manipulare, o încercare de a ține omul prizonier într-un trecut care este mort, oameni buni! Este un trecut care nu mai poate fi revigorat și de care nu avem nevoie! Noi l-am trăit o dată! Dacă l-ai trăit, ai luat de acolo învățăminte, ai suferit, ai iubit. Da, l-ai pus acolo în arhive și trăiești mai departe. De ce să-l trăiești mereu acolo? Da, a fost frumos într-un fel, pentru că a fost trecutul nostru de tinerețe, adică un episod din tinerețea noastră și întotdeauna tinerețea e frumoasă, și întotdeauna vom reveni asupra lui cu acest sentiment sau aceste emoții pe care le-am trăit noi la 20 de ani, la 25, la 30 de ani. Bineînțeles. Dar nu trebuie să faci din asta o exclusivitate. Nu trebuie

să-i reproșezi omului, ca și cum l-ai da, așa, cu botul: „Vezi cum era atunci, vezi cât de bine era? Și uite, ce e acum!”. Un astfel de om nu mai poate construi nimic în societatea asta.

E.L.: *Cred că e o modalitate de a-ți gestiona prezentul și chiar de a-ți fura viitorul. Pentru că omul este proiectat într-un soi de paseism, într-un trecut care nu poate fi schimbat sau gestionat și nu-și trăiește prezentul care ar putea determina ceea ce urmează. Și eu cred că diferența dintre nostalgia franceză, postul acela de radio, și nostalgia rusească este anume una de ideologie, pentru că acolo e vorba despre niște șlagăre. Aici uneori chiar am văzut că poți urmări știri. . .*

L.B.: Da, și mă gândesc: de ce? Am impresia că asta ține acest popor, atât de mare în trecut. Exact cum au încercat să facă pe omul nou, *homo sovieticus*: pe unde au reușit, pe unde mai puțin, acum încearcă să facă un om nou *nostalgic sovieticus*. Și, atunci când îi dai omului un anumit „fel de mâncare”, el nu reușește să-și găsească echilibrul într-o viață care are alte valori, care are alt ritm, care se îndreaptă spre altundeva. Și e păcat.

E.L.: *Vreau să vă reamintesc că menționați undeva în această carte că „țările mici au problemele lor mari”. Mi-a plăcut această antiteză. Și, apropo, tot acolo spuneți undeva că „e o țară cocoțată pe un vulcan”. Apropo, și în studioul Europei Libere am auzit de mai multe ori expresia „mămăliga explodează”. Și chiar m-am întrebat: „S-ar putea întâmpla să explodeze acest vulcan?”. Dacă nu e chiar nevoie să explodeze acest vulcan?*

L.B.: De acord. Numai că trebuie să facem o deosebire dintre atunci când „explodează mămăliga” și atunci când „explodează vulcanul”.

De ce spun chestia asta? Am fost într-o delegație la o întrunire cu scriitorii din Kiev și am fost foarte surprinsă, când unul din colegi, care considera că îmi făcea un compliment, mi-a spus că a fost foarte surprins de anumite manifestări care au avut loc în Moldova la începutul eliberării noastre tradiționale. Și a spus: „O, mămăliga a explodat!”. M-a durut foarte mult această expresie, pentru că atunci când un popor este privit ca o mămăligă, nu prea place.

Atunci când vorbim despre faptul că țara asta este cocoțată pe un vârf de vulcan, mă refer și încerc să mă uit în trecutul ei. Uitați-vă ce s-a întâmplat cu Moldova în ultimii 200 de ani, când de vreo șase ori i s-a

schimbat ideologia: când cu rușii, când a fost reîntoarsă la patria-mamă, când liberă, când independentă, când... și așa mai departe. E o situație în care nu se poate construi ceva durabil. Deci, la fiecare 30 de ani, am făcut această matematică, se întâmplă ceva care schimbă, într-un fel, toată infrastructura. Geopoliticul intră foarte, foarte dureros în trupul acestei țări și în mentalitatea ei. Și atunci omul este derutat.

Să luăm pentru exemplificare ultimele evenimente: războiul în care Moldova a trebuit să lupte când alături de români, când alături de ruși; au fost deportați, au fost aduși înapoi și tot așa. A fost o perioadă de liniște ca și cum alături de această Uniune Sovietică, după care s-a întâmplat această dezmembrare. Și nu e vorba că Republica Moldova a fost afectată din punct de vedere social, politic, cultural, dar a trebuit să facă și alte alegeri, dar a fost afectată și din punct de vedere material. Toți banii pe care îi aveau moldovenii în conturile lor acumulate, peste noapte au ars. Eu am și în roman descrisă o situație, când omul în ajun a vândut o vacă și a pus banii în cont și a doua zi sau peste o zi a putut să cumpere cu ei un kilogram de cârnați.

Deci, vă dați seama, ce perturbări? Un om de rând nu poate să aibă grijă măcar de bunăstarea familiei lui. Pentru că, la un moment dat, totul e distrus – ori fizic, ori moral, ori financiar și așa mai departe. Deci, suntem mereu puși, exact ca Meșterul Manole, la încercare și mereu nevoiți să reconstruim ceva sau să construim ceva din nou, care nu durează foarte mult, care iarăși trebuie schimbat, care iarăși nu-i pus pe o temelie bună.

Dar nu e pus pe o temelie bună, după mine, pentru că, dincolo de faptul că forțele exterioare influențează această țară și își fac jocul, dincolo de faptul că avem politicieni, din păcate, care ne-au promis marea și sarea și care, pe parcurs, s-au distanțat de idealurile noastre naționale ori s-au corupt, luând sume și așa mai departe, mai e ceva, după mine. Aici trebuie să ținem cont de faptul că în societate, ca și în natură, există ființe mai mari și mai mici. Există un elefant și există o furnică. Și ele ambele sunt viabile. Adică, ele au toate organele vitale ca să poată exista. Așa și în societate: există țări mari și există țări mici. Dar ele trebuie să aibă toate organele ca să poată exista.

Or, Moldova, după mine, este un poligon, pentru că este ca o mână amputată. Și oricât de mult ai vrea ca în această mână să pui creier, să

pui inimă, să pui picioare (vorbesc la figurat, bineînțeles), ea nu poate funcționa pentru că nu are organele vitale necesare. Mi se pare că aici este problema țării noastre. Și atât timp cât nu vom reuși să aducem Moldova în ființa ei firească, alături de țara-mamă, alături de comunitatea europeană, atâta timp probabil că vom avea această problemă foarte serioasă identitară.

E.L.: *Suntem o „țară poligon”, o țară „cocoțată pe un vârf de vulcan”, care mie îmi pare că uneori chiar sare din vulcan în vulcan în căutările sale de identitate geo-politică. Noi, scriitorii, ne tot întrebăm, chiar încercăm să venim cu răspunsuri. Dar cred că e foarte important ca și voi, cei de acasă, să vi le formulați și voi. Și poate chiar să încercați să veniți cu răspunsuri și soluții. Iar soluția nu este nimic altceva decât gesturile electorale. Vom trăi și vom vedea.*

Disponibil: <https://bit.ly/3qdYewx>

INTERVIU CU COMPOZITORUL GHENADIE CIOBANU

*A consemnat Maria PILCHIN
Radio Europa Liberă Moldova, 18 decembrie 2020*

Omul de artă și libertatea în „cea mai liberă țară din lume – URSS”. Gânduri și amintiri ale reputatului compozitor Ghenadie Ciobanu, fost ministru al culturii și fost parlamentar.

Cum circulau artiștii acum 30-40 de ani? Ce însemna să ai un pașaport în mână, în URSS? Care era senzația omului care se vedea dincolo de cortină? Acestea sunt întrebările care conturează tema convorbirii de astăzi. Invitatul meu este compozitorul, universitarul Ghenadie Ciobanu. Suntem pe Skype, astea sunt realitățile zilei.

Europa Liberă (Maria Pilchin): *Domnule Ciobanu, vreau să vă întreb nemijlocit următoarele. Dvs. ați absolvit Institutul Muzical „Gnessin” din Moscova, o instituție, de altfel, serioasă. Ați fi putut absolvi la Paris, la Viena, la New-York, dacă erau alte circumstanțe. Care era sentimentul pe care îl trăiați atunci și dacă vă doreați să puteți ieși din URSS?*

Ghenadie Ciobanu: Atunci când am fost admis, era culmea dorinței unui tânăr muzician, așa cum aveam puțină informație despre alte centre culturale. Informația care circula se referea la faptul că metropola, instituțiile de la Moscova, în special, Institutul „Gnessin”, Conservatorul din Petersburg erau cele mai importante din lume. Și asta era impresia cu care am trăit o bună parte din viață până la deschidere, până când s-a întâmplat schimbarea pe plan național, când am avut posibilitatea să cunoaștem mai mult, să ne autoidentificăm, să vedem care este situația reală. De aceea, deja fiind student, am înțeles foarte multe de la unii profesori de-ai mei care, printre altele, aveau spirit de disident, chiar dacă nu erau declarați, dar aveau acest spirit de libertate...

E.L.: *Dar voi, studenții, cum identificați care e mai mult sau mai puțin disident?*

G.C.: Erau cei care mergeau împotriva unor restricții și ne transmiteau unele cunoștințe despre lume și despre ceea ce se întâmplă, despre

societate, cunoștințe mai profunde și mai non-conformiste. Țsta era criteriul nostru, cel care venea și ne spunea: „Asta este interzis, dar eu am cumpărat partitura atunci când am avut ocazia să mă aflu la Paris cu orchestra sau la Londra. Am procurat-o ca să o dau vouă. Această carte e samizdat, dar cred că voi, studenții tineri, trebuie să o citiți”. Iată care era criteriul.

E.L.: *Dar există voci astăzi care spun că era multă stabilitate socială, că exista încrederea în ziua de mâine. Unii chiar au ajuns și în parlament cu acest discurs. Cum vedeți aceasta astăzi?*

G.C.: Este absolut eronat. Vorbim, de fapt, acum cu dvs. despre fenomenul libertății. Ceea ce se referă la circulația artiștilor sau a oamenilor, în general, posesia unui pașaport, care oferă posibilitatea de a circula, este un aspect particular al acestui fenomen general care este libertatea. Or, să zic așa, există în acest fenomen al libertății ceva arhetipal, dacă doriți. Omul o simte, e o calitate existențială, adesea ne surprinde gândul că avem nevoie de spații, avem nevoie de spațialitate, e ceva din firea noastră. E o calitate umană existențială, arhetipală chiar, această libertate.

E.L.: *Foarte adevărat. Și cred că omul din URSS, într-o normalitate a vieții lui, dorea să circule.*

G.C.: Omul în general, nu doar cel din URSS. Și vreau să ajung să răspund la întrebarea dvs. În principiu, cum să ne imaginăm noi, dacă avem intrinsec această dorință și calitate de a fi liberi. Dacă este oprimată, bineînțeles că ne revoltăm, bineînțeles, e o dramă, un stres, atunci când îți este îngădită această posibilitate. Oricare ar fi bariera, ideologică sau de altă natură, oricare ar fi conceptul și ideea, devii dependent, devii sclav, devii proprietate a sistemului. Aceștia am fost noi toți. Noi am fost proprietate a sistemului, am fost îngădiți în năzuințele și aspirațiile noastre, am avut bariere în a circula liber, în a vedea, de a ne bucura de spațialitate.

E.L.: *Vreau să vă întreb, cum puteați să obțineți un pașaport atunci? Care era procedura? Am imagini din filme, așa cum sunt mult mai recentă: cozi, artiști care se chinuie și bat acele praguri ale organelor de resort pentru că i-au deschis viza sau nu. Care era atmosfera acelor timpuri? Poate, chiar cunoașteți niște cazuri reale?*

Noi am fost proprietate a sistemului, am fost îngădiți în năzuințele și aspirațiile noastre, am avut bariere în a circula liber, în a vedea, de a ne bucura de spațialitate.

G.C.: Dvs. vă referiți acum, într-adevăr, la niște lucruri existențiale. Lupta și chinul. Lupta pentru a avea ceva ce îți aparține. E o situație reală, în principiu, care s-a ameliorat puțin în ultimele decenii datorită poate și Uniunii Europene, libertatea a fost indusă, ridicată cu totul la alt nivel, dar să răspund la întrebarea dvs. Pentru a primi un pașaport trebuia să treci prin foarte multe instanțe și devenea aproape imposibil. De ce? Deoarece era nevoie de o mulțime de caracterizări și ele erau doar un pretext pentru ca să nu pleci, ca să fii dependent, ca să nu expui riscului sistemul. Dacă ești liber și gândești liber, ai putea rămâne dincolo și ai putea să faci astfel un deserviciu ideologiei și imaginii că este unica țară în care există libertate socială și încredere în ziua de mâine ș.a.m.d.

Oamenii plecau, deoarece căutau posibilități de realizare, la fel ca și tineretul de astăzi care pleacă din Republica Moldova pentru posibilități, nu doar pentru o viață mai bună, dar pentru a obține alte posibilități, pentru a obține oportunități de dezvoltare și realizare. Este ceva absolut firesc pentru oameni să aibă condiții bune, să se poată realiza ca persoană, ca personalitate, dar și ca fire existențială. A obține un pașaport s-a transformat într-o problemă. Și pot să vă aduc multe exemple, inclusiv din viața mea. Am fost invitat să predau în Cuba. Pe atunci, veneau invitații în Uniunea Sovietică pentru tineri specialiști, la minister, de la centru, de la Moscova în republici. Și am fost caracterizat, am venit la ministerul culturii și o doamnă care mă cunoștea, era pe timpuri director la Colegiul „Neaga” de unde am plecat la Moscova, mi-a spus, la un moment dat: „Tu ai putea să faci asta, pentru că ai studii”. Și tot ea peste mult timp mi-a spus că a venit o caracterizare de la conducerea instituției în care am activat, că sunt tânăr, nereținut și ceva de acest fel. Și aceasta a fost suficient pentru ca să nu mai am această posibilitate de a merge.

E.L.: *Să înțeleg că vina cea mare a fost că erai tânăr?*

G.C.: Da, da. Pentru faptul că am spus la o ședință, verde în ochi, unui domn că nu este bine așa. Că o instituție ar trebui să activeze altfel.

E.L.: *Bine, înțeleg că oroarea a trecut, am ajuns după 1990. Parcă ne-am obținut libertățile. De altfel, ați fost ministru al culturii, deputat în parlament, cunoașteți foarte bine acea perioadă. Au venit crizele și au venit cozile după vize. O altă ipostază în care individul nu s-a simțit foarte confortabil. Și acea*

stare din URSS pare că a fost perpetuată. Cum a fost atunci și poate puteți explica de ce s-a întâmplat astfel?

G.C.: Aceeași luptă și același chin. Dorințele nesatisfăcute, aspirațiile. Noi nu corespundeam unor valori și principii din alte țări care, într-un fel, se protejau și nu doreau să se deschidă pentru oricine. Dacă vorbim de pe poziția lor, adevărul este că cineva vine cu percepția, cu religia, cu tot ce are și le impune mai presus decât orice. Vine cu concepte, cu idei preconcepute și le impune așa, încât ar putea să răstoarne existența normală de acolo. Iată de ce sunt impuse unele rigori, unele restricții. Am trecut prin asta. Eram considerați drept cei care puteau să aducă un dezechilibru în societățile stabile. Voi invoca alt caz. Țin minte când am mers pentru prima dată, în 1992, de la Uniunea Compozitorilor, cu alți doi colegi de ai mei în Belfort și Besançon, la un festival și la niște întâlniri cu colegii din instituțiile de învățământ artistic în cadrul unui program. Discutam cu un domn care spunea că locuiește în Belfort, la graniță, și pleacă la câțiva kilometri, cred că vreo sută, în Elveția, să lucreze, preda acolo. Și noi îl invidiam mult și el nu putea să înțeleagă aceasta. Îl invidiam pentru această mobilitate și că poate să circule, iar el nu putea să ne înțeleagă pe noi. Ei nu puteau, căci erau mai mulți, ei nu puteau percepe, pentru că el mergea acolo să muncească și nu de bună voie. El nu își găsea de lucru acasă. Îmi place cum explicau ei unul altuia, zicând: „Ei nu au libertate”. Adică noi. Și este adevărat pentru că noi atunci, într-adevăr, nu aveam libertate de circulație.

E.L.: *Ați deschis tema integrării. A integrării identitare, axiologice, căci noi mergeam acolo cu tot pachetul de valori ale lui „homo sovieticus”. Poate, nici nu conștientizăm acest fapt, dar această desagă cu vechile obiceiuri încă exista. Desigur, alte state erau cumva închise sau reticente. Am învățat totuși această coabitare, am învățat integrarea. Vreau să zic că dvs., pentru mine personal, dar și pentru publicul nostru, sunteți o poveste de succes, pentru că, venind din școala sovietică, o școală foarte bună în domeniul muzical, sunteți invitat în Occident astăzi cu master-class-uri, creațiile dvs. muzicale sunt înregistrate în Danemarca, Marea Britanie, Germania, Italia, Rusia, Olanda și multe-multe alte țări. M-am documentat și am rămas copleșită. Sunteți un cosmopolit în acest sens, mai ales că muzica nu necesită traducere, spre deosebire de literatură. Muzica e un limbaj universal. Oricine are*

urechi, o aude, o poate simți. Ar părea că am ajuns în anticamera unei stări paradisiace, avem pașapoarte biometrice, avem pașapoarte românești unii, putem circula, suntem invitați. Deodată avem lockdown, pentru că e pandemie. Observați că am pornit de acum 30-40 de ani și am ajuns iarăși într-un punct critic pentru un artist, pentru un intelectual, pentru un cultural, căci există niște opreliști. Apare acea dezbatere între acei frustrați că li s-au încălcat drepturile și cei care se anunță responsabili și acceptă această izolare și închidere. Cum vedeți dvs. ca artist, ca universitar această situație?

G.C.: Voi răspunde. Ați abordat mai multe teme. Una din ele este etichetarea de *homo sovieticus*. A fost simplu să pui etichete. Nu toți erau *homo sovieticus*. Aceasta este cea mai mare greșeală care se produce și astăzi. Și nu știu cum ar putea fi evitată. Doar prin conștiință dezvoltată. Ar

**Ar trebui să fim
priviți altfel decât
indivizi veniți din-
tr-o anumită zonă.**

**Dar asta implică
alte eforturi. E
mult mai simplu
să birocratizezi
și să pui etichete
tuturor, laolaltă.**

trebui să fim priviți altfel decât indivizi veniți dintr-o anumită zonă. Dar asta implică alte eforturi. E mult mai simplu să birocratizezi și să pui etichete tuturor, laolaltă. Indiferent de faptul cine, unde, cum etc., cum să facem ca o anchetă să fie mai puțin birocratizată, mai individualizată? Asta ține de ceva la care ar trebui să se revină în discuțiile și în tratatele cu privire la libera circulație. Multe drame s-au produs anume din această cauză. Au fost etichetați toți laolaltă, inclusiv cei cărora nu trebuia să li se întâmple.

O altă idee. Dacă e să revenim la restricții și la Covid-19 care ne duce tot într-acolo, constatăm că nimic, absolut nimic în lumea formală nu e stabil, totul este schimbător. Trebuie să o acceptăm situația *de facto* și să fim pregătiți pentru a exista în diferite condiții. Acum lupta e pentru libertate și asta subliniază încă o dată ceea ce am spus, vorbim despre libertate ca valoare intrinsecă. Anume de aceea unii luptă astăzi cu restricțiile, fiindcă vor să se simtă liberi. Dar mi se pare că această poziție este foarte fragmentară: să lupți cu faptul existenței unui Covid-19. Acest mic organism care a răsturnat lumea, încă o dată a dovedit că totul este schimbător în această lume. Este suficient să apară o nuanță, un coronavirus, ca să se întâmple acest lucru – o răsturnare a multor concepții, a sistemelor economice, logistice etc. Aceasta ne vorbește despre faptul că nu suntem gata să percepem existența noastră ca una schimbătoare. Cum poți să

lupți cu Covidul pentru libertate? Eu personal sunt unul dintre acei care resimt acut impactul, mi s-au amânat multe activități pentru care am lucrat ani de zile. Multe activități, întâlniri s-au amânat și m-am conformat acestui lucru, l-am primit așa cum este, pentru că pun mai presus valoarea existenței și văd care este pericolul. Nu pun la îndoială unele doleanțe, îmi dau seama că ele depind de mai multe componente, de mai multe lucruri. Dar trebuie să înțelegem schimbarea și să ne conformăm, să găsim mijloace noi pentru a realiza lucrurile în această situație. Nu poți să lupți cu asta atâta timp cât nu a fost găsit ceva care să transforme acest coronavirus într-o coexistență a noastră cu el, care să îl facă mai puțin periculos, mai puțin fatal. Aceasta se întâmplă la noi și în toată lumea. Toți introduc restricții și, dacă e să vorbim în acest context despre libertate, oprimarea și îngrădirea libertății de circulație, atunci toate acestea par a fi în situația dată fragmentare, abstracte și mai puțin existențiale.

E.L.: *Ați deschis discuția despre viață ca prioritate, chiar dacă unele libertăți vor ajunge să fie sacrificate. Și eu cred că e și o discuție despre supraviețuire, despre specia care e speriată, care a intrat în alertă...*

G.C.: Nu e chiar așa. Mă iertați că întrerup. În primul rând, dvs. ați deschis această temă, în al doilea rând, nu toată specia e speriată, după cum observ, cei care sunt deschiși unei dezvoltări spirituale nu sunt speriați...

E.L.: *Dar există discuții despre infodemie, despre o isterie în masă.*

G.C.: Este cu totul altceva și aceasta e aceeași poziție. Nu au dreptate cei care vor libertate pe vreme de ciumă, nu au dreptate cei care fac isterie, așa cum nu pot găsi un echilibru interior și nu pot să primească viața așa cum este. Și unii, și alții luptă cu viața. O parte din cei care fac isterie sunt oameni cointeresați în acumulări, fie în plan economic, material, fie în cel al sporirii unor succese și realizări, asta dacă e să ne referim la cei care luptă să lichideze restricțiile.

E.L.: *Dar care este misiunea artistului în această societate bulversată?*

G.C.: Misiunea artistului? Vreau să vă spun următoarele: cea de a crea lumi. Fie sonore, fie prin cuvinte, fie în culori. De a crea aceste spații și lumi care ar putea să aducă senzația și percepția libertății interioare, a echilibrului. Cred că aceasta este important. Cred că cunoașteți foarte bine asta, dvs. sunteți unul din creatori. Nimeni nu ne încurcă să facem acest lucru. În această situație, dacă am găsi căi noi... Iată că, revenim la tema

Misiunea artistului? Vreau să vă spun următoarele: cea de a crea lumi. Fie sonore, fie prin cuvinte, fie în culori. De a crea aceste spații și lumi care ar putea să aducă senzația și percepția libertății interioare, a echilibrului.

noastră avem o răsturnare de context, s-a risipit o concepție, o construcție...

E.L.: *O paradigmă...*

G.C.: Da, exact. S-a risipit din cauza unui moment existențial, existențialist, a unui organism. Care a făcut acest lucru imposibil. Iată de ce spun că totul este relativ și instabil în lumea noastră. Și asta s-a știut de mult. Aceasta este poziția la care ajung acum. Și, în aceste condiții, trebuie să găsim căi noi ca lucrările noastre să ajungă la public, să ajungă la cei care au necesitatea de a se apropia de artă, de a gusta din fructul ei. Imaginați-vă că acest lucru s-ar fi întâmplat acum 20 de ani – vreme la care ne refeream mai înainte – și noi nu am avea posibilitatea de a comunica, fie prin *Skype* sau prin alte modalități. Eu astăzi am lucrat cu studenții în regim de conferință. Sunt multe modalități. Bineînțeles, fără ele frustrările ar fi fost mult mai mari. Bineînțeles, și luptele ar fi mai intense. E un confort pe care ni-l aduc aceste posibilități. Declarând mobilitatea în cadrul liberei circulații, Uniunea Europeană, dacă e să revenim, s-a referit tot la bunăstarea oamenilor, tot la un anumit progres, la o nouă calitate a vieții. Aș dori să nu fim fragmentari, adaptând unele viziuni, concepții, idei. Să știm să ne adaptăm la viață. Pentru mine asta acum contează.

E.L.: *Am discutat cu universitarul, compozitorul și omul politic Ghenadie Ciobanu despre libertatea de circulație. Există o vorbă: dreptate nu ai, dreptate ți se dă. Cu libertatea situația e alta. Libertate ai, iar dacă nu ai, ți-o iei. De altfel, astăzi, pe bulevardul central al țării, au ieșit unii cu roțile, în tractoare, să își ia libertate, să insiste pe anumite aspecte ale vieții lor. E aproape simbolic. Libertatea cred că oricum rămâne a fi valoarea supremă atâta timp cât va exista omul.*

Disponibil: <https://bit.ly/2OIh80K>

LITERATURĂ ȘI PICTURĂ LA ETAJUL 13 SAU CORTĂZAR SCRIIND GRAFFITI

*A consemnat Maria PILCHIN
Un dialog cu artistul plastic Ghenadie POPESCU*

Trebuia să lași ceva înainte de a te întoarce în adăpostul tău unde nu era cel puțin o oglindă, ci doar o nișă pentru ea în care să te poți ascunde definitiv învăluit de întuneric, amintindu-ți multe altele și uneori meditănd asupra propriei tale vieți.

Julio CORTĂZAR, *Graffiti*

*

Liftul urca în sus și mi-a venit în gând o posibilă parafrază a lui Lagerkvist: „Și liftul urca în ceruri”. Eu urcam spre un pictor spre a-l întreba cum citește. Între grafofobie și grafomanie mă anunțam pe mine însămi: „A fi pictor, în esență, nu este a simula o imagine de artist boem ce-și poartă capul prin nori, dând de înțeles prin întreaga-i făptură că e vorba de o atingere de aripa vreunui daimon sau înger, ci este poate... să stai la etajul 13. A fi artist nu este faptul de a-ți conștientiza propria valoare, contemplându-te în felul tău de exprimare, artisticul fiind, mai degrabă, căutarea valorii în sine raportată la nonvaloare”.

* *

Obiectul, când este ținut în mână, merită o mult mai mare atenție. Încearcă să-i vezi reversul artistic, dacă fața îi este una utilitară.

– Cum îți vine așa-zisa inspirație?

– Încerc să văd în lucrurile din jurul meu potențiale obiecte de artă.

– Spre exemplu?

– Să zicem, un clește de prins rufele conține latent și ideea de *Kama Sutra*. Obiectul, când este ținut în mână, merită o mult mai mare atenție. Încearcă să-i vezi reversul artistic, dacă fața îi este

una utilitară. Nu este exclus faptul ca bagatela să genereze ceea ce noi numim, convențional, obiect de artă.

* * *

Privesc în jur: cărți noi, vechi, cărți: *Biblia*, Borges, Cortázar, Camus, Brodski – un mozaic livresc.

– *Ai nevoie să citești pentru a crea?*

– Lecturile sunt o necesitate subconștientă a mea, care-mi alimentează niște procese ascunse, cred eu.

– *Cum vezi oamenii?*

– Sunt cei care fac mutre când mă văd și cei care-mi zâmbesc...

**Lecturile sunt
o necesitate
subconștientă
a mea, care-mi
alimentează niște
procese ascunse,
cred eu.**

* * * * *

– *Îți vinzi scump lucrările?*

– Am vândut câteva, mai mult din motivul că cel care cumpăra îmi era un bun cunoscut sau cunoscută (*zâmbeste*), care insista mult. Dar așa, nu prea văd în ele o afacere.

– *Ce ai face dacă ai avea mai mulți bani?*

– Aș cumpăra mai multe tone de cărbuni pentru bătrânii mei, mi-aș lua ghete (poate, Goethe) să pot alerga diminețile și aș pleca într-o vacanță la mare... (*Nimic despre pânze, rame, diluant ș.a. Probabil că toate acestea le are deja ca o recuzită ordinară a zilelor trăite.*)

* * * * *

Îi privesc lucrările... Ce am învățat eu la facultate din istoria și critica artelor?!

Aici ai impresia că lumea cade din unitate drept una fragmentară, dizolvată oniric, iar artistul realizează incapacitatea sa de a o descrie obiectiv și coerent, fiindcă e simultan conținut de aceasta și astfel nu îi rămâne decât parțialitatea reprezentării. Tot ce atinge artistul cu pensula devine culoare, fiind vorba de o abolire a verosimilității și o construire de iluzii picturale, iar transpunerea își pierde dimensiunea materială a existenței sale în lume.

Cele mai recente lucrări sugerează ideea de picto-grafie, simțindu-se o influență a haiku-ului japonez, nefiind exclusă și o textură proprie.

Cămașă de la second hand
Nasturi diferiți
Patima poeziei

Intuiesc arbitrarul, aglutinarea, hazardul și spontaneitatea în spatele multor din ele.

– Azi ai împlinit 33 de ani, simți vreo eventuală criză de vârstă?

– Nu, deja la 15 ani mă simțeam în etate. Cred, de fapt, că nu am vârstă...

Clipesc din ochi, retina mea încearcă să rețină totul, dar la sigur că nici jumătate n-are să-mi rămână printre circumvoluțiunile substanței cenușii-albe cu care m-o fi înzestrat natura.

Coboară cu mine până în stație. Plec, întrebându-mă: la ce se gândea Cortázar, scriind „Graffiti”?

Tot drumul privesc pe geam la peisajul acesta citadin, pestriț și de toate zilele. Îmi zic cu certitudine: „Mi-a făcut plăcere să îi fac o vizită lui Ghenadie Popescu, pictorul care își pictează lecturile, pictorul care a citit mai întâi și abia apoi a învățat să picteze”.

Arthoc, toamnă-iarnă, 2005

UN INTERVIU CU REGIZOAREA LUMINIȚA ȚĂCU

*A consemnat Maria PILCHIN
Radio Europa Liberă Moldova, 25 noiembrie 2020*

Europa Liberă (Maria Pilchin): *Dna Țăcu, pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu” am văzut, recent, un spectacol în care răzbăteau vocile celor revoltați, răniți, umiliți în Belarus. Este vorba despre un proiect internațional. Eu aș spune că vorbim despre o solidarizare internațională cu oamenii de acolo, cu intelectualii și artiștii acestei țări. Cum și de ce ați lucrat la acest spectacol?*

Luminița Țăcu: Bună ziua! În primul rând, da, pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu”, pe data de 19 noiembrie, a răsunat acest îndemn, să zicem așa, un manifest în numele demnității și libertății umane, un manifest care a fost exprimat prin spectacolul-lectură *Insultați. Belarus(ia)* de Andrei Kureicik. Este o piesă a acestui dramaturg belarus, un dramaturg recunoscut în lumea literaturii, în lumea dramaturgiei și în lumea teatrului, un dramaturg destul de montat, un dramaturg care atacă probleme importante. Și piesa a fost tradusă de Raluca Rădulescu. Ceea ce vreau să zic este că Andrei Kureicik a venit cu un răspuns cât de rapid posibil, pentru că protestele au luat amploare în Belarus pe data de 9 august, exact în ziua alegerilor, și pe 9 septembrie deja piesa a fost scrisă. La fel, în timp-record, a fost tradusă în mai multe limbi. Traducerea pe care noi o avem în română este semnată de Raluca Rădulescu și, de fapt, țin să mulțumesc tuturor celor care au participat în acest proiect, pentru că fiecare dintre noi a făcut-o voluntar, adică nu am fost plătiți.

De fapt, nici nu mi-aș fi iertat, nici nu văd cum ar fi putut să se întâmple o acțiune de solidaritate, o acțiune de solidarizare mondială și în care noi să nu luăm parte. Am luat exemplul Teatrului Național de la Iași, întrucât au făcut și ei un spectacol-lectură, montat de Radu Ghilaș. Și, fiind contactată de Raluca Rădulescu, bineînțeles că am acceptat din prima. Mi s-a părut, în primul rând, că este un text extraordinar și, poate mă

repet, dar nu văd cum am fi putut sta deoparte din moment ce un popor suferă. Un popor care cred că abia acum începe să învețe ce înseamnă democrația, abia acum gustă, din păcate, cu sânge, prețul democrației. Și mi s-a părut extrem de important ca noi, ca oameni de teatru și ca artiști, să participăm la acest act de solidarizare mondială. E un strigăt de ajutor, e un strigăt de vizibilitate, e un strigăt pe care l-am susținut și noi. Am vrut să facem auzită vocea celor care au avut de suferit în urma furtului. Li s-a furat votul, li s-au furat părinții, frații, surorile, pentru că, în urma protestelor, foarte multă lume a fost luată în izolatoare de către securitate, de către așa-ziii „omoni”. Chiar în primele zile de proteste au fost luate 7.000 de persoane și, în continuare, protestele nu s-au terminat. Deja sunt peste 100 de zile ale acestor proteste care continuă; continuă dureros. Deși oamenii participă pașnic, oricum sunt atacați, sunt împușcați, sunt atacați chiar și în apartamente. Suferă jurnaliști, suferă oameni de teatru, suferă artiști, suferă preoți, judecători, medici. Ceea ce se întâmplă în Belarus este un act de mare groază, un exemplu de totalitarism și dictatură. Acest ultim dictator al Europei își spune cuvântul cât se poate de dureros și criminal. Atâta sânge se varsă în ultima perioadă, în ultimele luni în Belarus și, iată, noi... Bineînțeles, vreau să-i mulțumesc autorului Andrei Kureicik, care este un model și un exemplu de dramaturgie și ca om de litere, ca om de teatru, pentru că dramaturgie face, a venit cu un exemplu cum oamenii de teatru nu trebuie să stea deoparte, ci trebuie să contribuie cu ceva, pentru că am avut și noi...

E.L.: *Aici vreau să vă întreb ceva: este vorba de teatrul documentar – unde trece granița dintre artă și document?*

L.Ț.: În general, teatrul documentar este o formă de artă plină. Teatrul documentar este o formă de teatru și, în 2001, în Republica Moldova noi am început activitatea împreună cu Centrul de Arte „Coliseum”. Fac împreună cu Mihai Fusu teatru documentar și pentru noi această formă de teatru este cea mai onestă, cea mai curajoasă și cea mai sinceră formă de teatru, pentru că este forma de teatru care aduce viața, care aduce realitatea pe scenă, așa cum o găsim noi în viață. Bineînțeles că e un talent și e ceva ce ține de simț – și al măsurii, și al onestității – al celor care fac teatru documentar, ca să nu depășim această limită, să nu fim mai talentați decât durerea celor care trăiesc evenimentul. Și, având o anumită experiență

din 2001 încoace, ca și creator al mai multor spectacole documentare, vorbesc aici de *Casa M*, de *Shakespeare pentru Ana*, de *Corpul de copil*, de *Copiii foametei*. *Mărturii* de la Teatrul Național „Mihai Eminescu”, deja am experiență în acest sens. Și nu numai experiență, dar și toată dragostea și certitudinea, și încrederea că teatrul documentar este un teatru care trebuie și poate, și deja a devenit un instrument de importanță majoră în dialog cu societatea, un instrument de educare în societate, un instrument de cultivare, pentru că teatrul documentar atinge teme și probleme cu care se confruntă societatea, fie societatea prezentului, fie societatea prezentă prin trecutul pe care nu și l-a rezolvat încă.

Vreau să-i zic un mare mulțumesc Marianeii Onceanu, cea care este inițiatoarea Atelierului de dramaturgie contemporană, care s-a desfășurat, recent, în incinta Teatrului Național „Mihai Eminescu”. Și acest proiect a venit ca o... Adică, proiectul cu *Insultați. Belarus(ia)*, care nu era dramaturgie autohtonă, dar îi mulțumesc Marianeii Onceanu, care a acceptat să fie prezentat acest spectacol în cadrul acestui proiect. Chiar dacă nu e dramaturgie autohtonă, dar e o dramaturgie de la care avem de învățat foarte multe, pentru că curajul pe care l-a manifestat Andrei Kureicik ca autor, curajul în general al oamenilor de cultură din Belarus care au răspuns imediat prin spectacole, prin spectacolele-lectură, prin performanțe-uri... Asta trebuie să învățăm și noi, pentru că am avut și noi un 7 aprilie 2009 și nu știu cât s-a scris despre asta. Nu știu dacă avem ceva montat despre 7 aprilie, deși ar fi bine, în urma unor evenimente, să apară opere literare, să apară evenimente culturale sau piese documentare.

E.L.: *Vă întrebam despre acea graniță, pentru că mă gândeam că orice artă orientată spre subiecte socio-politice riscă, uneori, să fie prea patetică; uneori – festivistă sau chiar să nu fie prea artă. Nu s-a întâmplat în cazul acestui spectacol. Ați dozat, ați diluat gravitatea cu scene din viața oamenilor prin contraste, ironii și răsturnări de situații. De altfel, mă gândeam să vă întreb: care este viitorul teatrului civic sau poate chiar al artei civice?*

L.Ț.: Eu cred că, de fapt, oricum, în vârful artei teatrale, în capul ei, există acest angajament civic, pentru că este una dintre cele mai vii arte. De ce? Pentru că vorbește despre om. Arta teatrală vorbește despre om, arta teatrală construiește omul, dacă vreți. Și datorită acestui fapt, angajamentul civic stă în capul lucrurilor. Poate nu întotdeauna este atât de

vizibil, poate nu întotdeauna îl vedem, dar eu personal am militat pentru o artă activă, pentru o artă cu un mesaj civic foarte puternic. Și în toate spectacolele pe care le-am creat, am optat pentru un mesaj cu un impact puternic asupra societății, pentru că întotdeauna am montat, am scris, am cercetat lumea celor care se vor auziți, și nu pot. În toate spectacolele am vorbit despre cei care au trecut prin foamete, despre cei care își trăiesc viețile în închisorile din Republica Moldova, despre femei care au fost violentate, despre copii care au fost abuzați. Mie mi se pare extrem de important ca acei care au puterea, prin orice meserie pe care o fac (în cazul nostru, prin artă), să vorbească despre durerea celor care nu sunt apti să și-o rezolve.

Așa că arta teatrală cu mesaj civic, teatrul documentar cu un mesaj social puternic cred că este acel teatru care va dăinui și pe care îl vor scoate în lumină pozitivă cei care fac teatru. Pentru că, făcând teatru documentar, creând un teatru cu mesaj civic, devii parte activă a societății și devii un om angajat, un om implicat în construcția unei societăți libere, democratice, a unei societăți frumoase. Până la urmă, teatrul documentar, cel care scoate toate rănilile, cel care scoate toate defectele societății, cred că devine acel teatru care tratează societatea, acel teatru care va construi o societate frumoasă.

E.L.: *Vă refereați mai sus la om ca, să zic așa, o temă sau chiar ca o valoare centrală a artei teatrale, în particular. Eu aș spune, în general, a artei de orice fel. Artă e antropocentrică. Și vreau să menționez că în „Insultați. Belarus(ia)” ați scos în față individul – și nu mulțimea, dragostea – și nu ura. Cred că a dictat-o textul scenariului, dar și regia a venit cu soluții pe potrivă. Cum ați lucrat în acest sens?*

L.Ț.: Eu nu știu dacă am avut timp să fac regie, pentru că este un spectacol-lectură la care s-a lucrat într-un timp absolut record. Și ceea ce ați văzut sau ați sesizat, ați intuit de bine, cred că i-o datorăm acestui

În toate spectacolele pe care le-am creat, am optat pentru un mesaj cu un impact puternic asupra societății, pentru că întotdeauna am montat, am scris, am cercetat lumea celor care se vor auziți, și nu pot.

Pentru că, făcând teatru documentar, creând un teatru cu mesaj civic, devii parte activă a societății și devii un om angajat, un om implicat în construcția unei societăți libere, democratice, a unei societăți frumoase.

minunat text, acestui minunat dramaturg, care s-a axat pe destinul uman. Pentru că chiar și acel dictator din piesă, chiar și lui i-am văzut fricile umane, chiar și pe el l-am văzut în postură umană. Și îi datorăm, de fapt, dramaturgului toate aceste linii frumoase și această replică. În toată oroarea asta e loc de iubire. Și toată linia asta dramaturgică de dragoste și de iubire pe care a împletit-o dramaturgul, bineînțeles că i-o datorăm lui. Așa că partea mea regizorală acum este minimă. Sper cu tot dinadinsul ca să putem face un spectacol din acest spectacol-lectură, lucru la care visez foarte mult și mi-aș dori să se întâmple. Pentru că va fi un spectacol de la care vom avea de învățat foarte multe, un spectacol cu impact pozitiv și un spectacol care, într-adevăr, pe lângă toată oroarea, va aduce și iubire, semn că încă putem cu iubire să mergem spre libertate.

Eu îi mulțumesc și lui Petru Hadârcă enorm, care a acceptat cu inima deschisă, și tuturor colegilor mei de la Teatrul Național care au acceptat, indiferent de criza sanitară de acum care ne afectează și pe noi din punct de vedere emoțional și psihologic. Dar cu toate acestea, am găsit timp și ne-am mobilizat ca să fim parte a acestei solidarizări mondiale. Și îi mulțumesc, bineînțeles, încă o dată lui Andrei Kureicik pentru actul de curaj și pentru talentul său. Mie mi se pare că este un mare talent să știi, să acționezi, să scrii atunci când trebuie și despre ce trebuie. *Insultați. Belarus(ia)*, într-adevăr, e o carte, e ca și un roman plin de iubire și, din păcate, de sânge.

E.L.: *De altfel, să știți că am remarcat prezența scenică a dlui Petru Hadârcă, care, de fapt, l-a jucat pe Dictator de maniera în care știe de fiecare dată să vină cu propriile soluții actoricești. Să știți că am întrezărit și anumite elemente care mie personal îmi păreau a fi cumva preluate sau similare unor realități moldovenești. Știu că aveți și ați vorbit mai sus despre un portofoliu regizoral pe acest segment. Cum e cu realitățile socio-politice moldovenești pe care le aduceți în fața spectatorului și dacă aveți spectacole de acest fel la care mai lucrați?*

L.Ț.: Da, acum sunt. În general, cu Teatrul Național „Mihai Eminescu” și cu Centrul de Arte „Coliseum” am inițiat o platformă națională de teatru documentar. Acum suntem în proces de lucru, în proces de creare a acestei platforme. O platformă în care vom aduce în fața publicului, când va fi

posibil, și spectacole din străinătate, spectacole de teatru documentar cu mesaj social-politic. Și vom face câteva lansări ale pieselor noastre autohtone, la fel de teatru documentar cu mesaj civic. Și, în afară de asta, acum lucrăm împreună cu Mihai Fusu la un proiect de teatru documentar, un proiect susținut de UNICEF despre bullying, un fenomen care a luat amploare în ultimul timp și, iată, este proiectul la care lucrez acum împreună cu Mihai Fusu. Eu am activat în acest domeniu, în general, și cred că aici mă simt foarte bine, întrucât destul de greu mă regăsesc într-o dramaturgie, să zic așa, fictivă, într-o dramaturgie artistică. Pentru că întotdeauna mi s-a părut că realitatea pe care am trăit-o, pe care am simțit-o, realitatea în care am „fiert” atunci când lucram la proiecte de teatru documentar, pentru că în proiectele de teatru documentar merg acolo unde e adevăratul puls al realității – la centrele de reabilitare a victimelor în închisori, acolo unde „fierbe” violența sau sărăcia – și m-am obișnuit să văd realitatea dură.

De aceea, destul de greu accept o dramaturgie fictivă. Rareori mă regăsesc în dramaturgia artistică, deși mi se întâmplă să găsesc o dramaturgie care ar răspunde dorințelor și năzuințelor mele ca om de teatru. Dar, iată, majoritatea timpului îl acord teatrului documentar, deoarece asta am simțit întotdeauna că trebuie să fac: trebuie să aduc în scenă, în vizorul public realitatea, nu știu dacă cea mai dură, realitatea cea mai dură în sensul că sunt oamenii care suferă atât de mult și strigătul lor nu ajunge la urechile celor care susținem sau admitem că trăim bine. Pentru mine a fost întotdeauna important să aduc în fața publicului și partea cealaltă a vieții, o viață pe care de foarte multe ori nu vrem s-o observăm, nu avem timp s-o observăm, nu putem sau nu avem cum s-o observăm, dar ea, din păcate, există. Întotdeauna există oameni mai săraci, întotdeauna există oameni care suferă mai mult, întotdeauna există neajutorați. Și spectacolele pe care le fac nu sunt pentru ei, sunt în numele lor, sunt pentru noi, ca să-i putem ajuta cumva, exact așa cum ne-am solidarizat în *Insultați. Belarus(ia)*. A fost un act, un

Pentru mine a fost întotdeauna important să aduc în fața publicului și partea cealaltă a vieții, o viață pe care de foarte multe ori nu vrem s-o observăm, nu avem timp s-o observăm, nu putem sau nu avem cum s-o observăm, dar ea, din păcate, există.

manifest, ca durerea celor care suferă în urma acestor crime să fie auzită pe tot globul pământesc.

E.L.: *Am discutat cu regizoarea, actrița și universitara Luminița Țăcu despre spectacolul-lectură „Insultați. Belarus(ia)”, despre democrație, libertate, despre omul ca valoare supremă a artei. Vă îndemnăm să mergeți să vedeți acest spectacol. Este un proiect internațional, e un spectacol de văzut și e un spectacol de gândit.*

Disponibil: <https://bit.ly/2KRyDt3>

II. ÎN FAȚA ANCHETATORULUI

Limbajul uman ascunde mai mult decât relevă; el estompează mai mult decât definește; el depărtează mai mult decât unește. Terenul dintre vorbitor și ascultător (...) este instabil, plin de miraje și capcane.

George STEINER

CHESTIONAR CU ACCENTE LUDICE

A formulat scriitorul Lucian VASILIU

– *V-ați visat îngerul, în copilărie? V-ați întâlnit cu el, aveți amintiri... „prenatale”?*

Maria Pilchin: Aveam vreo 6 ani, mergeam deja la școală în regiunea Odessa. Mama a avut o intervenție chirurgicală complicată. Într-o noapte, am visat o pasăre mare, ca un vultur gigantic, alb, care mă luase pe mine și pe fratele meu în cuibul său. Știam în vis că era Dumnezeu și îl rugasem să o aducă pe mama acasă. Și Pasărea-Dumnezeu, cu aripi enorm-protectoare, a promis că o aduce. O și vedeam în vis venind, într-un sacou pe care nu îl mai văzusem. A doua zi, mama chiar a revenit acasă și purta acel sacou în carouri, încât fratele meu se uita după gumele de mestecat aduse de la Odessa, la mare căutare pe atunci, iar eu săream în jurul ei și o tot întrebam de unde are acea haină. Pot spune că a fost prima mea „întâlnire” cu divinitatea, cu îngerul meu oniric (mai ales că la întrebarea noastră despre Dumnezeu, în copilărie, ni s-a spus că „savanții nu au descoperit fapte ce i-ar confirma existența”, un răspuns însușit pe la lecțiile din timpul studenției medicale ale mamei). Acum însă pot spune că am doi îngeri păzitori, locuim într-o casă! Cel mai mic a și pictat pereții în noul apartament, cel mai mare face manuale de literatură universală...

– *Ce credeți despre autodidaxie? Câtă... școală (studiu) este în operă, câtă experiență, câtă intuiție (mă gândesc la Ion Creangă, Panait Istrati, Marin Preda...)?*

M.P.: Autodidacticismul este unul din zeii politeismului meu! Am cunoscut mulți semeni de-ai mei, tineri care mereu așteaptă să li se facă ceva: de către părinți, școală, primar, guvern (e o reminiscență a mentalității sovietice)... Mi-a plăcut la viața mea (cei 30 de ani, toți ai mei) să suflec mânecele și să fac singură ceea ce vreau să fiu/am. Am știut să învăț și de la alții. Cei trei autori sunt un exemplu de o astfel de instruire.

– *Ce ați descoperit deosebit în arborele genealogic personal?*

M.P.: Eram masterandă, scriam o teză despre Jorge Luis Borges și Lucian Blaga, un studiu comparat. La Biblioteca Națională am descoperit întâmplător o enciclopedie despre localitățile Moldovei. Acolo am găsit pe străbunii mei după mamă: Nicolae Boboc și Gheorghe Puha, țărani răzeși ai unui sat de lângă Bălți, care aveau vii și cârciumi, adică erau crâșmari. De la mama știam că, după război, li se confiscase totul, și pământ și averi, dar nu mă așteptam să mă întâlnesc cu ei într-o carte în câteva volume alfabetice editate după '90. M-a mirat această ascendență a mea livrescă, mai bine zis m-a mirat această „întâlnire” cu trecutul meu sanguin, cu mine, pusă genealogic în paginile unei enciclopedii! De altfel, înainte de a începe să răspund la această întrebare, mi-am amintit diferite situații în care oamenii se mitologizează, povestindu-și virtuțile genealogice, aurindu-și rădăcinile. De aceea am recurs și la acest argument bibliografic: unul „cu acte în regulă” la Biblioteca Națională!

– *Au nevoie elevii noștri de profesori de religie? Sau numai de... sport?*

M.P.: Cred că e nevoie și de unii și de alții. Dar dacă ar fi să ne referim la primii, atunci e de evitat habotnicia. Așa cum oamenii sunt diferiți, nu mai e posibil vreun purism, nici cel religios. Ar fi mai util să fie o oră de istorie a religiilor sau o oră de istorie a creștinismului, iar acasă părinții ar decide care ar fi praxisul religios. Căci cunoașterea și credința, mi se pare, au anunțat o schismă deja în *Geneza* biblică. Așa cum orice obiect presupune un anumit nivel de cunoaștere obligatorii, nu văd cum s-ar realiza o astfel de obligativitate la o oră de religie. Cum ar fi să dăm teste la tema „Sfânta Treime”? Mi se pare cam riscant, până la ceva de blasfemie! Un test la temele „Istoria creștinismului european”, „Traducerile Bibliei în limbile vernaculare”, „Originile iudaice ale creștinismului” etc. îmi sună mai bine. Există însă soluția școlilor duminicale, în care copiii ar merge, cu acordul părinților, la ore de religie, ținute de persoane inițiate în teologie (ortodoxă sau de orice fel, ține de alegere).

– *Ce instrument de scris folosiți/ ați folosit (pană, creion, condei, stilou, pix, mașină de scris, calculator)?*

M.P.: Am fost nevoită să caut în DEX sensul pentru unele (condei). Am scris odată cu pene, împreună cu fratele meu mai mare, care citise nu mai știu ce carte, după care am găsit niște pene de gâscă, le-am ascuțit, dar nu a ieșit mare caligrafie. Creionul simplu îmi servește uneori

pentru a scrie texte literare. Scriu cu el pe foi galbene, care nu te obligă la nimic: scrii, curgi, nu ai tracul foii albe. Condeii e o chestie de amintire: în școala rusă, prin clasa a doua, țin minte, profesoara avea condei și scria cu cerneală roșie în „ungheșul roșu”, colțul clasei unde se adunase toată roșeața ideologicului de pe atunci: „icoanele” marilor gânditori ai socialismului, steagul roșu și portretele pionerilor-eroi. Stilourile și pixurile îmi sunt mai apropiate, primele ca un accesoriu al unei vieți printre litere, ca niște obiecte care sunt folosite nu atât ca instrumente ale scrisului, ci ca o metaforă a scrierii speciale, a scrisului festiv. Pixurile, însă, sunt niște muncitori-salahori ai transpunerii pe hârtie. Când scrii cu pixul, ai impresia unui efort adevărat. E doar un pix, unul din miliardele de pixuri, cu el poți face orice, scrie orice, el nu te obligă. Or, eu cred că majoritatea cărților se scriu cu pixul, iar autografele de pe ele sunt semnate cu stiloul. Mașina de scris este nimic altceva decât un obiect de pus în cabinetul de lucru, ca un mic obiect-muzeu. Nu am lucrat niciodată la o mașină de acest fel. Calculatorul – adevăratul strung al scrisului de azi. Totul sfârșește în el, învinuit de globalizare și detașare de caligrafic. El, digitalul calculator la atingerea degetelor noastre, scrie!

– *În ce publicație culturală v-ar fi plăcut să debutați? Ce vă amintiți (plăcut, neplăcut) de la debutul cu volum?*

M.P.: Am debutat cu adevărat în eseistica și critica literară în paginile *Daciei literare*. Cred că întreaga mea viață a curs astfel încât să mi se întâmple anume așa și nu altfel. Nu sunt o persoană obsedată de mistic, dar îl admit. Prin clasa a 12-a, am luat Premiul I la un concurs literar, dedicat operei lui Mihail Kogălniceanu, la Radio Moldova. Facultatea de Litere, unde am petrecut 4 ani din viața mea, și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, unde lucrez acum, se află pe strada Mihail Kogălniceanu din Chișinău. M-am măritat cu un băiat care a crescut pe malul Kogălnicului. Am debutat într-o revistă fondată de Mihail Kogălniceanu în 1840. Fiul meu este tizul lui Kogălniceanu. Colaborarea întâmplării sau... o legitate ascunsă!

Încă nu am debutat în volum. Am un manuscris de prin 2007, despre poezia poetului antic Gaius Valerius Catullus, o reminiscență literară a studiilor mele în domeniul filologiei clasice. Am manuscrisele cu eseuri critice, cronici de carte, care, însă, așteaptă. Nu mă prea grăbesc, vorba aceea, ca „mireasa la măritat”.

– *Ce faceți într-o zi în care nu scrieți?*

M.P.: Nu există zi în care să nu scriu! Ce patetic sună! Explic: dacă nu mă ating de o pagină, nu înseamnă că nu scriu. Făcând menaj, dădăcin-du-l pe Mihai, discutând cu soțul meu despre studenți, cărți, oameni, locuri, întâmplări – scriu! Adică, cumulez materialul care să se transforme în scriitură. Odată, cu un clește de rufe în mână, care s-a adeverit a fi obiect de artă, am descoperit că e o metaforă a iubirii fizice, kamasutriană metaforă. Casa noastră e plină de cărți.

– *Ce înseamnă atitudine, implicare civică pentru un scriitor contemporan?*

Desigur că un om de artă nu poate să nu ia atitudine față de tot ce îl înconjoară. Dar există o limită până unde se implică și cum o face. Actul creației îl percep mai mult prin filtre estetice. Arta este mai degrabă o acțiune decât o reacțiune.

M.P.: E o poveste delicată toată implicarea aceasta. Desigur că un om de artă nu poate să nu ia atitudine față de tot ce îl înconjoară. Dar există o limită până unde se implică și cum o face. Actul creației îl percep mai mult prin filtre estetice. Arta este mai degrabă o acțiune decât o reacțiune. Un scriitor care face propagandă politică este periculos și contagios. Asta însă nu înseamnă că el nu poate avea o poziție pe care să și-o spună. Dar când un artist e pe baricade, e în avangarda mișcărilor sociale și politice. Există însă riscul ca ceea ce face în artă să fie pal și mai puțin expresiv ca activitatea sa civică. Mi-e frică de literatura patriotardă, de arta ce se strigă pe la colțurile agorei. Mai bine zis, mi-i frică de lipsa de sinceritate în asemenea discursuri. Orice cauză ar servi, e vorba de o artă angajată.

– *Ce făceați pe 22 decembrie 1989? Ce ați face acum în acel context?*

M.P.: Aveam aproape 7 ani. Eram în Ucraina, mergeam la școală, învățam să citesc în limba lui Taras Șevcenko. Îmi amintesc că în clasa mea mai era un coleg și noi ambii știam de la părinți că suntem moldoveni. Asta ne apropiase: acel „sângele apă nu se face”. De atunci știu ce înseamnă să te simți o minoritate națională. Tot atunci mama ne învăța alfabetul latin după alfabetul limbii franceze. Familia noastră se abonase la o revistă ce apărea la Chișinău cu alfabet latin. Poștașul o aducea și zicea: „Poftiți revista dumneavoastră nemțească”, insinuând că am fi naționaliști. Nu înțelegeam nimic din cele ce se întâmplau, dar simțeam că suntem priviți cu alți ochi, ceea ce ne-a făcut să revenim în Basarabia.

Există o istorie anecdotică în familia noastră care ține de evenimentele din decembrie 1989 din România. Așa cum URSS-ul încă nu picase, la policlinica unde lucra mama mea, Ecaterina Rotaru, în fiecare zi de luni se țineau ore de informare politică, așa-numita „politinformație” în instituțiile de stat ale imperiului roșu. Într-o dimineață, o colegă o anunță pe mama că ea e responsabilă de revista presei. Mama, desigur, uitase. A luat primul ziar nimerit sub mână și a mers la ora de (dez)informare politică. A citit articolul din prima pagină. Era despre cuplul Ceaușescu, despre condamnarea lor. Așa cum era primăvara lui 1990 și evenimentul se consumase, medicul-șef și toți colegii au constatat cu mult umor că se cam învechise informația. Înțelese și mama după primul alineat, dar deja era prea târziu să dea înapoi.

Dacă aș fi azi în acel context, cu mintea mea de azi, aș acționa foarte atent, fără vise și încântări politice (am trăit profunde dezamăgiri politice în 2005 și 2013). Am reticențele mele față de majoritatea revoluțiile din Est. Țin minte definiția dată pentru „perestroika”: procesul în care copiii șefilor noștri devin șefii copiilor noștri. Nomenclatura partinică a știut să nu scape frâiele puterii din mână. Asta s-a întâmplat la Moscova, în republicile socialiste și cred că și în România. Altceva însă nu poate fi ignorat: forța poporului care a ieșit în stradă, care s-a emancipat dintr-o dictatură, dintr-un regim opresiv. Am „retrăit” aceleași sentimente pe 7 aprilie 2009 la Chișinău.

– *Sunteți colecționar (de timbre, clopoței, carte rară, artă plastică, manuscrise etc.)? Lubiți pisicile, câinii, păsările? Alte pasiuni?*

M.P.: Sunt colecționară de vase. E o pasiune mai veche, de când nu aveam o casă la Chișinău. Eram studentă, prima vază o cumpărasem la Constanța și mi-am zis că o voi pune în casa mea. Îmi place metafora acestui obiect, o metaforă feminină. Îmi place să primesc flori în dar. Am observat că mulți profesori nu duc florile acasă, cele primite de la discipoli. Eu le car pe toate acasă, îmi scot vasele și am o casă plină de flori și de cărți.

– *Vă este teamă de globalizare? Ce vă nemulțumește în anii noștri „postmoderni”?*

M.P.: Mi-i teamă de viață, de viitor, de necunoscut, dar asta mă provoacă și mă face să merg înainte (dar nu în cheia „să mergem înainte, căci

înainte a fost bine!”). Globalizarea! Ca orice fenomen are părțile ei bune și pe cele proaste. Tuturor ne place să primim mail-uri de la prieteni și rude din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, să avem acces la Marea Bibliotecă a Lumii prin marele păienjeniș virtual, dar nu agreăm traficul de fințe umane, industria farmaceutică și cea alimentară care pare să ducă un război ascuns cu umanitatea. Or, ține de discernământ. Libertatea înseamnă alegere! Democrația și globalizarea sunt sisteme ale mediocrității la putere, dar nu există un sistem mai favorabil umanului, cum zicea scriitorul Llosa.

– *V-ați dori o casă la țară? Aveți deja?*

M.P.: Mergem la țară – la nordul Basarabiei și la sudul ei. Sunt casele părinților noștri. Dar visez la o casă rustică, cu gard împletit din nuiele, cu oale și ulcele în loc de vasele moderne, unde am putea să mergem vara, un fel de muzeu-locuință, în care fiul nostru Mihai ar cunoaște și un alt fel de trai. (Mi se trage de la o noapte petrecută odată, în studenție, în casa-muzeu „Alexei Mateevici” de la Zaim. Făceam o călătorie prin Moldova, de la punctul ei extrem de sud, până la cel extrem de nord. La Zaim am ajuns noaptea, nu aveam unde dormi și directorul muzeului ne-a permis să dormim în casa poetului. Am dormit pe paturile acelea, înveliți cu scoarțele acelea țepoase, țesute din lână.) Am și topografia casei de vis: Orheiul Vechi, între stâncile lui, ca o cetate naturală. E un vis, dar visele se mai și întâmplă!

De altfel, am mai visat într-o dimineață o casă, spațioasă, de boiernași, acum nu demult, cu o masă veche, dar frumoasă, cu un scrin de piele, dar e o altă poveste... Pentru un alt chestionar...

Chestionar scriptorian. Coord. Lucian VASILIU. Iași: Junimea, 2020

INTERVIUL ACOLADEI

Interviu realizat de Lucia NEGOIȚĂ

Lucia Negoită: *Dragă Maria Pilchin, anul 2017 a stat sub semnul împlinirii unei vârste simbolice: sunt șapte lustri de viață în care „oglinzile” s-au succedat după legi doar de ele știute. Perioadele cele mai apropiate ți-au adus titluri profesionale importante, premii literare însemnate, evenimente personale pe care le-ai așteptat, într-o firească rânduială. De peste 10 ani, ești magistru în filologie romanică, critic literar, lector universitar, doctorandă la Departamentul de Literatură Universală și Comparată la Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității de Stat din Moldova. O caracterizare de pe Internet sună așa: „O basarabeancă mereu cu gândul la România”. În cazul tău, poezia rămâne, cred, punctul de pornire și de întoarcere, aventura completă... Un superb grupaj publicat de revista „Vatra” poate susține acest punct de vedere. Hai să inventăm, de data asta, formula interviului-portret, în care cel întrebat se privește pe el însuși, fără a asculta „vocea celuiilalt”. Să decupăm fragmentele luminoase, umbrele, penumbrele... Cum te vezi în primul lustru de viață? Face parte el din ce am putea numi „presimțirea poeziei”?*

Maria Pilchin: Sunt o ființă fractalică. M-am născut într-o suburbie a orașului Bălți, am conștientizat lumea alături de părinții mei în Ucraina, în regiunea Odessa, am crescut cu mama la Fălești, în Basarabia, unde am revenit după divorțul lor. Și cred că anume aceasta m-a făcut să simt poezia lumii. La 4 ani am înțeles că în familie vorbim o limbă și afară – alta. Am învățat să scriu la școală în limba ucraineană. Mama acasă ne-a învățat alfabetul latin dintr-un manual de franceză. Vorbeam și rusa. În pofida acestui Babilon lingvistic și ideologic, cred că anume acest bricolaj glotic mi-a cultivat abilitatea poetică, să îmi fie iertat termenul aproape tehnic. Acum lucrez la o carte despre Poezie, Eros și Putere. Poezia este, până la urmă, capacitatea de a vedea lumea și altfel. Este dexteritatea detașării, a privirii rotunde, a stării totale. Este rostirea altfel. Nu știu dacă voi reuși să nu aud „vocea celuiilalt”, adică vocea dumneavoastră, așa cum alteritatea

este mereu cu noi și în noi. Veți vorbi cu mine prin mine, dar zic că merită să încercăm...

L.N.: *Câteva contururi pe care ți le amintești: fi-gura părinților, intrarea în viață...*

M.P.: Tata. L-am iubit foarte mult în copilărie. Și el m-a iubit. Ținem și acum unul la altul, dar viața ne-a separat. L-am dedicat mai multe poeme încă nepublicate. Era pădurar, purta cămăși albe, umbla cu o motocicletă. Tata e o ființă autoritară. Poate de asta îmi place Kafka. De altfel, este un tip citit, inteligent și cu mult umor. Apoi, la Chișinău, a absolvit Facultatea de Istorie, acum profesează într-un liceu din Chișinău. Și e un profesor bun. Mama mereu s-a temut de tata. Nu mă refer la frica fizică. Mama a fost femeia româncă, într-o poveste patriarhală. Chiar și după divorț. Toată viața a lucrat asistentă medicală. Copilăria mea e plină de miros de medicamente, de pacienți și de trezirile nocturne ale mamei. Îmi amintesc de mama când aveam vreo zece ani, era foarte frumoasă. Mama mea este o femeie frumoasă. Și mama, și tata au scris poezii. Erau pentru uz familial. Deși l-am iubit pe tata, am fost mereu de partea mamei. Toată viața am apărut pe cei mai slabi. Eu semăn cu tata. A trebuit să lucrez mult, o mai fac și acum, ca să exorcizez autoritarismele din mine. Poezia e un redresor bun în acest sens.

L.N.: *Al treilea lustru: acum memoria are culori afective. Ce spune ea despre o altă etapă de viață? Au apărut mentorii, modelele? În ce condiții?*

M.P.: Profesorii mei m-au iubit. Nu știu, de ce. Nu știu, cum să explic acest lucru. Profesori, care între ei nu se înțelegeau, mă iubeau cu toții. Am fost o alintată în acest sens. Am avut câteva modele: Svetlana Sârbu, profesoara mea de română din gimnaziu și liceu, și Raisa Ganea, profesoara de literatură cu care mi-am susținut tezele de licență și masterat. Iconoclast însă voi afirma că am știut să cresc din profesorii mei, dar și ei, fiind buni, fiind adevărați, m-au ajutat să o fac. Nu sunt un învățăcel infantilizat. Aceasta este important. Am fost lăsată să cresc. Posed dexteritatea autodidacticismului în multe chestii.

L.N.: *Au mai trecut cinci ani, și poeziilor le place să întârzie în vârstele tulburi. Cum s-a întâmplat?*

Poezia este, până la urmă, capacitatea de a vedea lumea și altfel. Este dexteritatea detașării, a privirii rotunde, a stării totale. Este rostirea altfel.

M.P.: S-a întâmplat frumos. Am iubit. Doar că pe mine nu dragostea m-a făcut poetă. Când iubesc sunt toată acolo. Mai ales că vorbim despre o primă dragoste totală. Nu am scris un poem în acei trei ani. Niciunul. Atunci am iubit. Și acea iubire m-a rănit. Acum știu că așa trebuie să facă iubirile, primele mari iubiri. Poezia vine și de acolo, dar este unul din izvoare, care cu timpul seacă, pentru că se deschid altele. E miracolul supraviețuirii și al tămăduirii. Nu sunt o jertfă a acelui frumos amor, căci rănilor și sechelele pe care le-am lăsat eu sunt mult mai mari. „Odi et amo” este despre mine.

L.N.: *Al cincilea lustru... S-a făcut poetul „om mare”, s-a înțeleptit el într-atât cât poate fi ascultat? Ce rol va fi avut noua lui familie?*

M.P.: Pe mine m-au făcut poetă doi bărbați, soțul meu Ivan Pilchin și fiul nostru Miha. Abia alături de ei am putut să scriu. Nașterea copilului mi-a dat ceea ce o femeie trebuie să cunoască măcar o dată în viață. Și eu

Eu sunt poeta care scrie de fericire și împlinire. Suferințele mă închid, mă fac resentimentară, atunci nu prea pot să scriu. am cunoscut. După asta, poezia a fost alta, căci eu eram alta, lumea devenise alta. Eu sunt poeta care scrie de fericire și împlinire. Suferințele mă închid, mă fac resentimentară, atunci nu prea pot să scriu.

L.N.: *O poetă frumoasă și talentată, care i-a dedicat o carte lui... Ivan Gogh. Respirația ei e poezia... Are Maria și perioadele ei de trezie, de ieșire în lumea plină de semne și „noduri”, care o întâmpină cu proza ei greu de înțeles... A trecut lustrul șase...*

M.P.: Noi, profesorii de literatură, vorbim adesea despre poetica romanului. Or, și proza are poezia sa. În acest lustru, am absolvit o facultate „prozaică” de economie, am casă, masă, mașină, am un bărbat numai bun de iubit și un copil minunat, o binecuvântare, sunt director de marketing la o editură prestigioasă din Chișinău (ARC), predau literatură, cercetez, știu să fac piftie, mămăligă boierească, pește la cuptor. Am cunoscut, am

Dar știu să respir în poezie și prin ea. Iar respirația înseamnă amor, naștere, fugă și moarte. Asta și sunt. Toate la un loc. botezat. Sunt aproape o fință banală, o gospodină, dar...

L.N.: *Cine ești, dragă Maria Pilchin? Astăzi, la despărțirea de al șaptelea lustru...*

M.P.: Sunt poeta care a înțeles că poezia nu mai este jelania dorului, deși am atâtea doruri în

mine de amețesc uneori. Sunt poeta care a divorțat de poezia romantică și de iubirile pastelate ale salo- nului literar. Dar știu să respir în poezie și prin ea. Iar respirație înseamnă amor, naștere, fugă și moarte.

Asta și sunt. Toate la un loc. Da, încă ceva, sunt poeta care a învățat că poezia e și în felul în care știi să mesteci o măămăligă. Acest ritual e mai bogat în simboluri decât toate religiile soarelui luate la un loc. Poezia mea e și o măămăligă aburindă.

**Poezia mea e
și o măămăligă
aburindă.**

Revista „Acolada”, nr. 12, 2017

BENEFICIILE NEBĂNUITE ALE LECTURII „Punct și de la capăt” cu Vasile Botnaru

Radio Europa Liberă Moldova, 22 decembrie 2019

Europa Liberă (Vasile Botnaru): *Bine v-am găsit, doamnelor și domnilor. La microfon e Vasile Botnaru, moderatorul emisiunii „Punct și de la capăt”. Vă propun să medităm împreună asupra unei întrebări din registrul „ce a apărut mai întâi – găina sau oul”? Cu invitații mei, o să încercăm să răspundem sau să vă sugerăm posibile răspunsuri la întrebarea: trăim ca să ne alimentăm sau ne alimentăm ca să trăim? Cu cine discut? Veți afla imediat!*

În așteptarea lui Moș Crăciun, când o să ne uităm ce lasă el sub pom, să discutăm despre cărți, despre citit, în special. Cărțile sunt bune când sunt terfelite, răsfoite și am invitat azi în studio trei oameni care citesc de rup cărțile, dar și le scriu. Este Maria Pilchin, poetă, Mariana Harjevschi, director general al Bibliotecii „B.P. Hasdeu” a municipiului Chișinău și scriitorul, traducătorul Ivan Pilchin. Două treimi din această echipă sunt oarecum de-ai casei, pentru că colaborează cu Europa Liberă foarte frecvent: pe Ivan Pilchin îl vedeți îndărătul traducerilor de texte publicistice, articole jurnalistice; Maria Pilchin, mai nou, este chiar inginer-postator la web, stă în culisele unor manevre de Facebook și rețele sociale; iar Mariana Harjevschi, din umbră, manipulează auditoriile mai în vârstă, mai tinere și le direcționează spre Biblioteca „Hasdeu”. Și, de fapt, sensul acestei discuții de astăzi este să vedem dacă reușesc dumnealor, scriitorii, managerii de biblioteci, managerii de rețele sociale, să reabiliteze cititul, consumarea de cărți, dacă este adevărat că este în declin, cumva, cititul. Dar el, știți, de când e în declin – de când a spus cronicarul că nu prea rupem cărțile și profesorii universitari spuneau că nu prea vă culcați cu burta pe carte. Maria Pilchin, vreau să vă propun un mic intermezzo, un pic preludiv: să ne spuneți definiția pentru citit. Și am să vă spun de ce mă interesează. Poți să cauți la nesfârșit definiții! Deunăzi îl ascultam pe Dmitri Bîkov, feblețea mea, care intrase într-un dialog cu un ascultător de la „Echo Moskvi”, și acel ascultător pretindea că cititul este ocazia să meditezi, să te uiți în interiorul tău, să vezi cum consună un text cu ceea ce ai adunat,

cât de bogat este acest interior, la care Dmitri Bikov l-a contrazis și a zis că nu, cititul este un dialog cu autorul textului, este un dialog cu moștenirea pe care o lasă un Socrate, un Platon sau oricare altul. Metafizic sună, cumva... Dvs. ce definiție ați improviza acum pentru citit?

Maria Pilchin: Să știți că într-adevăr voi improviza. Eu cred că cititul este, în primul rând, o necesitate. Și există oameni care...

E.L.: *Biologică?*

M.P.: Să știți, aproape biologică. Am cunoscut, am observat, la viața mea, oameni care aveau o stare de bine, citind, vorbind despre lecturile pe care le-au făcut, vorbind despre cărțile pe care le-au citit, le-au întâlnit, oameni obsedați de cărți, de personaje.

E.L.: *Toată lumea spune că trebuie să vezi asta în familie, ca să ai această dependență, să fii addicted de citit. Așa, de la sine, să-ți fie foame de carte, parcă nu-mi vine a crede.*

M.P.: Mi se pare că totuși este vorba și de o structură psihologică, care te aduce acolo. Și dacă acea structură, acea stare pe interior nu există, poți să vezi foarte multă lume citind, s-ar putea să nu citești.

E.L.: *Deci, am înțeles: necesitate biologică, aproape ca foamea. Mariana, dvs. ce definiție aveți?*

Mariana Harjevschi: Cred că ar putea fi și un mod de cultivare, pe care ți-l poți obține pe parcursul vieții.

E.L.: *Adevăratul director general, foarte funcțional!*

M.H.: Sunt instrumente care pot ajuta și noi le-am testat în cadrul Bibliotecii Municipale: diferite programe, servicii, concursuri de lectură care, într-adevăr, incită. Și poți uneori să descoperi un leneș; ulterior, dintr-un leneș, să faci un cititor foarte bun, informat.

E.L.: *Dar cum rămâne cu cititul pe plajă sau la circ?*

M.H.: Bineînțeles, vorbim despre diferite tipuri de cititori, cititoare. Bineînțeles că totul pornește uneori și din familie, dar există oportunități pe care le pot vedea la bibliotecă, la librărie. De ce nu, se poate inspira chiar văzând și o persoană în troleibuz, care citește și ulterior se atașează de acest proces.

E.L.: *Nu ne ducem chiar până acolo.*

M.H.: Recomandările, foarte des, pot incita la lectură, întâlnirile cu scriitorii și multe alte acțiuni.

E.L.: *Deci, pledați pentru varianta de lectură instructivă. Ivan, dvs. ce definiție ați avea?*

Ivan Pilchin: Întrebarea dvs. este destul de complexă. Cred că și răspunsul meu va fi unul destul de complex. Cititul este, în primul rând, un produs al civilizației. Și atunci când citim ne alăturăm la tot ce înseamnă civilizație. N-aș fi de acord cu Maria aici, că cititul este o necesitate biologică. Este o necesitate estetică, cultivată în cadrul unei structuri civilizaționale. Așa cred că putem să privim cititul. Este o parte componentă a ceea ce se întâmplă astăzi, între noi, a ceea ce se întâmplă acum câteva secole, când cititul devine tot mai prezent, publicarea cărților, prezența cărților în casele oamenilor devine tot mai vizibilă. În al doilea rând, cititul este...

E.L.: *Stop! Stop! Oare este tot mai prezentă?*

I.P.: Consider că da.

E.L.: *Oamenii, mai curând, au, obligatoriu, mașină, și nu numai de spălat. Vor mașină, în primul rând!*

I.P.: Vorbesc într-un sens foarte general, foarte global. Bineînțeles că nu am în vedere doar Republica Moldova. Se știe, se discută, se spune foarte mult că în casele mai multor moldoveni nu găsim mai mult de, nu știu, câteva cărți. Nu este o regulă generală, să zic așa. Totuși, din experiența mea, din tot ce putem observa, vedem foarte mulți oameni tineri care citesc. Cum spuneam, lectura este și o plăcere. Totodată, una dintre definițiile pe care le-aș aduce aici vine de la o altă reprezentantă a literaturii ruse, apropo, un adversar, într-un fel sau altul, al lui Dmitri Bîkov, Tatiana Tolstaia. Deunăzi, citeam un eseu al ei, în care zicea...

E.L.: *Mama lui Artemi Lebedev, alt nebun de pe piața rusească.*

I.P.: Exact, exact! Și nepoata marelui traducător Mihail Lozinski și a lui Alexei Tolstoi, la fel un cunoscut scriitor rus. Ea zice că lectura este o formă de voyeurism, care ne excită, într-un fel sau altul, când urmărim întâmplările, stările, gândurile. Și este acel dialog care are loc între cititor și scriitor, cititor și text, între personajele textului ș.a.m.d.

M.P.: Și, dacă îmi dați voie, atunci întreb: și nu e biologică necesitatea, voyeurismul nu ține de biologic? Plăcerea nu ne duce într-o stare biologică?

E.L.: *Iată că am băgat zăcanie în familia voastră. Treceam totuși la altă precizare și, în mod organic, o să vă provoc pe felia asta de discuție. Da cum facem față, asta-i preocuparea mea dintotdeauna, aproape de linia de finiș, mă gândesc cu groază: ce n-am citit încă? Și de asta pe mine mă interesează listele astea de 100 de cărți obligatorii ș.a.m.d. Mereu am avut senzația asta, că trece pe lângă mine șuvoiul care se multiplică, se însutește, când bibliotecile transformă în digital depozitele lor: cum facem față, cum ajungi să-ți iei exact cât îți trebuie, să nu umpli capul cu gunoaie, să nu pierzi timpul cu lucruri care s-ar putea să nu-ți fie folositoare? Vă rog să răspundeți la întrebarea asta.*

M.P.: E foarte dificil să răspunzi la această întâmplare și eu cred că întrebarea a existat dintotdeauna. Apropo, o altă colegă de a noastră, dna Lidia Kulikovski, scrie că în URSS se făceau un fel de sondaje despre cum citește URSS-ul și cum a trebuit să meargă în unul din raioane. Erau instruiți țăranii să spună că citesc, să arate că au carte în casă și, zice: „Vedeam că îl au pe Lenin invers pus pe raft. Până la urmă, mărturiseau: ne-au zis că trebuie să vă spunem că citim”. Adică, cea mai cititoare țară din lume, în acea perioadă, și ea era un *fake*. Mi se pare că noi tragem alarma că nu se mai citește atât de mult, dar aici îi dau dreptate lui Ivan Pilchin. Eu nu cred că se citește mai puțin, pur și simplu se produce mai multă carte și avem această impresie că nu se citește. Dacă am compara cu secolul XVI, XVII, XVIII, când analfabeții erau majoritari, vom vorbi despre mai multă lectură, când cartea era una elitistă, costa o avere. Astăzi bibliotecile...

E.L.: *După asta, o să vă întreb și la ce le-a servit, dar vă rog să continuați.*

M.P.: De aceea eu cred că acel bun de carte, acele o sută de titluri despre care vorbiți, e o imanență firească și, iată, aici mi se pare că rămâne loc pentru alegere, iar alegerea înseamnă libertate, democrație, când omul nu trebuie neapărat să citească cele o sută de cărți pe care le recomand eu, ci să facă un top personal, pentru că e deja alfabetizat, și-a dat bacalaureatul și are două facultăți.

E.L.: *Aici sunt două porțițe prin care o să vă rog să intrați și dvs. și când veți răspunde. Este problema mea personală, de cititor, cât de larg este orizontul meu, și este problema ghizilor, care sunteți organizatorii acestor fluxuri. În sensul ăsta, vă simțiți obligați să-l ajutați pe cititorul Botnaru să nu treacă pe lângă niște lucruri absolut obligatorii?*

M.P.: Cred că Mariana Harjevschi vrea să răspundă aici.

E.L.: *Da.*

M.H.: Știți, noi, cei din interiorul bibliotecilor, întotdeauna ne ghidăm de două reguli care sunt valabile, au fost valabile și mai sunt: fiecărui cititor – cartea sa și fiecărei cărți – cititorul său. Poate fi aplicat probabil în orice domeniu, produs, serviciu. Pentru noi, aceste două legi ne spun: 1) atunci când achiziționăm cartea, pe care s-o achiziționăm ca să știe dl Botnaru că o avem și se găsește la noi; și 2) când a intrat dl Botnaru în bibliotecă, să știe cum s-o găsească în acea avalanșă. Deci, noi vorbim acum despre cum să aducem, în primul rând, cartea, ca dvs. s-o găsiți. Ei, bine, avem și noi această dificultate, sunt prea multe cărți și noi încercăm să segmentăm aici cititorul, unul care este nebun de bun, care își dorește să citească cărți care, probabil, trebuie să le aducă de peste ocean sau cărți care, poate, au fost editate într-un număr infim de mic, dar trebuie să o găsim. Deci, încercăm să ne apropiem de fiecare din ei, fie că este copil, adolescent, un profesionist și vrea o carte dintr-un anumit domeniu sau vrea o carte, nu știu, doar s-o frunzărească.

E.L.: *Azi dimineață m-o sunat colegul nostru Bordian și-o zis că vrea „Teluria” lui Sorokin. Am intrat în librărie s-o caut. Nu-i în rețea. Dacă eu vin acum la dvs. cu Bordian și spun: „Dați-i cu împrumut „Teluria”, este pe raft?”*

M.H.: Aș avea nevoie de un gadget ca să verific prin catalogul nostru online.

E.L.: *Nu, dar de ce întrebarea asta? Pentru că înseamnă că trebuie să aveți tot diapazonul de cărți, ceea ce este imposibil.*

M.H.: Este imposibil. Atunci noi putem să avem și alte oportunități, pentru că biblioteca de astăzi trebuie să fie una hibridă. Are, fizic, acel produs, cartea, fie îl poate împrumuta din alte biblioteci. De aceea se și creează aceste consorții între biblioteci. Pot împrumuta virtual cartea, o poate, nu știu, oferi prin intermediul unei baze de date. Deci, noi încercăm, într-adevăr, să onorăm aceste cerințe, dar în măsura unui buget, în măsura unor posibilități tehnologice, pe care noi încercăm acum să le...

E.L.: *Sau a spațiilor.*

M.H.: Sau a spațiilor, bineînțeles.

E.L.: *Eu nu-mi imaginez că spațiile de pe vremea studenției mele... Au rămas aceleași probabil. Cărțile s-au însutit și-atunci cum...?*

M.H.: S-au însutit, spațiile fizice poate au rămas aceleași, dar totuși vorbim astăzi despre un alt număr de filiale, localizate în diferite sectoare ale Chișinăului. Discutam dimineață cu colegii în vederea cumpărării unor *book vending machines* – cum ți-ai cumpăra o *cola*, așa ai putea să-ți extragi cartea.

E.L.: *Am văzut la Paris cum funcționează. Cât costă, la modul practic, v-ați interesat?*

M.H.: Noi abia acum identificăm piața noastră europeană, să vedem care ar fi prețul exact. Nu vă pot spune.

E.L.: *Pentru că nu înseamnă doar cutia aceea metalică, înseamnă și sistemul.*

M.H.: Eu cred că și aceste mașinării pot atrage, într-un fel, la lectură. Și faptul că eu, în acest moment, pot afla unde este cartea, acum am vrut, acum am avut și ocazia s-o obțin.

E.L.: *Să-l lăsăm și pe Ivan să ne răspundă la întrebarea: cum facem ca să nu murim sub avalanșele astea de cărți?*

I.P.: Să încercăm să ne emancipăm de cărți, în primul rând. Cred că de aici trebuie să pornim. Uitați-vă, mi se pare că listele de lectură obligatorii sau suplimentare, cum au fost ele și încă sunt, la universități, în școli, este doar o etapă în devenirea unui cititor. Școala – cei șapte ani de acasă, care ne învață să ne orientăm, în primul rând, în ceea ce s-a făcut, în ceea ce există, în ceea ce putem găsi în biblioteci. De fapt, scopul este să se formeze un cititor independent, cu adevărat inteligent, care știe să discearnă lucrurile, să devină critic, să aibă o viziune critică asupra a ceea ce este cu adevărat valoare și a ceea ce nu este valoare, de ce are nevoie, de ce nu are nevoie. Și așa mai departe. Cu câteva zile în urmă, răsfoiam unul din ultimele numere ale revistei *Time*, în care am găsit lista celor 100 de cărți ale anului 2019, care au intrat într-un top public. Și din acele 100 de nume și cărți care au fost enumerate acolo, am recunoscut doar unul singur. Mă rog, poate sunt un cititor mai ignorant în sensul ăsta...

E.L.: *Ce modest e soțul Dvs.!*

I.P.: ...E vorba despre Margaret Atwood. De celelalte, poate, am auzit, am citit ceva, dar nu știu dacă vreodată voi ajunge la această listă și nu știu dacă este ea obligatorie anume pentru mine.

E.L.: *Și-ați avut regrete, ca și mine?*

I.P.: Într-un fel sau altul, regret, știți, că ceva îmi scapă printre degete, că nu devin și eu parte a unei lumi care merge, cu un pas tot mai alert, înainte, de parcă rămân în urmă. Da, ceea ce vreau să zic, de fapt, emanciparea de acea sthie care reprezintă valul informațional, dar și lumea cărților, este să-ți crezi propriul tău corp fin, reflectat în biblioteca personală. Cum ziceam undeva și, la un moment dat, am citit despre asta: biblioteca personală, pe care o faci în casa proprie, de fapt, ești tu, reflectat în ea. Felul în care îți aranjezi cărțile, cărțile pe care le alegi și le aduni pe parcursul întregii vieți...

E.L.: *Ești ceea ce bei, ești ceea ce mănânci, ești ceea ce citești!*

I.P.: Exact. Și, astfel, prin această bibliotecă, ai șansa să te salvezi, într-un fel sau altul, devenind lista obligatorie pentru cei care vor prelua această bibliotecă și vor vedea: uite, cel care a citit aceste cărți este așa, așa și așa: a ales așa și așa. Mi se pare că, de fapt, este o chestie foarte individuală. Aici nu există nici o obligație și nici o impunere.

E.L.: *Dar există, într-adevăr, meniul minim și feblețea mea, Bîkov, de multe ori începe cu asta: ce cărți formatoare ai citit? La discuțiile lui cu marile personalități, îi provoacă la discuții tocmai cu titlurile preferate, tocmai ca să vadă exact, în infraroșu, cum s-a format personalitatea. Ne întoarcem la listele obligatorii și, iarăși, la responsabilitatea Mariane Harjevschi, ca director general, dar mai cu seamă la cei care formează listele în cei șapte ani de acasă, în cei 14 ani de viață. Dacă, de exemplu, într-un sat, obligatoriu este Sadoveanu, pentru că așa-i place profesoarei și copilului nu-i place, copilul vrea Harry Potter? Un copil al unei foste colaboratoare de-a noastre a copiat cu pixulețul Harry Potter în engleză, a făcut această muncă titanică. Ea sigur că nu vroia Druță sau nu vroia Sadoveanu. Cât de receptivă este școala, profesorii, mai ales acuma, cât de repede reacționează la ceea ce există pe piață, ca să nu rămână în afară, nu știu, Ioana Isac. Sau Eugen Cioclea.*

M.P.: Recent, m-am apucat și eu de o carte, care se numește *Sfârșitul competenței* de Tom Nichols. Și sună așa, foarte provocator acest titlu, doar că mi se întâmplă ceea ce ziceați dvs. la începutul emisiunii, că am un soi de dialog, chiar polemică, cu autorul. La tot pasul întreb: da de ce nu-mi spui încă, de ce se întâmplă acest sfârșit al competenței? Pentru că sfârșitul competenței presupune plecarea de pe scenă a valorilor, a expertului. Unde au greșit experții într-atât, încât nu mai sunt ascultați?

Asta mă întreb eu și mă gândesc aici la profesorul de limbă și literatură română. Că eu, din start, am fost și sunt și voi fi mereu profesoara de limbă și literatură română. Unde am greșit noi? Și mi se pare că am greșit în școală. Atunci când copilul a vrut să-mi spună că în *Baltagul* lui Sadoveanu el a citit asta și eu sau altcineva a insistat că G. Călinescu nu așa a văzut *Baltagul*. Sau alt critic. Iată, această tăiere de aripi, tăiere de spirit critic și punerea unor axiome, a unor lucruri aduse, aproape, până în stereotip, până în formule împietrite, ceea ce omoară autorul în școală. Ceea ce omoară, de multe ori, lectura. Și Mariana Harjevschi, mai nou, discuta cu mine despre lectura funcțională, care presupune un soi de aplicabilitate în viața cititorului. Mai ales a cititorului-elev, cititorului-copil. Unde greșim noi, experții? Pentru că cel mai ușor este să negăm. Vedeți că fiecare generație neagă și spune că cei care vin sunt mai ignoranți, sunt nepregătiți, jale totală. Și este un discurs auzit de multe ori din partea pedagogilor. Dar eu mă gândesc că trebuie să ne oprim și să ne întrebăm totuși, cum să construim un dialog cu viitoarele generații, și să le cultivăm, pe de o parte, lectura, iar pe de altă parte, să le înțelegem noua lume pe care ei o produc. Pentru că fiecare generație, volens-nolens, își elaborează un nucleu valoric, uman și acest nucleu valoric uman construiește o nouă lume. În care s-ar putea ca noi să nu ne mai regăsim. Și atunci, vom nega și vom spune că eu sunt doctor habilitat, eu sunt expert, dar societatea nu mai are nevoie de mine. De ce nu mai are nevoie societatea de mine? Asta ar trebui să fie întrebarea pe care să ne-o punem în calitate de experți.

E.L.: *Dar în noua lume e riscant să fii total deconectat de ceea ce spunea Ivan Pilchin. Cred că există riscul, dacă noi nu știm pe aștia tineri să-i conectăm, cu mijloacele zilei de astăzi, a tot ce a produs până acum omenirea, mai ales în materie de filosofie, de morală, de etică. Atunci îi împingem spre lumea roboților și a Matrix-ului, nu?*

M.P.: Păi, e acel dialog despre care vorbeați la început.

I.P.: Uitați-vă, primul contact cu o carte vine atât din familie, cât și din școală. Anul acesta am participat într-un proiect al Ministerului Educației, de revizuire a unor programe școlare la literatura universală și la literatura română. Unul dintre principiile noi care s-a introdus în aceste programe e că profesorul este independent, are toată libertatea să aleagă, ținând

cont de cerințele, necesitățile, plăcerile elevului. 80 la sută, precis, pentru că sunt, desigur, niște nume obligatorii, pe care nu poți să le ignori, dar sunt lucruri pe care poți să le manevrezi, pe care să le adaptezi. Pe care poți să le înlocuiești unul cu altul, dacă sunt lucruri care pot fi înlocuite. În sensul acesta, scopul nu este, de fapt, cartea sau textul cutare. Scopul este ceea ce tu formezi cu ajutorul ei. În cazul școlii, în cazul elevului și a profesorului, acea competență, despre care este vorba, acele valori pe care tu le propui spre discuții și tot așa. Pentru că, de fapt, atunci când citim cărțile, dacă suntem cititori inteligenți, noi, de fapt, urmărim ce? Ca, la un moment dat să înțelegem: *cum* se spune despre acel *ce*. Sau, mai bine spus, cum se spune despre ceea ce eu deja știu. Pentru că sunt cărți care nu deschid mari adevăruri și nu ne schimbă absolut, ci doar ne oferă o altă perspectivă sau aduc acea plăcere estetică de a spune încă o dată despre dragoste, despre prietenie, despre aventură ș.a.m.d.

E.L.: *Contingentul de profesori, pe mâna cărora se dă această libertate și instrumentul ăsta extraordinar de instruire, face față unei asemenea libertăți? Nu cumva profesorii sunt mai bine cu caietele de la școala pedagogică? În care scrie că Sadoveanu „eto nașe vsio”?*

I.P.: Bineînțeles că și acest moment, însă timpurile se schimbă și textele, la fel, trebuie să corespundă acelor realități, aceluși spirit, dacă vreiți.

E.L.: *Eu nu mă tem de text, eu mă tem, în general, că sistemul politic, administrativ, este atât de miop, încât nu vede că, azi, dacă nu ai profesorii ăștia formatori, cine-i învață pe oamenii ăștia care vor conduce mâne țara? Metoda de apropiere față de tot ce se întâmplă în jurul omului ăsta foarte mult contează, vă dau dreptate, și, iarăși, depinde pe mâna cui îl dai tu pe omul tânăr să-l învețe, să aibă ochi critici, analitici, și nu evlavioși, în fața politicianului, preotului ș.a.m.d.*

M.H.: Vedeți cât de complex este acest subiect pe care îl discutăm noi astăzi și cât de complexă este activitatea bibliotecilor de astăzi?

E.L.: *Și cât de puțin vă plătesc?*

M.H.: ăsta deja e un alt subiect...

E.L.: *Păi, da e legat...*

M.H.: E legat, pentru că...

E.L.: *E legat, pentru că sunteți pe linia întâi și, de fapt, sunteți cei mai necăjiți.*

M.H.: Cred eu că aici și profesorul, dar și bibliotecarul are nevoie de flexibilitate, dar are totuși nevoia de a se ține de un fir, pentru a asigura calitatea educației, calitatea lecturii. Bineînțeles că avem nevoie uneori de acele liste de recomandare și noi, deseori, urmărind piața editorială, ce apare, bineînțeles că urmărim, care sunt cei mai vânduți scriitori, cei mai discutați, autori sau cărți. Urmărim și ce se face la nivel internațional, la nivel național, încercăm să întrebăm cititorul, pur și simplu, ce i-ar plăcea. Deseori avem discuții foarte aprinse și cu părinții, pentru că ei sunt acei care ne spun nouă că acea carte nu este cea pe care să o recomandăm copiilor. În schimb, copiii vin, într-adevăr, și cer Harry Potter.

E.L.: *Sau când a apărut Vakulovski cu un cuvințel mai. . .*

M.H.: Am avut discuții chiar cu cei care ne evaluează modul în care noi procurăm, achiziționăm aceste cărți, și ne-au și întrebat, la modul direct: de ce atâtea exemplare de *Harry Potter*? Pentru că se consideră că noi trebuie să achiziționăm o singură carte în bibliotecă, deși solicitările sunt atât de mari că noi nu facem față, având doar un singur exemplar. Vedeti, cât de anevoioasă este uneori decizia asupra unei cărți.

E.L.: *Eu vreau să vă mai întreb ceva: dacă credeți că totuși o carte, lăsată ca o corăbioară într-un pârâu sau aruncată în ocean ca o sticlă cu bilet, ajunge, până la urmă, în mod inevitabil, la cititor? Și vă dau exemplul. Harari, de exemplu. În mod inevitabil a ajuns la toată lumea, dar putea să nu ajungă. Dar a ajuns și în română, și în rusă. Și noi avem avantajul ăsta că pe două filiale. Credeți totuși că, în mod inevitabil, lucrurile bune o să răzbată? Ivan Pilchin.*

I.P.: În cazul lui Harari, țin minte cum a ajuns el la mine. La un moment dat, Harari a fost recomandat de Bill Gates. Anual, Bill Gates încheie anul, recomandând câteva cărți. Știu că și anul acesta recomandă ceva, a anunțat deja acest lucru. Și, de fiecare dată mă uitam: el nu recomandă literatură artistică. Doar cărți de specialitate, dacă putem spune așa: istorie, educație. . .

E.L.: *Bill Gates nici nu citește ficțiune.*

I.P.: Exact, da, cărți care, cu adevărat, spun lucruri concrete, de popularizare a științei. Apropos, genul acesta de lectură a devenit foarte popular în ultimii ani, pentru că au apărut foarte multe cărți cu adevărat interesante.

E.L.: *Dar și multe prostii!*

I.P.: Bineînțeles, și aici tot trebuie să știi să discerți. Alături de Harari au mai apărut alte câteva modele de a povesti în felul acesta. Dar alături de un fizician Richard Feynman sau psihologul Oliver Sacks mai găsești aceleași modele de a citi despre medicină, fizică, astronomie ș.a.m.d.

E.L.: *Pardon. Fac o paranteză. Pe Furtună îl întrebam despre Harari, și Furtună-i temeinic biolog, antropolog, și el mi-a spus o impresie, nu știu cât de adevărată este, el a zis că cartea, în general, e un produs foarte captivant, dar specialiștii, experții pe anumite domenii au foarte multe pretenții la faptul cum el sincopează, aproximează științele lor, în care ei sunt experți. Există, în general, dilema? Îl dăm pe mâna experților sau Harari e bun pentru că te aduce să te gândești la lucruri globale.*

I.P.: Cel puțin te captivează, știți, și aici aș vrea să revin inclusiv la întrebarea dvs. despre școală și ce facem noi în școală. Problema, de fapt, a cititului în școală nu este ca elevul să citească lista obligatorie, unu-doi-trei autori, ci ca, ulterior, atunci când va ieși din clasă, din școală, să continue să citească. Important este să se insufle acel entuziasm al lecturii, interes și plăcere a lecturii care să persiste. Iată în cazul lui Harari – și aș vrea să devin un fel de avocat al lui – acel fel de a povesti, de a îngloba lucrurile, a conecta lucrurile, care, la un moment dat, par foarte distanțate unele de altele, captivează și te provoacă să citești mai departe, poate să te mai adâncești și să treci la titlurile și la autorii mult mai detaliați ș.a.m.d. Am avut eu această pornire.

E.L.: *Eu tot m-aș porni să fiu avocatul lui Harari, pentru că sunt și eu un diletant de meserie, pentru că încerc să privesc lucrurile distant de amănunțele științifice, mă obligă meseria. Și în sensul ăsta îi sunt avocat și părtaș, pentru că el unește tunelurile astea umane.*

M.P.: Știți că am o emisiune la Televiziunea Națională și atunci când am pornit acest proiect, eu m-am întrebat: cum văd formatul? Să popularizez sau să fac o emisiune doctă, academică, pentru o mână de experți, o emisiune care să fie mai degrabă despre mine și nu pentru oameni, pentru marea masă care o să mă privească. Și atunci, eu am mers totuși pe popularizare. Atunci când vorbim despre autori de calibrul lui Harari: Harari nu pretinde că este expert. Harari nu pretinde că este savant, care învață.

E.L.: *Este istoric.*

M.P.: Tipul lui de scriitură este un eseu. O încercare de a explica ceva, o încercare de a medita asupra a ceva. Este chiar și o speculație, frumoasă, care-ți asigură un soi de divertisment intelectual și eu cred că uneori astfel de lecturi și astfel de scriituri sunt necesare pentru că ele te provoacă. Nu știu dacă Harari și-a propus să ne învețe, el și-a propus să ne provoace. Același lucru l-a făcut Toffler prin cărțile lui, deja în anii '70, în America. Te provoacă să gândești, te provoacă să-ți gândești contextul, lumea și pe tine în lume, și uneori mi se pare că asta este mult mai important decât marile tomuri, foarte docte, foarte încifrate, cu un limbaj de multe ori baroc, pentru că e un soi de plăcere narcisiacă a cercetătorului de a poza, prin limbajul acesta ultra-academic, care e citit de cinci oameni într-un seminar, pentru că omul își dă un doctorat. E un lucru foarte necesar și el, dar piața muncii, apropo, cât suntem în ea, a venit cu foarte multe pretenții în acest sens și a spus: dar care este impactul și eficacitatea acestor rezultate academice? Au mâncat mai mulți copii în urma acestui studiu? Și eu vă spun că am făcut în viața mea studii și-o să mai fac, chiar mi-am propus, dar sunt conștientă de faptul că trebuie să fiu atentă la ceea ce mă înconjoară.

M.H.: Săptămâna asta reflectăm în cadrul Bibliotecii Municipale, ne propunem să facem acel barometru al lecturii, al consumului de carte care se produce în cele 27 de filiale ale bibliotecii. Și, bineînțeles, vom aborda probabil și astfel de întrebări, care ar putea ca să ne ajute.

E.L.: *Mai ales în timp relativ previzibil, ce se întâmplă cu oamenii care într-adevăr citesc sau nu citesc. Știți ce se întâmplă cu oamenii care nu citesc? Eu uneori văd că sunt analfabeți și am văzut și recente cercetări mondiale, care te îngrozește, care nu știu să înmulțească 8 cu 8. Au calculatoare pe telefon, când nu citesc, asta e deja periculos. Pe final, vreau să vă rog, totuși, o banalitate, dar ce carte sau câte cărți ați vrea să puneți sub pom, gândindu-vă la oamenii dragi? Cu precizarea: e pentru copil, pentru un moșneguț ca mine, pentru o adolescentă?*

M.P.: Cărțile sunt într-atât de prezente în viața mea. Noi avem o bibliotecă impunătoare și nu doar într-o casă, în mai multe. Sunt la o bibliotecă, sunt la o editură, am o emisiune cu cărți...

E.L.: *Pe care dvs. le serviți ca pe bucate.*

M.P.: Chiar nici nu știu ce să vă spun, dar e o sugestie, și eu cred că o să pun trei cărți sub pomul de Crăciun.

E.L.: *Titluri?*

M.P.: Nu pot să vă dau, trebuie să le caut. Dar cred că trebuie să fie un eseu pentru Ivan, ceva de felul în care ați văzut că v-a vorbit; o carte, cred că mai degrabă de literatură universală pentru Mihai, asta mi-aș propune să citim, cred că ar fi unul adaptat la vârsta asta pentru că e mic. Iar pentru mine e nevoie de un eseu de inter- sau transdisciplinaritate. Simt din ce în ce mai mult nevoia să învăț să trăiesc într-o lume care se schimbă și îmi pare că-mi scapă.

E.L.: *Mariana, ce?*

M.H.: Mereu merg așa, în buzunar, cu lista pe care de obicei noi o selectăm în cadrul Bibliotecii Municipale, *Chișinăul citește* sau *Bătălia Cărților*. Ei bine, poate de data asta le las la o parte, dar spre final, exact ca Bill Gates, vom încerca să le anunțăm. Știind că acum sunt la mare căutare cărțile care vin să vorbească despre cum experimentăm anumite lucruri, cum ne putem crea ceva, având acasă anumite ustensile, să zicem, un bot de gheață sau cum putem crea un vânt.

E.L.: *Un perpetuum mobile.*

M.H.: Da, de ce nu? Și atunci, aceste cărți despre experimente vor fi și pentru copii, și pentru adolescenți, pentru că astfel aș promova lectura intergeneraționistă, care tocmai este necesar să o valorificăm în cadrul bibliotecilor.

I.P.: Sunt de acord cu Maria, cărțile în casa noastră sunt atât de prezente, încât noi nu le percepem ca pe o surpriză de Anul Nou. Ieri, am cumpărat opt cărți, pe care deja le-am planificat pentru lectură. Ceea ce aș dori, personal pentru mine, este să am încă o carte, cea a lui Jean Baudrillard, despre societatea consumului în masă – și acesta este un pericol al tot mai masivei producții editoriale, că devine un produs în masă, din care trebuie să selectăm tot ce este cel mai bun. Pentru noi, bineînțeles, ceea ce ni se potrivește.

E.L.: *Iată, cum își caută pisica leacul, așa și acești profesioniști ai cititului și ai promovării cărților își caută și ei leacul. Ca un profan ce sunt, îndrăznesc să spun și eu că, în căutarea lui Sorokin, care nu l-am găsit, „Teluria”, am intrat la librărie și, sunt omul întâmplării, s-a oprit privirea mea la Dina*

Rubina, „Вот идет Мессия!”, despre viața în Israelul de cândva, care-i valabilă și acum. Nu știu de ce m-am oprit și am luat-o – pentru Secret Santa – o s-o pun acolo, sub pom, și o să ajungă la unul dintre colegii mei. Eu zic, când alegeți cadouri de Crăciun, de Anul Nou, mai opriți-vă și la o carte, nu strică. Și cred că invitații mei v-au convins.

Disponibil: <https://bit.ly/3lsgZZz>

ANCHETA CULTURALĂ A REVISTEI LAPUNKT

Anchetă realizată de Simona PREDĂ

Simona Preda: *Care este marea carte pe care v-ar fi plăcut să o scrieți și de ce?*

Maria Pilchin: A scrie una dintre marile cărți ale lumii este mult mai mult decât, pur și simplu, a scrie. O mare carte este rezultatul înțelegerii unui context. Înainte de a alege cartea, cred că trebuie să mă gândesc la epoca căreia i-aș propune un manuscris. Și m-aș opri la secolul al XIX-lea. Există acolo ceva care mereu m-a fascinat. Un secol rupt în două. O epocă ruptă și scindată estetic. Pe de o parte, un timp al oniricului, al visării poetice, al viziunii și al ironiei romantice și, totodată, un timp al saltului din celestul romantic spre teluricul drumului de-a lungul căruia prozatorul realist se apucă să ducă o oglindă care să arate cerul și gropile din pavaj. Asta mă fascinează: cele două estetici ale acestui secol pe care le regăsim și în alte vremi, aici însă stau alături, coabitează. Și din această pulsione a luptei dintre real și ireal, dintre fantasmă și datele dure ale concretului se naște romanul lui Flaubert *Madame Bovary*. Este marele roman despre disimularea umană. Toți suntem o Emma Bovary, asta o putem spune de atunci. Gaultier, la început de secol XX, ne va asigura că întreaga umanitate este bovarică, așa cum bovarismul este o necesitate și un mobil al omenirii în devenirea sa. Aș fi vrut să pot să

Aș fi vrut să pot să scriu acel roman. Un roman despre incapacitatea de a citi cărți și oameni. Sau, poate, despre o prea mare capacitate, o exagerată și tulbure capacitate de a citi și de a proiecta în alții.

scriu acel roman. Un roman despre incapacitatea de a citi cărți și oameni. Sau, poate, despre o prea mare capacitate, o exagerată și tulbure capacitate de a citi și de a proiecta în alții. Și tocmai de aceea monstruoasă și, în cele din urmă, fatală. Un roman despre imposibilitățile și exagerările umane. Emma nu știe să fie o mamă bună, o soție, o amantă. De fapt, ea nu știe să fie. Emma este omul aproximativ și astfel devine omul generic. În Emma încapă întreaga specie. Ea nu este bărbat sau femeie, ea este omul, un androgin cu toate ale lui. Emma suntem noi.

LaPunkt, septembrie, 2018

MENTORII ȘI MAGIȘTRII POEZILOR

Ancheta revistei „Neuma”

Fiecare poet are afinitățile sale, maștri, mentori. De aceea vă întrebăm:
 – *Care sunt poeții care considerați că v-au influențat (direct, ca persoane sau prin opera lor) ori constituie (mai mult sau mai puțin) modele pentru lirica dvs.?*

– *Care a fost scriitorul/poetul cel mai important pentru formația dvs. pe care l-ați întâlnit pe viu?*

Maria Pilchin: De mică, îmi ziceam că voi fi poetă. În eseuri, la școală, scriam că mă fac poetă la maturitate. Inițial, au fost poeții basarabeni și cei ruși din programa școlară. Apoi, în gimnaziu, au venit manualele din România. Cam atunci am început să gândesc poezia, să fiu conștientă de ea. Și cel care m-a oprit în loc cu ochii minții larg deschiși a fost Bacovia. O știau toți prietenii și colegii mei. Făceau glume pe seama mea, zicând că îmi place poezia „violetă”. Nu m-a prins „școala poetică” eminesciană. De vină era aceeași programă școlară care a omorât-o. Extrem de mult Eminescu, cu interpretări pline de stereotipuri. Pentru mine, Bacovia a fost un alt Eminescu, unul venit dintr-o altă margine, dintr-un alt târg moldovenesc (și aici mă gândesc la Bacău și la Botoșani ca două extremități poetice ale literaturii române). Bacovia mă fascina. Combina iscusit pulsivitatea erotice și cele tanatice care la vârsta aceea mi se păreau copleșitoare. Mai târziu, la facultate, am fost pasionată de Barbu și Blaga. Adică Cei Trei B ai poeziei române. Al patrulea, ca o deschidere spre universal, a fost Borges pe care îl citeam în original. Un poet mai degrabă de nișă. Argentinianul m-a prins cu poezia lui de idei, dacă îmi permiteți această sintagmă. Atunci când deja profesam și eram cumva „pusă” să aleg între Stănescu și Sorescu, l-am ales pe cel din urmă. E mai puțin spectaculos, dar conține o palpație cu care mă identific.

Dintre poeții în viață m-au prins între paginile volumelor lor Ioan Es. Pop, Ileana Mălăncioiu și Ion Mureșan. O prietenie poetică (determinată, în primul rând, de poezia lui) mă leagă de basarabeanul Grigore Chiper,

Citesc zilnic poezie.**De altfel, lectura poeziei se învață.****Mie îmi face bine.****Un bine al poetizării lumii, un *poiein*****a tot și toate care mă înconjoară.**

un poet discret, dar, după mine, unul dintre cei mai adevărați optzeciști români, cu un program foarte bine conturat. Despre poeții buni se întâmplă să și scriu. Despre cei din generația mea o fac într-o manieră empatică și de solidaritate. În acest sens, o poezie inedită am descoperit în volumele lui Ștefan Manasia de la Cluj.

Citesc zilnic poezie. De altfel, lectura poeziei se învață. Mie îmi face bine. Un bine al poetizării lumii, un *poiein* a tot și toate care mă înconjoară. Se vorbește despre poetica romanului. Eu aș extinde, spunând că avem nevoie de o poetică a întregii existențe. Mă încercă aici porniri aproape futuriste să cânt noul și necunoscutul. Căci, nu-i așa, poezia înnoiește și decriptează cele ascunse.

Revista „Neuma”, nr. 5-6, 2018

ÎN LITERATURĂ E NEVOIE DE UN ACUT SIMȚ AL LIMBII, AL IDEILOR, AL CONTEXTULUI

Interviu realizat de Elena LEAH

Elena Leah: *Ce amintiri vă persistă în memorie vizavi de primele lecturi, texte scrise?*

Maria Pilchin: *Vrăjitorul din Oz* de L. Frank Baum a fost o carte din care am învățat de timpuriu că viața vine cu furtunile ei cărora noi trebuie să le opunem rezistență. O citisem la recomandarea fratelui meu mai mare. Pe la 10 ani scriam poeme cu pisicuțe și căței. Una din mătușile mele, învățătoare la școala primară, când ne vizita, mă încuraja în aceste încercări ale mele.

E.L.: *Cu ce sentimente vă amintiți de prima vizită la bibliotecă?*

M.P.: Cred că eram în clasa întâi. Am mers la biblioteca școlii. Învățam în școala rusă. Îmi amintesc că m-au fascinat acele rafturi cumva încolodate și bibliotecara. Acum îmi dau seama că era o profesionistă. Ne-a vorbit despre cărți, despre cum pot fi împrumutate. Cred că împrumutasem o poveste populară rusească. Era o bibliotecă frumoasă, asta țin minte, deloc sovietică sau poate era sovietică, dar eu o țin minte frumoasă. Era frumusețea aceluia timp prezent.

E.L.: *Ce reprezintă literatura pentru dvs.?*

M.P.: Este o formă de a exista și de a-ți exprima existența. Nu sunt însă de acord cu scriitorii care, în discursurile lor publice, dau prioritate literaturii ca artă. Îmi amintesc de acei profi pisălogi care consideră că doar obiectul lor e important. Un fapt e însă cert – fără literatură, lumea ar fi fost mai tristă și mai fără imaginație.

E.L.: *De la cine ați deprins arta scrisului?*

M.P.: De la profesoara mea de limbă și literatură română Svetlana Sârbu. Mi-a încurajat mereu felul de a fi și de a gândi. Arta scrisului o purtam în mine și cumva genetic. Și mama, și tata scriau, așa, cumva în sertar, un fel de scriitură pentru casă. Mama chiar a scris o piesă de teatru despre moldovenii plecați de acasă în alte republici sovietice.

E.L.: *Cum alegeți titlul unui text sau al unui volum?*

M.P.: Cred că el mă alege. Vine de undeva. Un fel de intuiție a scrisului. În literatură e nevoie să ai neapărat un acut simț al limbii, al ideilor și al contextului în care trăiești și scrii.

E.L.: *Nichita Stănescu afirma: „Toți am vrut să fim Baudelaire, dar cine ar fi vrut să-i trăiască viața?” În cazul dvs., ce situații, ce oameni au contribuit direct sau indirect la a deveni personalitatea de azi?*

M.P.: M-au influențat câțiva pedagogi: Svetlana Sârbu, Raisa Ganea și Stepan Misko, câteva lecturi din Borges, Bacovia, Baudelaire, Kafka, Blaga, Sorescu, Bulgakov ș.a.

E.L.: *Știi că citești foarte mult. Care a fost cea mai dificilă, la propriu, carte citită de până acum?*

M.P.: *Biblia*. E o lectură dificilă, așa cum foarte repede am înțeles că nu poate fi citită niciodată până la capăt, chiar dacă îi întorci ultima pagină. E cartea care ne-a constituit ca civilizație creștină, o carte a întregii lumi. Căci istoria lui Avraam, a lui Iov, a lui Iisus, a lui Paul etc. nu e oare istoria întregii omeniri?!

E.L.: *În calitate de cititor avizat, critic literar, ce vă place să citești mai mult (poezie, proză, dramaturgie)?*

M.P.: În primul rând, poezie. De când mă țin minte, sunt poetă. Poezia e un tip de rostire terapeutică, e acea incantație de la începuturi. Și proza o citesc cu mult interes. Caut să aflu o istorie, o poveste a cuiva despre cineva. Nu mă interesează în mod special verosimilitatea sau realismul. Mai mult sunt tentată de o organicitate a spunerii. Textele dramatice prefer să le „citesc” în scenă. Acolo ele se deschid și respiră. Lectura unei piese e anticiparea aceluia spectacol, e o lectură a profesionistului, mai degrabă, a celui care știe să își imagineze.

E.L.: *Cine e cel mai mare critic pentru dvs.?*

M.P.: Acum, este soțul meu Ivan Pilchin, poetul, eseistul și traducătorul. Nu măgulește, e sincer și direct. Mereu spune lucrurilor pe nume și îl respect mult pentru aceasta. Are spirit de observație, vine mereu cu judecăți de valoare pe care eu pun preț. El e cenzorul meu „interior”, cel de acasă.

De când mă țin minte, sunt poetă. Poezia e un tip de rostire terapeutică, e acea incantație de la începuturi.

E.L.: *Aveți și experiența predării. Ne puteți divulga provocările cu care v-ați confruntat în cei 13 ani de profesorat? Aveți modalități inedite de a provoca tinerii să citească? Duceți dorul discipolilor?*

M.P.: Cu siguranță, mi se face dor. Mă gândeam să îmi invit foștii studenți la o lecție publică în care să „recitim” o carte, să revenim la ea cu ochii minții de azi. Cum îi motivam să citească la curs? Prin exemplu, printr-o exigență vădită în ceea ce privește lecturile și prin tinerețea mea creativă. Am avut și mai am o relație specială cu studenții mei. Iubesc ideea de student. Îmi plăcea să vin la ei și ei să mă uimească. Mereu am așteptat asta – să mă uimească. Prin lectură, prin felul lor de a fi și a gândi.

E.L.: *În calitate de director de bibliotecă, aveți mai multe posibilități de a promova lectura și cartea. Cu ce inițiative, strategii noi doriți să o faceți?*

M.P.: La Biblioteca Centrală a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” mi-am propus să promovez cu insistență tot ce înseamnă valoare, în acest sens. Avem câteva programe de promovare a lecturii: *Chișinăul citește*, *Bătălia cărților* și *Provocarea verii*. Participăm în cadrul lor, venim cu idei noi, inovatoare de fiecare dată când este posibil.

E.L.: *După ce criterii alegeți cărțile pe care le procurați pentru biblioteca pe care o conduceți? Dar pentru cea personală?*

M.P.: A) Valoare. B) Actualitate. C) Impact. Criterii universale pentru mine.

E.L.: *Ce pasiuni aveți în afară de scris?*

M.P.: Îmi place mult să călătoresc. Prefer filmele bune și spectacolele de teatru. Sunt încântată să cunosc oameni noi, oameni interesanți care mă fac să cresc. Sunt atrasă de tehnologii.

E.L.: *Cu ce vi se asociază copilăria, în primul rând?*

M.P.: Copilăria mea a fost frumoasă. O datorez mamei. Care a sacrificat multe pentru asta. Copilăria mea este mama. Era foarte frumoasă și puternică pe atunci.

E.L.: *Părinții dvs. ce doreau să deveniți?*

M.P.: Părinții mei au divorțat când aveam eu 4 ani. Nu prea aveau timp pentru a-și pune întrebări în ceea ce mă privește. Când eram mai măricică, mama îmi zicea să aleg medicina ca și ea. Știam mereu că nu voi deveni doctor. Nu eram în stare. Posed o autodistrugătoare forță de

empatie. M-ar fi durut tot ce îi dorea pe pacienții mei. Acum fac din asta poezie.

E.L.: *Fiind elevă, care disciplină vă plăcea mai mult? Ce visați să deveniți atunci?*

M.P.: Am fost bună la toate disciplinele. Foarte bună am fost la umanioare. Din clasa a patra scriam prin compuneri că mă fac poetă.

E.L.: *Ce cărți v-au marcat copilăria și adolescența? Aveți timp și dorință să-i recitiți pe acei autori?*

M.P.: *Martin Eden* de Jack London și *Maestrul și Margarita* de Mihail Bulgakov. I-am tot recitit, mai ales pe ultimul. Cu siguranță, și altele. Acum și aici îmi amintesc de astea!

E.L.: *Ce cărți nu trebuie să lipsească din biblioteca unui copil din secolul XXI?*

M.P.: Acele cărți care să îl facă să își imagineze lumea, trecutul și viitorul. Cărți care să îl facă să devină, care măcar pentru o clipă să îl facă fericit.

E.L.: *Ce profesori v-au rămas în suflet peste ani?*

M.P.: Am avut profesori, în mare parte, buni, la școală, la liceu, la Facultatea de Litere (USM), la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine (USM), unde mi-am făcut masteratul, și la Facultatea de Business și Administrarea Afacerilor (ASEM), unde am făcut a doua facultate. În suflet, au rămas acei care nu și-au descărcat în capul nostru frustrările profesionale și umane, acei care ne-au iubit cu toate ale noastre – bune și rele.

E.L.: *Ce sfaturi primite de la părinți/profesori promovați în calitate de principii de viață?*

M.P.: De la mama am învățat să supraviețuiesc și să îmi cultiv dragostea de oameni (ea a rămas orfană de mamă la 12 ani). De la tata am deprins să gândesc istoric, să îmi placă să aflu despre ce am fost noi în trecut. De la profesoara mea Svetlana Sârbu am deprins să nu tai aripile elevilor, să-i încurajez să gândească. Raisa Ganea mi-a cultivat un spirit al meritocrației. Stepan Misko m-a stimulat să nu mă închid în limitele provincialului, atunci când fac cercetare filologică.

E.L.: *Copilul de ieri și femeia de azi mai au ceva în comun?*

M.P.: Da, și azi sunt copila soțului meu. Asta mă face fericită. Copil fiind, nu suportam nedreptatea și nici acum nu o tolerez. Nu îmi place cumătrismul moldovenesc și pilele. Am oroare de ele.

E.L.: *Vă plac provocările și experiențele noi? Care dintre ele au fost peste așteptările dvs.?*

Am cititori. Lucrez într-o frumoasă bibliotecă din inima Chișinăului. Este o mare șansă a mea.

M.P.: Sunt mândră de faptul că mi-au apărut câteva cărți la Chișinău și în România. Poemele și prozele mele scurte au fost traduse în câteva limbi, am luat câteva premii și distincții importante în republică și peste Prut. Am cititori. Lucrez într-o frumoasă bibliotecă din inima Chișinăului. Este o mare șansă a mea.

E.L.: *Vă mai amintiți de prima dragoste?*

M.P.: Nu îmi amintesc, așa cum nici nu am uitat-o! E mereu acolo, în capul meu, cum sunt toate ale mele acolo. A fost ceva foarte special, dar prea ireal ca să existe și azi. Era acolo multă artă, multă fantezie și tinerețe. Mă bucur că mi s-a întâmplat!

E.L.: *Cine sunt oamenii care vă inspiră?*

M.P.: Sunt oamenii adevărați. . .

E.L.: *Care sunt cărțile, autorii dvs. preferați? De ce?*

M.P.: I-am menționat și mai sus. În mod special țin la Borges. E un scriitor colosal. Recent l-am descoperit pe Baricco. Nu aș fi fost poeta care sunt acum fără anticul Catul. E greu să spui care și de ce sunt preferați. Depinde și de situația în care ești întrebat. Măine aș putea numi alte nume. Am fost totuși 13 ani profesoară de literatură universală la universitate.

E.L.: *Povestiți-ne despre familia dvs. Ce tradiții, pasiuni comune aveți?*

M.P.: În familia noastră s-au combinat tradiții foarte diferite. Acolo Estul și Vestul și-au dat mâna. În casa noastră, sărbătorile de iarnă vin pe stil nou, la părinți mergem pe stil vechi. Noi mai considerăm că mesele în comun ne adună și ne unesc, e un ritual arhaic acesta la care, cred, nu ar trebui să renunțăm nicidecum!

E.L.: *Ce principii/valori promovați în calitate de părinte? Care sunt cele mai mari provocări pentru dvs. în această calitate?*

M.P.: În calitate de părinte, încercăm să nu îi tăiem din avânt. Mihai, fiul nostru, e un copil creativ și foarte iubitor de libertate. Și noi ținem mult la aceste calități ale lui. Există în relația noastră cu el și rigoare, și exigență. Dar și multă afecțiune. O faptă poate fi proastă, un copil nu poate fi prost în niciun caz! – iată un principiu pe care îl urmăim. Știm că exemplul este

cel care contează în educație. Dar oricum știm că, în calitate de părinți, vom comite erori. Și asta se întâmplă. Fiecare zi este o provocare.

E.L.: *Ce asemănări și deosebiri observați între generația dvs. și noua generație de tineri, în general, și cea a tinerilor scriitori, în special?*

M.P.: Copiii sunt mai deschiși, mai iubitori de libertate. Și asta mă bucură. Tinerii scriitori sunt mai flexibili. Există și un fel de mobilitate: ei călătoresc, pleacă cu burse, revin. Și e un semn bun acesta.

E.L.: *Ce mesaj doriți să le transmiteți cititorilor noștri?*

M.P.: Pe cititorii revistei *NOI* îi îndemn să citească cărți și oameni. Să învețe mereu! Lumea din jur e o lecție, o mare lecție a ființei. Să nu dispere niciodată. Să iubească. Să cunoască și să se cunoască. Mereu să răspundă provocării de a fi!

**Lumea din jur e
o lecție, o mare
lecție a ființei.**

Revista „Noi”, nr. 9, 2019

LITERATURA ROMÂNĂ DINTRE PRUT ȘI NISTRU, LA UN SECOL DE LA MAREA UNIRE

Ancheta revistei „Hyperion”

– *Cum priviți, voi cei ce ați trăit-o zi de zi, prin ochiul istoriei de un deceniu, literatura scrisă între Prut și Nistru, din 1918 încoace?*

Maria Pilchin: Vorbim, în primul rând, despre o literatură postcolonială, o literatură postimperialistă. Să știți că există unele voci la Chișinău care invocă trecutul țarist și sovietic al literaturii interriverane ca pe ceva care ne individualizează, ca pe un specific cu care te poți lăuda. Vestea proastă este că la Moscova, în ideea că se interesează cineva de ce s-a scris la noi în perioada 1918-1989, este vorba de un interes preponderent pentru texte scrise în limba rusă. Aduc această veste proastă, dar proaspătă, pentru că am fost recent în capitala rusească și am discutat cu mai mulți intelectuali ruși pe acolo. Pe ruși îi înțeleg, nu îi înțeleg însă pe intelectuali basarabeni care par că exersează sindromul Stockholm. Literatura de limbă română din Basarabia acestei perioade, adevărata literatură, nu mă refer la cea scrisă la comanda ideologiei comuniste sau pentru necesități patriotarde de după 1989, literatura de foarte bună calitate a existat și a răzbătut mereu, a făcut-o și la noi, și de data asta.

– *Ce scriitor clasic de acolo a ținut stindardul alături de marii clasici ai literaturii române de dincoace de Prut?*

M.P.: Mă gândesc la Alexei Mateevici. Probabil că „stindardul” din întrebare m-a dus într-acolo. Un rus prin formarea sa kieveană și un român în spiritul lui, iată cine este Mateevici. Ne-o confirmă și imnul Republicii Moldova al cărui autor este. Deja la 1917, Mateevici înțelegea că limba este matricea care ne conservă și ne salvează ca etnie.

– *Cum a evoluat la început literatura basarabeană, sub influențele proletcultiste impuse de vioii scriitori sovietici, prin care ideologia bolșevică s-a impus cu rafturi întregi de cărți care acum nici măcar istorie nu mai sunt?*

M.P.: În ideea asta, voi încerca să fac un portret al poeziei. În poezia proletcultistă din RSSM, tema colhozurilor (Constantin Șișcan) a fost una

centrală, energiile poetice se îndreptau și spre partizani, victorie, partid și cucerirea cosmosului (Bogdan Istru, Petrea Cruceniuc, Emilian Bucov, Leonid Corneanu, Andrei Lupan ș.a.). După moartea lui Stalin, putem constata în poezia basarabească de limbă română o revenire la Eminescu. Nicolae Costenco, după ce se întoarce din Siberia, devine un poet-simbol al poeziei moderne frânte și supuse de noua ideologie. Spre sfârșitul anilor '50, apare o tensiune între filonul poeziei rurale, mitologice, meditative și poezia noii ideologii. Este încurajată poezia care cântă puterea. Chiar dacă era mimat dezghețul, birocrăția devine noua pârghie a dictaturii, brațul neînarmat al terorii camuflată. În acest context, exista totuși o poezie urbană. Este vorba de George Meniuc. Urbanitatea lui este „importată” în timp din anii săi bucureșteni de studenție. Meniuc acolo a învățat să facă poeziei modernă. Dar decenii la rând va tăcea, propunând texte cu o tematică mitologică, retrăgându-se în activitatea de traducător, acolo unde putea fi modern prin textul modern de tradus. O poezie modernă face și Victor Teleucă, chiar dacă mai degrabă într-un „peisaj rustic”. Șaizeciștii vor insista în mod expres pe această poezie rurală, în opoziție cu urbanitatea și progresul tehnologic adus de sovietici. Poezia anilor șaizeci este un model de autoghetizare, o retragere pentru a te salvarda. Poezia lui Grigore Vieru opune Patriei mari (întinsă de la Prut până la Vladivostok) pe mama, ființa firavă a ei. Perioada dezghețului de după moartea lui Stalin nu va dura mult. În 1972, Petru Cărare este exclus din Uniunea Scriitorilor a RSSM și volumul lui *Săgeți* este retras din librării și dat la topit din cauza „ațâțării unor dispoziții și stări de spirit naționaliste”.

Șaizeciștii și șaptezeciștii se opun ideologiei printr-o poezie a floralului. Liviu Damian, Ion Vatamanu, Dumitru Matcovschi, Anatol Codru, Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija, Andrei Țurcanu sunt poeții care au rezistat astfel. Optzeciștii, în spiritul fresc al delimitării, i-au numit pe predecesori „pășuniști”. Tema mării bibliotecii va expulza natura din poezie, aceasta va reveni mai mult în citate și în raportările ironice la trecut și la predecesori. Eugen Cioclea, Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac, Grigore Chișer, Emilian Galaicu-Păun, Leo Butnaru, Nicolae Popa, Vasile Gârneț, Irina Nechit, Maria Șleahțișchi ș.a. vor dezasambla infrastructura câmpenească a poeziei basarabene și vor alege alte direcții de scriitură. Ei vor

face o poezie postcolonială (postcomunistă) într-o lume a Logosului care moare, într-o lume a Apocalipsei și în sens literar.

Nicolae Spătaru, Dumitru Crudu, Mihail Vakulovski, Liliana Armașu, poeți nouăzeciști, par să perpetueze estetica optzecistă, doar că apare o stare beligerantă pronunțată, care nu se limitează doar la ironiile și cinismul optzecist. În acest context, vine generația mea, care se raportează la intertext ca la ceva aproape depășit. O facem în maniera optzeciștilor, așa se raportau ei la metaforele florale. Dacă și „comitem” intertexte, e pentru a demonstra că avem lecturi, o facem gălăgios, metaforele noastre sunt de *gag*, de ludic care răstoarnă tot ce a fost până la noi. Ne întrebăm însă până unde este posibilă răsturnarea?

– *Ce s-a făcut din punct de vedere literar în perioada de revenire între granițele României Mari, nu pentru mult timp, ce-i drept?*

M.P.: Când mă gândesc la acea perioadă, îmi vine în minte, în primul rând, Pan Halippa, fondatorul revistei *Viața Basarabiei*. Nu este de ignorat nici „Societatea Scriitorilor Basarabeni” (înființată în 1939). Și Nicolae Costenco, tânărul redactor al revistei, care după ce se va întoarce din Siberia, unde a fost trimis după anexare, va fi un exemplu viu al felului cum ideologia poate distruge un scriitor.

– *Cum s-a simțit influența literaturii române în rândul acelor scriitori care nu se puteau decide încotro să o ia: spre soviete sau spre literatura consacrată și renăscută a României, după dezghețul din anii șaptezeci?*

M.P.: Scriitorii buni, adevărați, au știut mereu încotro să o ia, doar că le era frică de pușcării și gulaguri. După dezgheț au putut reveni la o literatură mai apropiată celei moderne, dar și atunci au existat probleme. Teroarea de după 1950 a fost înlocuită de birocrăția ideologizată a activiștilor din cultură.

– *A schimbat grafia latină și fondul literaturii scrise în Republica Moldova după 1990? Ce nemulțumiri aveți față de receptarea scriitorilor basarabeni în spațiul actual al istoriei literare scrise la noi?*

M.P.: Nu a schimbat, a readus firescul, adică a înlăturat ceea ce nu era normal – o limbă romanică în corsetul unui alfabet slav. Nu am nicio nemulțumire. Am venit în literatura română din Basarabia prin România. Cei de la Chișinău au aflat despre mine din revistele care apăreau la Iași, Cluj, București, Târgu Mureș etc. Nu am niciun resentiment, doar multă

gratitudine. Dar aş sugera ca unii cercetători din România să iasă din zona lor de confort și să mai citească și autori basarabeni: pe unii, pentru că sunt buni, foarte buni; pe alții, pentru că sunt un caz aparte, simptomatic de literatură colonizată, ideologizată, controlată. Există multă patologie în literatura dintre Nistru și Prut, o patologie istorică. De ce să nu fie studiată? Poate, acolo există soluția de a evita asemenea derapaje pe viitor! Sunt însă câteva nume care au o deschidere specială pentru Basarabia literară. Este vorba de critici și editori, scriitori, manageri culturali din România care fac lucruri concrete în acest sens: Răzvan Voncu, Mircea Martin, Horia-Roman Patapievici, Nicolae Manolescu, Lucian Vasiliu, Gellu Dorian, Al. Cistelean, Călin Vlășie, Ioan Cristescu, Horia Gârbea, Nicolae Tzone, Aurel Ștefănași, Alex Ștefănescu, Vasile Dan, Ioana Revnic ș.a.

– *Ați putea face un clasament sau măcar o enumerare a celor mai buni scriitori basarabeni de azi?*

M.P.: *Poezie:* Arcadie Suceveanu, Vasile Romanciuc, Andrei Țurcanu, Grigore Chiper, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Leo Butnaru, Maria Șleahțișchi, Emilian Galaicu-Păun, Irina Nechit, Dumitru Crudu, Nicolae Spătaru, Mihail Vakulovski, Diana Iepure, Vitalie Răileanu, Silvia Caloianu, Liliana Armașu, Alexandru Vakulovski, Moni Stănilă, Aurelia Borzin, Silvia Goteanschi, Aura Maru, Hose Pablo, Ion Buzu, Ivan Pilchin ș.a.

Proză: Vladimir Beșleagă, Vitalie Ciobanu, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu, Liliana Corobca, Tatiana Țîbuleac, Dumitru Crudu, Nicolae Popa, Grigore Chiper, Claudia Partole, Anatol Moraru, Emilian-Galaicu Păun, Mihaela Perciun, Ghenadie Postolache, Lucreția Bârlădeanu, Nicolae Spătaru, Antonina Sârbu ș.a.

Critică literară: Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Mircea V. Ciobanu, Maria Șleahțișchi, Alexandru Burlacu, Grigore Chiper, Aliona Grati, Nina Corcinschi ș.a.

– *Ce ar trebui să se facă în privința integrării complete a scriitorilor basarabeni în spațiul curent al literaturii române?*

M.P.: În primul rând, este nevoie ca acești scriitori să dorească să se integreze în „spațiul curent al literaturii române”. Mi se pare că, adesea, prin integrare se înțelege ajutorul financiar primit pentru editare de cărți și reviste. În rest, toate rămân într-un top local, într-o viermuială de provincie. Unii critici de pe la noi reproșează altor critici de peste Prut că

nu pot să scrie despre basarabeni, pentru că nu cunosc contextul. Mă întreb, cum e să scriem despre latinoamericani de aici, din estul european?! Mesajul indirect e: ne lăsați să ne facem noi orânduiele noastre literare; voi veniți, vă invităm ca frații, stați în capul mesei și atât. Am observat că și în România pe la unele case literare, noi, basarabeni, suntem tratați frățeste, puși în capul mesei și atât. Or, eu cred că este nevoie de o interacțiune organică. În ultimii cinci ani, această interacțiune s-a produs și ăsta e un motiv de bucurie.

– *În ce relație sunt revistele literare din Republica Moldova cu cele din România? Dar scriitorii din cele două țări care vorbesc și scriu în limba română?*

M.P.: După căderea URSS, acest spațiu a trecut prin câteva valuri de criză de presă culturală. Majoritatea revistelor culturale de un impact real apar cu suportul unor instituții din România. Or, literatura română din Basarabia nu prea are un suport al statului. Există totuși o literatură între Nistru și Prut?! Există, atâta timp cât vorbim despre niște autori afirmați și peste Prut, care au fost traduși în unele limbi de circulație internațională, autori care scriu, care sunt niște animatori ai vieții culturale basarabene. Cred că și această anchetă e un semn bun, un indicator al firescului și organicului cultural...

Revista „Hyperion”, nr. 1-2-3, 2018

A TRĂI, A CITI, A SCRIE PE TIMP DE PANDEMIE

Ancheta revistei „Contrafort”

– *Cum trăiți șocul acestei crize, cum suportați carantina, autoizolarea, cum faceți față claustrării?*

– *Ce cărți, filme, muzică și alte produse culturale vă ajută să traversați această perioadă? Scrieți, puteți scrie?*

Maria Pilchin

1. Vreau să încep prin a spune că această anchetă este pentru mine un prilej de nespusă bucurie. M-a făcut să mă opresc și să meditez asupra ultimelor două luni din viața mea. În primul rând, am constatat că e ceva nou, e pentru prima dată această izolare a noastră. Un exercițiu deloc de ignorat de sociologi, psihologi, dar și de noi, scriitorii. Un fel de încarcerare acceptată benevol, sacrificarea dreptului la libera circulație în numele sănătății. O chestiune de viață și de libertate. Moartea stă suspendată între ele ca o sabie a lui Damocle...

Concluzia la care am ajuns este că mereu trebuie să ai o casă. Statul în chirie nu este bun. Indiferent de epocă, de modelul economic existent și de geografie, omul trebuie să aibă o casă. Și în acea casă, pe lângă toate cele necesare unui individ, este nevoie de cărți, de multe cărți. O colecție de filme tot nu strică. Am avut parte de cărți și de filme bune în aceste două luni. Am trăit, totodată, o stare amestecată, așa cum spațiul rămânea același, iar rolurile se tot schimbau. Unele au dispărut aproape în totalitate. De două luni, nu am mai mers cu un troleibuz! În schimb, pe de o parte, am fost scriitoarea, angajata unei biblioteci, a unui post de radio, a unei edituri, iar pe de altă parte, am fost soție, mamă, fică, soră, mătușă, bucătăreasă, menajeră. Aceste roluri le-am avut și până acum. Diferența o face spațiul. Casele noastre, bucătăriile, dormitoare, balcoanele, terasele, grădinile, curțile au devenit deodată oficii, birouri, săli de conferință etc. E bine? E rău? E altceva! Situația dată operează o schimbare sigură în tot ceea ce suntem.

2. Am privit filme. Am mers pe mâna lui Ivan. El le alege. Așteptam de fiecare dată ce film va fi. Așa am ajuns să văd toate filmele lui Terry Gilliam. Recomand *The Zero Theorem*, o coproducție România – Franța – Marea Britanie. Am și citit mult în aceste două luni: prozatori basarabeni, Rebreanu (da, recitesc Rebreanu). În martie, nu prea am putut să scriu. Mi-am impus, am depus chiar efort pentru a-mi onora rubricile. În aprilie, lucrurile s-au schimbat. Scrișul a început din ce în ce mai mult să îmi facă bine. Scriam despre cărțile altora. E ceva terapeutic în asta. Am scris și trei poeme. Am participat pe Internet la Festivalul „Zile și Seri de Literatură Doinaș SAD” de la Arad.

În *Rondelul sfârșitului*, Alexandru Macedonski constata că „omenirea e ca moartă...” Apocalipsa e mereu în noi. Trăim o perpetuă pulsione a sfârșitului! Alecu Russo mărturisea: „De multe ori am visat chipul ciu-mei...” Pandemiile sunt și ele bune la ceva, ne mai oprim din fugă, mai reflectăm (de data asta, pe îndelete, nu din mers). Mă gândesc și la cultură. Poate, acum vom practica un management cultural de un real impact. Există necesitatea unei gestiuni eficiente a tot ce înseamnă cultură (care nu se limitează doar la spălatul pe mâini, și nu mă refer aici doar la Pilat din Pont!)... Frică îmi e că memoria omului e scurtă, le uită repede pe toate. Va uita și această lecție, ca pe multe altele de până acum! Totuși, va rămâne ceva. Tinerii au trecut pentru prima oară prin școala unei crize, o școală grea, dar bună. O școală care formează, care te învață depășirea și înțelegerea, o școală care intră în ADN-ul memoriei...

Revista „Contrafort”, nr. 1, 2020

REPUBLICA MOLDOVA – CĂDERE FĂRĂ SFÂRȘIT?

Ancheta revistei „Contrafort”

Se pare că roata istoriei ne aduce într-un timp prin care am mai trecut. După 7 ani de europenism fals, culpabil și cleptocrat, ne-am pomenit cu Dodon președinte – protejatul oligarhului Plahotniuc și vajnic ucenic al comunistului Voronin, de la care a preluat retorica românofobă și anticulturală.

– De ce nu reușim să ne desprindem din mocirla Estului postsovietic? Ce n-au făcut, dar ar putea să facă intelectualii pentru a rupe această ciclicitate nefastă, această cădere fără sfârșit?

Cizmele de cauciuc și demisia din comoditate

Maria Pilchin: Comoditatea este cuvântul-cheie al generației mele.

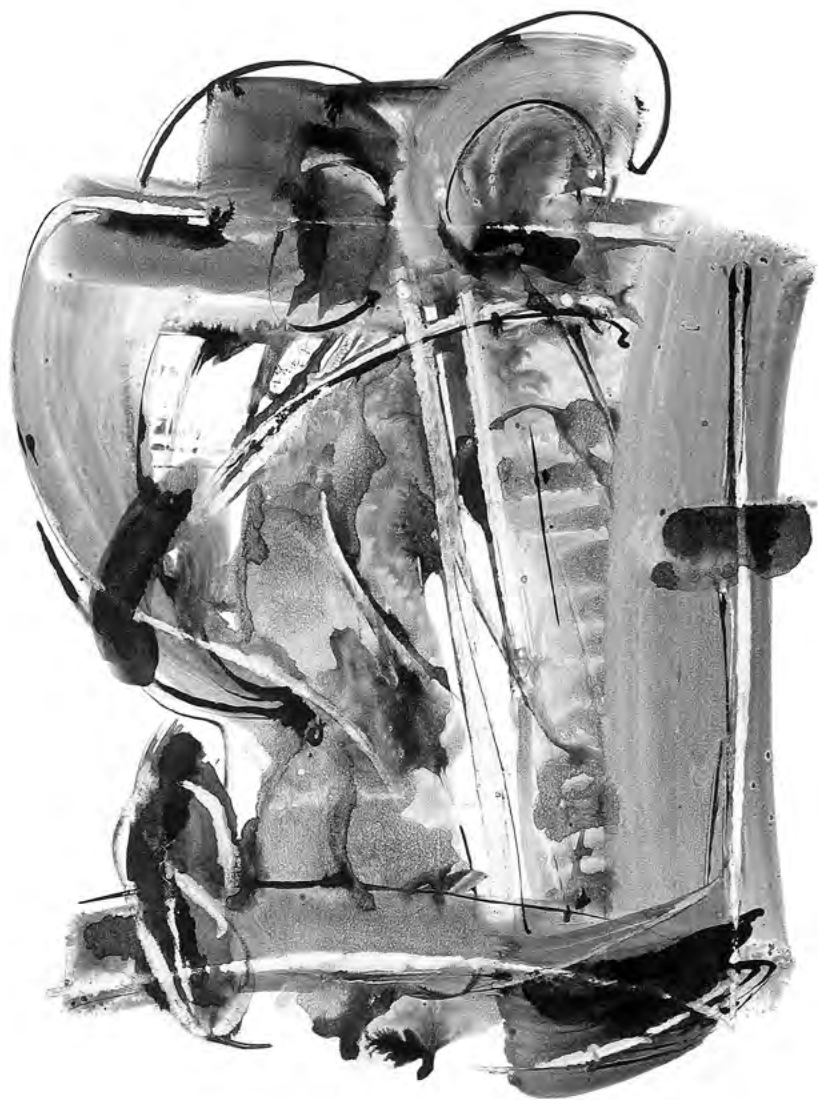
Dar constat că și celelalte generații literare sunt comode. Ce am făcut noi, scriitorii, pentru ca oamenii de la țară să știe ceva despre adevăratele valori ale culturii și civilizației europene? Câte întâlniri cu cititorii am avut în satele Moldovei? Câte festivaluri, mese rotunde, colocvii am organizat în sudul sau în nordul republicii în ultimii cinci ani?! Îmi e frică că degetele de la o mână vor fi suficiente pentru acest exercițiu de audit cultural. Cred că avem o problemă, noi, scriitorii interrriverani: ne-am închis în utopica idee de elită și am uitat de acel mesianism axiologic de care este responsabil un scriitor național. Oamenii la țară nu știu ce înseamnă să fii român, ei nu știu să își proiecteze identitățile. Dar ei știu ce înseamnă sărăcia și absurdul unui trai fără perspective. Această conjunctură sociopolitică aduce rezultatele electorale corespunzătoare, triste pentru o minte lucidă.

Intelectualilor basarabeni le lipsește un soi de pragmatism cultural, o relație firească cu publicul. Noi ne-am ghetozat în emisiuni culturale, ne-am „exilat” aproape snob în spațiul urban. Puțini dintre noi au câte o rubrică cu subiecte sociopolitice prin ziare, puțini dintre noi acceptă să meargă la emisiuni în care să dezbată despre societate. Cred că voi su-păra pe mulți, mai ales pe cei care și-au făcut carierele literare, dar e prea

multă inerție, ca să nu zic lene, în noi! Ne merităm soarta. Suntem prea importanți într-o republică-provincie, prea ne-am imaginat că suntem mari. Ne este frică de noroiul drumului de țară, avem reticențe față de tot ce e la distanță de o sută de kilometri de Chișinău. Nu ține de o retorică stângistă ceea ce spun și totuși este prea mare ruptura dintre intelectuali și oamenii de la țară. Or, socialiștii nu au frică de noroi. Și asta o spun astăzi, când orice elev de liceu știe ce înseamnă PR-ul. Ce relații cu publicul are scriitorul basarabean? E aproape absent! Lipsește din presa raională cu desăvârșire. La TV apare doar la câteva emisiuni culturale, unde vorbește despre artă și niciodată despre literatură și societate.

Luna viitoare merg să țin o prelegere într-un sat din Orhei, tot acolo voi avea o lectură poetică. Voi sta două zile în acel sat. Și nu este satul meu de baștină. M-a invitat bibliotecara. Pe 26 noiembrie, voi merge să mă întâlnesc cu elevii unui liceu din Chișinău. Mă laud? Nu! Îmi anunț demisia din comoditate! Cred că îmi voi procura și niște cizme de cauciuc. Sunt utile când vrei să ieși din inerție! Exodul! Credeți că o doamnă nu poartă cizme de cauciuc? Atunci nu prea știți ce este o doamnă!

Revista „Contrafort”, nr.11-12, 2016

E NECESAR AZI UN MARKETING AL CULTURII

Interviu realizat de Mircea MITROFAN

Maria Pilchin este femeia care duce o viață intens culturală. Călătorim și descoperim povestea unei doamne care s-a format prin lectură, prin intermediul unor adevărați profesori și oameni interesați. Spune că „nu fac parte din acele voci habotnice care trag alarma necititului, care povestesc că în URSS se citea mult”. Colaborează și publică diverse articole în numeroase reviste și ziare din România și Republica Moldova. Un interviu despre doamna Pilchin în rolurile principale: mamă a unui băiețel pe nume Miha, soție a unui „aristocrat” într-ale literaturii și lector universitar.

Mircea Mitrofan: *Ce conținea biblioteca dvs. de copilă?*

Maria Pilchin: M-a bucurat această întrebare, ca pe o copilă m-a bucurat. Cred că mi-a indus senzația aceea de revenire paradisiacă la infantilismul fericit. Am avut cărți diferite în copilărie. Citeam în română, rusă și ucraineană, așa cum locuiam în regiunea Odessa pe atunci. *Vrăjitorul din Oz* de Lyman Frank Baum a fost cartea care a pus începuturile unor lecturi selective. Cu ea am înțeles că sunt cărți între cărți. Odată, țin minte, pe la 7 ani, abia începusem să calc pe tărâmul lumilor scrise, când am observat-o pe mama mea citind *Omul care râde* de Victor Hugo. Când am rămas singură în odaie, am luat în mână tomul cel greu, l-am răsfoit și m-am întrebat, la ce bun să scrii cărți, dacă ele nu conțin imagini. Mai târziu, am înțeles câte imagini conține o astfel de carte!

M.M.: *Cum a fost perioada când ați fost studentă? Ce amintiri vă fac să zâmbiți?*

M.P.: Cred că a fost o perioadă frumoasă. Am știut eu să mi-o fac așa. Nu am fost o tocilară, deși eram una dintre cele mai bune studente ale Facultății de Litere, USM. Nu învățam pe de rost toate acele concepte, cum făceau unele colege. Mergeam la spectacole de teatru, expoziții de artă, cenacluri literare, filme etc. Ieșeam din casă la șapte dimineața și,

uneori, reveneam la miezul nopții. Or, am dus o viață intens culturală în acea perioadă. A fost norocul meu să întâlnesc oameni interesați, profesori care m-au marcat. E vorba de hispanista Raisa Ganea și de filologul clasic Stepan Dmitrievici Misko. În cariera mea universitară, m-a susținut și profesorul Sergiu Pavlicenco.

La o etapă a „evoluției” mele intelectuale, m-am trezit față în față cu o societate care nu există, ci consumă, nu este, ci se promovează, într-un Ev (Mass)-Mediu cultural. Astfel, în 2012, am absolvit Academia de Studii Economice din Moldova. Astăzi pot zice că am semnat un „tratat de pace” cu lumea ce mă conține. Licența în marketing mi-a permis să o înțeleg, cum ai înțelege o ființă minunată, dar problematică. Cred că e necesar astăzi un marketing al culturii, mai ales în Est.

M.M.: *Când au început primele încercări literare să fie publicate? Ce teme ați abordat?*

M.P.: Eram la liceu, publicam într-un ziar, la Bălți. Pot zice că acele texte erau un portofoliu în miniatură a ceea ce sunt azi: mici narațiuni cu subiecte existențiale, articole cu subiecte sociale, ecologice și economice. La facultate am debutat, în calitate de poetă, într-o antologie studentească și, ca viitor cercetător, într-o culegere de articole studentești.

M.M.: *Are nevoie acum un tânărl de lecturi? Ce lecturi de bază sunt necesare în dezvoltarea sa intelectuală?*

M.P.: Are. Desigur, are! Doar că eu nu fac parte din acele voci habotnice care trag alarma necititului, care povestesc că în URSS se citea mult. Nu dea domnul să mai citim așa! Se citea din lipsă de alternativă, din dispreț chiar. Și ce se citea? Tot ce aprobase cenzura! Lecturile puține, făcute în libertate de generația tânără, nu le schimb pe cele făcute într-o țară cu domiciliul obligatoriu și cu lecturile obligatorii racordate la ideologic! În dezvoltarea unui tânărl, pledez pentru lecturi interdisciplinare: istorie, autori naționali și universali consacrați, filosofie, culturologie, psihanaliză de popularizare, ghiduri de creștere personală etc. Astăzi poți citi cărți și poți citi postări. Cu timpul, cred, doar scriitura elitistă va vedea lumina tiparului. Acesta va fi un criteriu. Restul se va citi în biți. Și cauza e, în primul rând, una ecologică.

M.M.: *Ce lecturi v-au format pe dvs.? Ce autori români v-au servit drept repere? Dar universali?*

M.P.: Un Bildungsroman al adolescenței mele a fost *Martin Eden* de Jack London. O carte care m-a maturizat într-o noapte a fost, însă, *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda. M-a zguduit acea carte. În 2011, când soțul meu a fost cu o bursă la ICR și mă suna prin Skype din hotelul de la Mogoșoaia, mereu îmi aminteam de scriitorul care s-a stins în acei pereți. Era o prezență spectrală a dialogurilor noastre. Am citit și romane de bulevard, pe la vârsta de 14 ani. După un an de astfel de lecturi, eram în stare să prezic orice carte de acest fel după primul capitol, căci e vorba de cărți fără cronotop, dacă am vorbi în maniera lui Bahtin, cărți-scheme, care se repetă: personajele se întâlnesc, sunt antagonice, înțeleg că se plac, apare o problemă, o rezolvă și e *happy end*-ul așteptat.

M.M.: *Cum să citim cărțile pe care nu le putem finaliza? Cum să revenim la ele? Ați trăit astfel de experiență de lectură?*

Să afirmi că îți plac toate cărțile și toți autorii, chiar fiind profesor de literatură, mi se pare a fi nimic altceva decât ipocrizie curată.

cărțile și toți autorii, chiar fiind profesor de literatură, mi se pare a fi nimic altceva decât ipocrizie curată.

M.M.: *Publicați și articole de presă în reviste culturale din țară și de peste hotare. Ce subiecte tratați? Cu cine colaborați?*

Scriu. E o formă a mea de a mă raporta la lume. E felul meu de a o metaboliza, dar fără gestul patetic și stilul retoric.

(Bacău), *Prăvălia culturală* (Craiova), *Bucovina literară* (Suceava), *Caiete Silvane* (Sălaj) și *Graiul Maramureșului* (Baia Mare).

M.P.: Cărțile pe care nu le puteți termina de citit? Lăsați-le! Ca și pe oamenii care nu vă înțeleg sau nu îi înțelegeți! Dar încercați exercițiul revenirii peste câțiva ani. Așa mi s-a întâmplat mie cu *Pendulul lui Foucault* de Umberto Eco. Nu l-am înțeles la facultate. Masterandă fiind, am savurat cartea, am decriptat-o și am rămas fascinată. Există însă cărți abandonate (P. Coelho). Să afirmi că îți plac toate

M.P.: Scriu. E o formă a mea de a mă raporta la lume. E felul meu de a o metaboliza, dar fără gestul patetic și stilul retoric. Texte semnate de mine au apărut în reviste și ziare din Republica Moldova: *Sud-est cultural*, *Metaliteratura*, *Arthoc*, *Timpul*, *Clipa*, *Literatura și arta*, *Universitatea*. Debutul în critica literară l-am avut la revista ieșeană *Dacia literară*. Alte colaborări cu: *Tribuna* (Cluj), *Ateneu* și *Plumb*

M.M.: *Câtă cultură abordează în materialele lor jurnaliștii din Republica Moldova? De ce se distanțează presa de fenomenul cultural?*

M.P.: Nu cred că e problema jurnaliștilor. Sunt și ei oameni, de obicei angajați, dependenți de un salariu. Presa e liberă, dar nu e bogată! Problema ține de politicile statului în domeniul culturii și de cultura sectorului privat, or, oamenii de afaceri nu prea știu la noi să investească în cultură. Ultimul timp sunt militanta unui neo-umanism economic, în care prioritară este centrarea pe Om (de afaceri, de cultură, de științe, de litere etc.). Adică orice se face, dacă e împotriva omului, nu se acceptă, indiferent de rentabilitate, profit și prestigiu. Cultura e un vârf de aisberg ce se numește civilizație; cu alte cuvinte, cultură materială. Acest fapt explică distanțarea presei: sărăcia materială și cea spirituală.

M.M.: *Le-ați predat literatura Europei de Vest studenților de la Facultatea de Jurnalism, USM. Ce impact a avut acest curs și de ce era necesar de predat? Ce întâmplări de acolo nu le veți uita? Ce studenți v-au impresionat? Povestiți-ne despre această experiență.*

M.P.: Da, am acest păcat venial: sunt profesoară de literatură! Impactul este unul ce ține de teleologic, nu e „pipăibil”. Dar faptul că unor dintre acei studenți le acord interviuri despre literatură și cultură, cred că e deja un indiciu al succesului. Am avut o relație frumoasă cu acești studenți. Păcat că, de la anul ce vine, la această facultate nu se va mai ține cursul de literatură. Iubesc ideea de student, căci ei sunt ziua de mâine. M-a impresionat odată o domnișoară care a început să plângă la una din lecții: ceva nu a înțeles, nu a răspuns la seminar sau nu a găsit cartea să o citească. A început să plângă și m-am blocat, omenește nu știam ce să fac și m-am gândit că nici o carte din lume nu merită lacrimile ei, căci nu cred în pedagogie forțată, impusă, punitivă. A mai fost o istorie, când am întreat auditoriul ce este o dictatură, căci eram la o prelegere despre *Ciuma* lui Camus, și sala tăcea. Prima reacție era una de supărare, dar a venit și una de bucurie: bine că nu știu, autobiografic nu știu! Totuși, memoria istorică nu e de ignorat.

M.M.: *Ce recomandări de lectură vin de la soțul dvs.?*

M.P.: Soțul meu Ivan Pilchin este germanist, profesor de literatură universală și traducător. Vorbește și citește în patru limbi. E un *homo universalis* pentru mine și persoana a cărei părere pentru mine contează.

Împreună am scris două manuale de literatură universală pentru liceu, un suport didactic, el, însă, fiind locomotiva echipei de autori. E foarte exigent cu sine, dar foarte deschis cu oamenii din jur. Cu el am învățat lecția toleranței umane. Ca și mine, este foarte pasionat de Borges. Are o preocupare academică pentru bestiariile medievale. Avem gusturi literare similare: Homer, Dante, Shakespeare, Molière, Goethe, Byron, Balzac, Kafka, García Márquez etc. Desigur, avem și anumite „infidelități” livești unul în fața celuilalt!

M.M.: *Ați participat la numeroase concursuri, conferințe, seminare naționale și internaționale. Ați câștigat diverse premii. Care e, totuși, cel mai important premiu din viața dvs.?*

Cel mai important premiu e viața!

M.P.: Cel mai important premiu e viața! Dar dacă vorbim despre cele de „hârtie”, atunci cred că e premiul acordat de Ministerul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova pentru realizări și performanțe deosebite în domeniul literatură și artă. E un premiu primit împreună cu ceilalți doi autori, pentru unul din cele două manuale de literatură universală. De ce este important anume acesta? Pentru că vine de acasă! Deși nu există profeți în țara lor, e bine ca acasă să fii „acasă”! În rest, toate premiile îmi sunt dragi, căci m-au constituit. Nu practic modestia falsă, de aceea voi spune că sunt mândră de ele.

Nu cred în generații decadente, nu cred în apocalipse sociale, sunt sigură că fiecare generație își elaborează, până la urmă, propriile valori și proiecte de supraviețuire în istorie.

M.M.: *Cum ați prezenta generația din care faceți parte?*

M.P.: O generație ca toate generațiile. Am mai scris despre aceasta. Nu cred în generații decadente, nu cred în apocalipse sociale, sunt sigură că fiecare generație își elaborează, până la urmă, propriile valori și proiecte de supraviețuire în istorie. Am toată încrederea în generația mea, în copiii post-comunismului teribilist. Scriam undeva despre noi, progeniturile „sfârșitului de mileniu doi, cei care nu au putut ieși din copilăria lor *de tranziție*, care s-au pierdut în Est și în Vest, cei care au supraviețuit, deși

nu au avut șanse”.

M.M.: *Știu că aveți un băiețel, Mihule. Ce povești îi citiți copilului?*

M.P.: Da, e o fință minunată de aproape 3 ani. Îi place să facă baie, să se plimbe și să i se citească din cărțile lui. Acum învață culorile, dar o facem calm, fără fanatism academic. Literale le va învăța la 5 ani. Copilul trebuie să aibă copilărie! Odată l-am luat cu noi la o lansare de carte. Venise și niște cadeți de la un colegiu din Chișinău. Era o lansare exotică: Mihu în brațele tatălui său vorbind despre carte, cadeții în picioare și autorul. De altfel, mă însoțește adesea la un concurs literar pentru copii, unde fac parte din juriu. Stă în prezidiu, alături de mine. E un joc de-al lui. Mă gândesc că și al nostru, al adulților. Oare nu este totul un joc? Răspunsul l-a dat Johan Huizinga în *Homo ludens*. La vară, merge la grădiniță. l-am acordat trei ani din viața mea, cred că o merită orice copil! Recent am primit o invitație-abonament pentru luna aprilie la un teatru de păpuși. Vom merge toți trei, la toate cele opt spectacole, ca o alternativă pentru desenele animate și YouTube, pe care el deja l-a descoperit!

M.M.: *Cum arată o seară în familia Pilchin? Ce rol joacă fiecare?*

M.P.: Avem seri diferite cu noi diferiți în ele. Un lucru e același – dragostea pe care o purtăm unul altuia. Bine, că nu vreau să mitologizez, avem și păreri contrare, chiar și Mihu le are, polemizăm, dar cu mult calm și bună înțelegere. La noi în casă se discută mult, se comunică și, desigur, se citește!

M.M.: *Pe lângă lectură, ce pasiuni mai are dna Pilchin?*

M.P.: Cos globenuri. E și aceasta un fel de textură, ca și textele! Colectionez vase, le consider o metaforă a femininului. Uneori ies pe la suete cu unele prietene, dar fără fițe, sunt întâlniri de suflet. Am două echipe de „cucoane”: una din breasla literatelor și alta din cea a economis-telor. Îmi place să călătoresc, să cunosc oameni interesanți.

M.M.: *Transmiteți un mesaj tinerilor!*

M.P.: Să fie încrezători! Să nu aibă frică. Frica este ceea ce ne oprește să facem multe lucruri frumoase în viață. Să învețe din greșeli și rateuri. Să evite, însă, lucrurile negative și oamenii care pretind că știu totul, susțin doar un singur punct de vedere, al lor, nu au scopuri în viață, nu salută schimbările și își atribuie toate meritele lor.

Disponibil: <https://bit.ly/2KMM9y2>

REȚETE COOLTURALE CU ANCA MIZUMSCHI

*Invitată Maria PILCHIN
ARCA TV, 5 septembrie 2020*

Anca Mizumschi: *Ne face plăcere că ești la „Rețete coolturale”. Ești un om cu o impresionantă activitate jurnalistică. O să încep să te-ntreb, deși știu că tu pe vremea aceea erai foarte mică. Cum s-a transformat limba oficială a Republicii Moldova în limba română, ulterior denumită limbă moldovenească? Cum s-a trecut la grafie latină? O să îți spun, de ce: aveam o amintire falsă, eu am avut senzația că lucrul acesta s-a întâmplat după dezmembrarea Uniunii Sovietice. Ceea ce nu este adevărat. S-a întâmplat în 1989 și am rămas uimită. Și m-am gândit: ce s-a putut întâmpla în 1989 ca oamenii aceștia să ajungă la o hotărâre politică de schimbare a limbii oficiale?*

Maria Pilchin: Cred că trebuie să ne întoarcem un pic înapoi în istorie. Am invoca anul 1812, atunci când Basarabia a fost anexată de țariști. De atunci politicile lingvistice ale imperiului au luat în vizor limba română din Basarabia. Doar că ea continua să se numească limbă română. După ce a picat țarul la ruși, mișcările bolșevice din Estul Europei s-au răsfrânt și în istoria limbii române din Basarabia. În primul rând, trebuie să invocăm anul 1924, atunci când bolșevicii încearcă să creeze o Republică Sovietică Socialistă Moldovenească autonomă cu capitala la Balta (un oraș din Ucraina), o republică artificială unde și apare acest concept de limbă moldovenească. După 1944, politicile sovieticilor cu privire la limba română din Basarabia au fost aspre, au fost demonice chiar. Vă înțeleg, într-adevăr, mirarea: cum de s-a întâmplat în 1989, deși URSS mai exista. Ceea ce se întâmplă în 1989, atunci când Sovietul Suprem al RSSM adoptă legea cu privire la alfabetul latin al limbii moldovenești, cum o numeau atunci, e o chestiune simptomatică, pentru că radiografiază niște transformări în imperiul sovietic. De fapt, toate se întâmplau pe valul acelei *glasnost* pe care insista Gorbaciov. Imperiul trosnea din încheieturi. Vedem că încercau să vină cu cedări, cu unele mici cedări. O limbă moldovenească s-a scris și în acea republică autonomă la Balta,

așa cum unii lingviști sovietici propuneau trecerea mai multor limbi din URSS la alfabetul latin în scopul internaționalizării uzului și nu pentru că ar fi firesc limbii române din Basarabia această haină latinească. Desigur, noi, cei din Basarabia, am primit acea lege din 1989 ca pe o mană, așa spune chiar ca niște victime, așa cum nouă ni s-a dat și nu am luat. Există, în acest sens, o polemică în societatea noastră despre felul în care această trecere la alfabet latin s-a negociat cu puterea. Dar lucrurile s-au produs și era un lucru firesc să se întâmple. Abia mai târziu, în 1991, atunci când va pica URSS-ul, va fi declarată limba română drept limbă oficială în Republica Moldova. Doar că și atunci lucrurile nu se vor calma, nu vom intra în normalitate.

A.M.: *Dar, din câte știu eu, Republica Moldova nu spune că limba oficială este limba română. Ea spune că limba oficială este limba moldovenească, ca și cum ar vrea să facă o distincție. Este adevărat?*

M.P.: E nevoie să nuanțăm și aici. În 1991, în Declarația de Independență a Republicii Moldova, limba română este declarată drept limbă oficială. În 1994, atunci când vin agrarienii la putere, în noua constituție vom descoperi limba moldovenească. De aici și pornește acea polemică dintre declarație și constituție. Abia în 2013, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a venit să facă lumină. Și astăzi suntem la etapa în care curtea a subliniat faptul că Declarația de Independență primează Constituției din 1994, așa cum în declarație e limba română, iar în constituție e limba moldovenească. Ziceați că eram mică pe atunci. Într-adevăr, așa este, dar îmi amintesc foarte bine de anul 1994. Am avut un coleg, un băiat bun de altfel, al cărui tată era agrarian și era deputat în parlament. Îmi aduc aminte de o lecție de istorie și de bătălia pe care am avut-o noi atunci, când discutam despre limba moldovenească. Întreaga societate era prinsă în aceste dezbateri și noi, copii fiind, am avut această dispută la școală. E aproape simptomatic pentru tot ceea ce suntem noi, basarabenii, în sensul devenirii noastre intelectuale, în sensul devenirii noastre identitare.

A.M.: *Știu că au existat de-a lungul timpului schimburi masive de populație și că pe teritoriul Republicii Moldova a venit o populație din alte zone ale Uniunii Sovietice, era o populație care vorbea limba rusă, în principal. Cele două limbi au coexistat în mod egal? Adică tu, fiind copil, învățai automat rusa și româna? Copiii erau bilingvi din naștere?*

M.P.: Erau și nu erau. Pentru că bilingvismul, mai degrabă, era practicat acasă, decât la școală. În anii '80, era o modă să îți dai copilul la o școală rusească. Părinții se gândeau că astfel are perspective. Cred că dacă nu pica URSS, astăzi am fi vorbit despre o limbă moldovenească, aproape un dialect, așa cum lucrurile riscă să degradeze. Disparația uniunii a venit la țanc, a fost oportună. Chiar și intelectualii, cei care făceau jurnalism cultural o semnalează. De altfel, exista o restricție cu referire la numărul de neologisme pe care avea voie să îl utilizeze un jurnalist, un ziarist în textul lui. Doar trei neologisme care să sune așa, mai românește. E o chestiune halucinantă!

A.M.: *Da, este!*

M.P.: Lucrurile erau controlate și ceea ce se întâmpla cu limba română din Basarabia era, de fapt, o a doua cucerire. Teritoriul a fost cucerit și eram deja în imperiu. Or, ei au înțeles că limba e purtătoare de mentalitate. Și limba e ceea ce poate conserva o identitate. Și au atentat la limbă. Să știți că în multe familii mixte, dacă cineva era vorbitor de rusă, se trecea la rusă. Limba română a fost supusă unei ghețozării. Eram împinși, mai degrabă, înspre grai și nu înspre limba normată, limba literară. Și în selecția lexicală, atunci când trebuia să elaborezi un text, să vii cu un discurs public, erai încurajat să alegi cuvântul arhaic, regional, popular și mai puțin pe cel neologic. Unor scriitori, unor jurnaliști li se reproșa prin redacții: „Dumneata te uiți peste pârâu”, adică peste Prut. Lumea bună oricum avea dicționare acasă, în sertare, și consulta cărțile bune, dicționarele bune. Un scriitor, un jurnalist de calitate mereu tinde să creeze limba în textele lui, s-o recreeze. Și veneau acești politrucii care păzeau, care oprimau. Tinerilor din Republica Moldova li se pare ciudat faptul că părinții lor, că bunicii lor au luptat în '90 pentru limbă. Ceea ce ar trebui să înțeleagă generația tânără, inclusiv generația mea, este faptul că acea generație a fost și cumva sacrificată, nu vreau să zic pierdută, atunci când mă refer la literatură. Ei au fost nevoiți să ardă foarte multe etape. Ei au învățat, revenind la o limbă literară din mers. Ei au revenit la autorii români. Imaginați-vă că Mihai Eminescu a putut fi studiat în manuale abia după anii '60. A fost o perioadă când Eminescu era interzis, toată literatura moldovenească începea cu realismul socialist.

A.M.: *Ascultându-te pe tine, realizez că în Republica Moldova, în Basarabia, cenzura a fost dublă. Pentru că în România exista o cenzură a*

scriitorilor români din punctul de vedere al Partidului Comunist Român. Era o cenzură a ideologiei, nu aveai voie să scrii despre anumite subiecte. Dar nu a existat niciodată o cenzură a limbii, la modul la care nu ai voie să scrii decât trei neologisme pe pagină, ceea ce mi se pare foarte subtil. Limba este un instrument foarte important. Există o mulțime de exemple în istoria civilizației umane în care populații întregi: evreii, kurzii, aromânii, până și Polonia a fost desființată de două ori ca țară – populații care nu supraviețuiesc prin teritoriu, ci prin limbă și cultură. Uitându-ne înapoi, ne dăm seama că limba este mai puternică ca element identitar chiar decât teritoriul geografic. Granițele se pot modifica, teritoriile se schimbă, dar ceea ce este esențial este supraviețuirea prin cultură. Așa au supraviețuit foarte multe popoare. Și atunci vine întrebarea mea: acum, în 2020, la treizeci de ani după ce s-a trecut la limba moldovenească-română (putem să-i zicem oricum, nu contează, ea este unică) și la grafia latină, cât din identitatea de astăzi a celor care trăiesc în Republica Moldova are ca bază elementul limbii, cât de mult a contribuit limba română, așa cum era ea vorbită în casă, pe furiș, la menținerea identității naționale românești din Basarabia?

M.P.: A contribuit enorm. Și în acest sens, chiar scriam undeva că suntem o cultură a lăstarilor. Mereu ni s-au tot tăiat stejarii și au apărut acești lăstari din care iarăși au crescut arbori. Există o curiozitate în sens morfologic: se întâmplă să fie împrumutate masiv rusisme, așa cum modernizarea în spațiul nostru era sinonimă cu sovietizarea. Modernizarea și urbanizarea aduceau cuvinte noi pe care le preluam din rusă. Curiozitatea constă în faptul că și aici lucra limba, limba în matricea ei. Acele cuvinte aveau rădăcină slavă, rusească, iar terminațiile erau românești. Adică poporul, preluând lexeme străine, le aglutina și le asimila în propria matcă. Și iată acest moment mă face să zic că și astăzi nu ar fi dispărut limba română, chiar dacă eram încă în URSS. Ar fi fost un amestec, ar fi fost ceva mult mai degradat decât ceea ce avem astăzi, dar ar fi existat totuși limba română. Pentru că limba avea capacitatea ei de a topi și de a adapta la propria sa esență. Ci doar în momentul în care am fi preluat structuri morfologice și lexicale în rusă fără a le adapta, dispăream ca limbă, poate rămâneam a fi un dialect al limbii române, care astăzi nu are dialecte (româna are graiuri: moldovenesc, muntenesc, ardelenesc). Putea să apară un dialect, dar nu s-a întâmplat și e bine.

Întrebați despre aportul adus de limbă la identitatea zilei de azi. Tânăra generație, cei născuți după '90, sunt generația care nu mai cunoaște bine rusa. Ei au o rusă vorbită, nicidecum scrisă. Și copiii lor nu vor cunoaște limba rusă. Ceea ce nu e neapărat un lucru bun. Cunoașterea limbilor străine nu a făcut rău nimănui. Dar e iarăși acel element simptomatic despre care vorbeam la începutul discuției. Ceea ce se întâmpla cu Constituția Republicii Moldova în 1994 este o încercare reacționară de a reveni la politicile lingvistice sovietice, de a reveni la vechile uzanțe și oprimări. Dar nu a fost posibil. Un aspect pe care trebuie să îl nuanțăm aici este că, dacă țăranul și spune că vorbește moldovenește la țară, în momentul în care vine un străin și insistă ca el să vorbească altă limbă, să știți că el va manifesta un fel de naționalism sănătos, să zic așa, întrebându-se, de ce este pus să vorbească în limba altuia. Chiar dacă își va numi limba moldovenească. Mulți lingviști au insistat chiar pe această echivalență dintre limbă moldovenească și română. Este vorba despre grai. Apropo, în poezia lui Grigore Vieru scrisă până în 1990, am urmărit, la un moment, dat într-un studiu, statistic nu apare cuvântul „limbă”, ci „grai”. Iar graiul ca noțiune lingvistică deja nuanțează și punem spune, cu siguranță, *grai moldovenească*. Nu este greșit. E greșit să spui „limbă moldovenească”.

A.M.: *Cred că deja toată lumea știe că eu sunt pe jumătate basarabeană, numele meu este de acolo (am mărturisit public de foarte multe ori), bunicii mei sunt din Bălți. Trăiam cu senzația că Rusia, fiind o putere care a oprit, că URSS-ul care a venit cu armata și a ocupat un teritoriu, că românii de acolo au o rejecție a culturii respective. Vorbind cu tine, atunci când te-am contactat pentru emisiune, mi-ai spus că e o falsă imagine, pentru că există o nostalgie a imperiului care este URSS, pentru că există un „trecut dublu” (asta mi-a plăcut cel mai mult din ce ai spus), pentru că sunt două fețe ale unei monede și că există încă la ora actuală, după treizeci de ani, foarte multă nostalgie. Poți să-mi pui puțin în context: în cadrul culturii actuale a țării, nu atât din punct de vedere politic, ce vedem la televizor, ci din punctul de vedere al omului de pe stradă, al familiilor, în casă? Cum se manifestă această nostalgie a vremurilor, când făceam și noi parte dintr-un imperiu?*

M.P.: Această istorie trăită scindat, așa zice, ține de felul în care se produc istoriile subiective, istoriile personale, care țin de familii, care țin de indivizi. Și ele diferă de multe ori de cele din manuale, unde este practicat

adesea un soi de purism, ceea ce nu e de cele mai multe ori aproape de realitate. Imaginați-vă pe unii basarabeni de după 1944, care au intrat în componența URSS-ului, erau tineri, au ajuns să își ducă viața mai departe. Știți, omul are o capacitate fenomenală de a se adapta. Ei s-au adaptat, pe unii i-au deportat, dar s-au adaptat și acolo, au revenit. Cunosco istorii din familie, de la prieteni: au fost deportați acolo, dar fiindcă erau buni gospodari, au știut să facă lor și altora sobe, cuptoare, de toate, astfel s-au întors mai bogați decât s-au dus acolo. Istorii diferite. Dacă ar fi să vorbim despre un fel de psihanaliză la nivel de țară și societate, avem politicieni născuți, apropo, acolo, în Siberia, care au revenit acasă cu viziuni ultra-comuniste. Am avut un președinte a cărui istorie personală e și ea de pus într-un roman. Tatăl lui, fiind primar, s-a refugiat peste Prut, iar el a fost crescut de un rus, al cărui nume îl și poartă. Și acest președinte a avut cel mai anti-românesc discurs în cei opt ani cât a stat la putere. Dacă ar fi să facem o istorie romanțată a vieții lui, am afla că, pe ascuns, s-a întâlnit cu o soră din România. Cum să calificăm această istorie? Ce putem să spunem despre un individ căruia i s-a întâmplat așa ceva? E o poveste complexă. Și anume aici e mult loc de manevre pentru scriitori, pentru artiști care să vină și să scoată în fața comunității aceste subiecte pentru dezbateri și gândire. Or, o națiune există atunci când știe să gândească, să-și decodifice propriile taine și mistere. Am citit, de altfel, câteva eseuri din cartea dvs. *Țara mea suspendată* și mi-a atras atenția acel titlu cu *Sindromul Stockholm național*. Mi-am zis că e, în primul rând, despre Basarabia. Noi trăim și am trăit în URSS acel sindrom. Iată de ce la mesele noastre de familie, de

O națiune există atunci când știe să gândească, să-și decodifice propriile taine și mistere.

Paști, e foarte riscant să te lansezi în discuții și polemici politice, pentru că la aceeași masă se poate întâmpla să se întâlnească viziuni și poziții opuse în totalitate. De multe ori, sunt evitate astfel de discursuri, așa cum sunt simpatizanți ai diferitor partide (o uzanță, o abordare electorală diferită). Altceva este că evitarea subiectului nu înseamnă soluționarea unor situații reale, cum e cea a scindării, despre care vorbeți și dvs., despre acea identitate dublă. Pentru că, pe de o parte, românul basarabean știe că este român, și el reverberează la tot ce este românesc, dar, dacă va pleca la Tbilisi, se va întâlni cu un georgian, va vorbi cu el rusește și va ajunge chiar să citeze

împreună din filme sovietice, dintr-un corpus comun cultural la care se vor referi. Poate, puriștii vor spune că e de rău. După mine, e o situație firească. Doar că acest firesc se poate produce într-o normalitate la care noi totuși am revenit. Și ea ține de atitudine. Treisprezece ani am predat literatură universală și comparată la Universitatea de Stat din Moldova. Am avut studenți pe care îi descopeream că nu sunt români doar după nume. Aveau o română bună, au făcut școală românească și chiar aveau o deschidere pentru tot ce înseamnă românesc. Doar numele mă făcea atentă și puteam să aflu cumva că nu este român. Totuși, am plecat departe de acel '89, la care ne refeream la începutul discuției.

A.M.: *Da, ceea ce spuneam eu în „Sindromul Stockholm național”, și cred că este valabil și pentru Basarabia, este că noi am reușit să importăm de la ideologia rusă (nu cred că este neapărat ideologia URSS-ului, este și ideologia Imperiului Țarist), acea nevoie a unui lider care este ca un tată care ne ocrotește. Și din cauza asta, cu nevoia acestui tătuc care ne ocrotește, ajungem la confuzia de a confunda un lider abuziv cu un tătuc puternic. Cu cât un lider este mai abuziv, ni se pare că acea putere este o putere legitimă. Ceea ce duce la ideea că există foarte multă confuzie și în societatea românească, și în societatea din Republica Moldova. Pentru că acest semn al dublului discurs este exact ceea ce discutam cu Simona Preda într-o altă convorbire: realitatea de pe stradă era una, realitatea din casă era alta. Este același lucru și în Republica Moldova, și în România, și, probabil, în toate țările din Estul Europei care au fost într-un regim comunist. Această realitate dublă se perpetuează și duce la confuzie generalizată. Dar, dincolo de ea, vreau să te întreb, cum este văzută România acum în Basarabia: este o țară europeană sau măcar cu numele a aderat la Uniunea Europeană în 2007? Are Basarabia, au cetățenii din Republica Moldova această tendință de a merge spre Europa și România? Rămâne tendința postsovietică a omului mixt, a omului amestecat, cu două limbi, cu două cetățenii? Ce crezi că predomină în momentul de față în societatea moldovenească?*

M.P.: Anca, voi răspunde la întrebarea dumneavoastră, dar inițial aș dori să revin un pic la țară, acel tătuc autoritar. Într-adevăr, poate, ni se trage de la ortodoxie. Pe de altă parte, îmi amintesc de *Inimă de câine* a lui Bulgakov, unde citim că, a doua zi după revoluție, au început să dispară galoșii din casa scării. De ce? Rușii au vorbă: „fără țară în cap”, adică fără

autoritate, fără lege. Țarul era legea supremă. Momentul în care a dispărut acel tătuc al poporului, hoții au intrat și au furat toți galoșii din acel bloc. Desigur, autoritatea nu a întârziat să intervină și a venit cu multă teroare, mult mai multă teroare decât a existat în Imperiul Țarist. Aici vă dau dreptate. Probabil, mentalitatea acestui spațiu, uzanțele sociopolitice duc și converg spre acea autoritate, pe care o produce poporul prin tot ceea ce este pe verticală.

Revin la întrebarea despre cum vedem noi de aici România. Și una e ceea ce declarăm în discursuri, care, de altfel, sunt despre deschidere, despre colaborare. Chiar și în ultimii doi ani, după venirea la conducere a unui partid pro-estic, sunt moderați și sunt foarte atenți în declarațiile lor. M-aș referi totuși la acea realitate care vine din stradă. Oamenii își fac acte românești și există foarte mulți neromâni în Republica Moldova care au acte românești, căci România este atractivă, în primul rând, pentru că face parte din Uniunea Europeană, dar și prin ceea ce este ea ca țară. Ziceam cuiva, într-o discuție, despre faptul că cea mai bună reclamă pe care și-o poate face România în ochii noștri e să organizeze excursii pentru basarabeni în România. Probabil, ține de niște proiecte din astea idealiste de-ale mele, dar am zis că, dacă am lua pe toți basarabeni și i-am duce cu autocarul în România, o campanie mai prooccidentală nu ar exista. Pentru că e totuși o mare diferență. Ceea ce se întâmplă în România până la '89 și ceea ce se întâmplă în România acum denotă două lumi diferite. Basarabeni care au ajuns acolo după '89 și cei care ajung astăzi, văd două țări diferite. O știu de la părinții mei, din familie: ei mergeau după '89 să facă bișniță acolo și astăzi au ajuns să spună cât e de bine și de frumos în România. Spre exemplu, am dus-o pe soacra mea la Sovata și ea a venit și a povestit prietenelor ei, zicându-le că ele nici nu își imaginează ce este astăzi România. Și să știți că nu exagerez deloc. Pentru că, dacă se va întâmpla să veniți în Republica Moldova și nu veți veni pe unicul drum bun dinspre vama Albița, care, după cum râdem și spunem noi, a fost făcut pentru delegațiile europene, dar veți veni pe drumul dinspre Ungheni, veți avea impresia că am rămas cu drumurile pe care au mers tancurile în cel de-Al Doilea Război Mondial. Exagerez, desigur.

România este atractivă și pentru studenții basarabeni care masiv, după 1990, au mers să își facă studiile acolo. Acum e și mai tentant, așa

cum ajung să aibă o diplomă europeană, care e cotate, recunoscută în lume. Bine, noi facem parte din Procesul Bologna de învățământ, dar aceasta nu asigură foarte multe lucruri.

În sensul unei raportări culturale, literatura română din Basarabia a încercat (și eu cred că parțial a și reușit) să ardă niște etape, s-a apropiat într-un mod impunător de tot ce înseamnă literatură română, care, după cum spunea G. Călinescu, e „o literatură unică și indivizibilă”. Mai avem la ce să lucrăm.

Ziceați despre acel om amestecat. Prin anii '90, basarabeni, scriitorii basarabeni au încercat un soi de purism, un soi de purificare a discursului, a ceea ce făceau în literatură, considerând că asta se așteaptă de la ei peste Prut. Or, cazul meu, nu știu, poate e unul particular, demonstrează inversul. Atunci când am scris *Poeme pentru Ivan Gogh*, chiar m-am gândit că s-ar putea să am o receptare mai puțin favorabilă în România. Dar asta am simțit și asta am scris. Însă această carte, o carte de debut în poezie, a avut peste treizeci de cronici, toate favorabile, vreo douăzeci venind din România. Aceasta m-a surprins. Când scrii o carte, nu te gândești la portofoliul ei critic. Atunci am realizat că România are și ea o așteptare. Și România îi așteaptă și pe rușii basarabeni. Poate pare ciudat ceea ce spun acum, dar Ivan Pilchin, soțul meu, un traducător cunoscut la București, a fost primit mereu foarte bine acolo. Adică nu am simțit niciodată ceva reticente în acest sens.

A.M.: *Nu mi se pare absolut ciudat ceea ce spui. Literatura este oricum un limbaj universal și nu contează cărei țări îi aparții ca teritoriu. Atâta timp cât faci parte din categoria scriitorilor, ești scriitor. Și, în general, din experiența mea personală, lumea din România privește cu ochi foarte calzi spre cei din Basarabia. Am auzit rareori, poate niciodată, comentarii negative. Aș vrea să încheiem cu o întrebare de suflet pe care o pun scriitorului și poetului din tine. Este clar că Basarabia nu e România, pentru că are această istorie postsovietică în momentul de față. Este clar că Basarabia nu este diasporă, așa cum este diaspora din Spania, Anglia și Noua Zeelandă. Ce este, de fapt, Basarabia din sufletul tău, Maria? Unde intră petecul ăsta de pământ și limba asta?*

M.P.: De fapt, să știți că, în muzeul meu imaginar, Basarabia e România, o Românie specifică, una care a suferit mult, dar nici România de dincolo nu a crescut în puf. Am avut cu toții istoria pe care am avut-o. Și un

moment important este să știm să ne-o asumăm. Într-o zi chiar m-am întrebat: de ce a trebuit să mă nasc aici?! Egoist așa, să zic, nu era mai bine să mă fi născut într-o țară prosperă? Mai târziu însă am înțeles că, de fapt, aceasta a fost șansa mea să mă nasc aici. În istoria familiei mele au existat doi frați: bunicul meu și fratele lui. Unul a fost soldat sovietic, altul

Omul amestecat din Basarabia sunt eu. Și acest amestec poate fi considerat un handicap, dar poate fi considerat și drept un specific pe care România trebuie să și-l asume și, în cazul meu, și l-a asumat. Nu m-am simțit rejectată, m-am simțit primită, așa cum sunt eu specifică, cu particularitățile mele, cu handicapurile mele lingvistice, cu mentalitatea mea sovietică pe alocuri, moștenită și preluată din copilăria mea.

a fost soldat român. Soldatul român s-a întors de pe front fără un picior, avea unul de lemn. Și de 9 Mai, de fiecare dată se adunau și cântau: „Lenuță, dragă Lenuță”. Aceste două armate trăiau gard în gard.

Omul amestecat din Basarabia sunt eu. Și acest amestec poate fi considerat un handicap, dar poate fi considerat și drept un specific pe care România trebuie să și-l asume și, în cazul meu, și l-a asumat. Nu m-am simțit rejectată, m-am simțit primită, așa cum sunt eu specifică, cu particularitățile mele, cu handicapurile mele lingvistice, cu mentalitatea mea sovietică pe alocuri, moștenită și preluată din copilăria mea. Aceasta este mult mai important. Purismele nu pot exista, nu pot funcționa. Și iată această abordare organică a interacțiunii dintre indivizi uneori este mult mai importantă decât ceea ce scriem în discursurile noastre festive. De altfel, sărbătoarea Limba Noastră cea Română este de multe ori afectată de tot felul de discursuri patriotarde, care nu își au locul și impactul.

A.M.: *Lucrul acesta se întâmplă și în România. O să încheiem aici. Cu două imagini tulburătoare, după mine: povestea pe care ai spus-o pe final, doi frați – unul a luptat în armata română și a fost considerat trădător, celălalt a luptat în armata sovietică și a fost considerat un erou – care se întâlneau de 9 Mai, Ziua Victoriei, aceeași familie, închinau câte un pahar de vin împreună. Aceasta este istoria dramatică și a Basarabiei, și a României. Iar a doua imagine este că timp de treizeci de ani am văzut în România pe garduri, pe ziduri, pe poduri, pe autostradă scris „Basarabia este România”. Astăzi, de Ziua Limbii Române, 31 August, Maria vine și îmi*

spune același lucru. Maria Pilchin, ale cărei cărți îi invit pe toți să le citească. Vă invit să vedeți activitatea pe care o desfășoară la bibliotecă și să o căutați, pentru că este un om care are ce spune atât despre Basarabia, cât și despre România. Îți mulțumesc tare mult, Maria.

M.P.: Anca, mulțumesc și eu, sper să fie interesant tot ce am vorbit noi astăzi.

Disponibil: <https://bit.ly/39NWgw8>

NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ

Maria PILCHIN (n. 26 ianuarie 1982, s. Răuțel, raionul Fălești, Republica Moldova), scriitoare, redactor în cadrul Secției de Studii și Cercetări, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, prezentatoarea emisiunii *Lecturi à la carte* la TVM1, director de marketing la Editura ARC. A fost directoarea Bibliotecii Centrale a BM „B.P. Hasdeu”, a lucrat social-media jurnalistă la Radio Europa Liberă Moldova. Timp de 13 ani, a predat literatură universală la Universitatea de Stat din Moldova. A publicat în cele mai prestigioase reviste literare din România și Republica Moldova. Poemele și prozele sale au fost traduse în franceză, engleză, spaniolă, rusă, ucraineană, catalană și azeră.

Publicații

Tu ești rusul cel bun (poeme). Chișinău: Prut Internațional, 2021.

Zarathustra e femeie (poeme). București: Cartea Românească, 2018.

Poezie, Eros și Putere (eseuri și texte critice). Chișinău: Prut Internațional, 2017.

Realități poetice în zigzag (critică literară). Iași: Junimea, 2017.

Poeme pentru Ivan Gogh (poeme). Pitești: Paralela 45, 2015.

Praguri critice (eseuri, texte critice, interviuri). Iași: TipoMoldova, 2013.

De mână cu Marele Joker. Eseuri literare. Chișinău: Prut Internațional, 2013.

Distincții și premii (selectiv)

Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavaler, Categoria A „Literatură”, conferit de președintele României, 2018.

Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru Cartea de eseu, critică și istorie literară, 2018.

Premiul „Mircea Ciobanu” pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România, București, 2016.

Premiul Academiei de Științe a Moldovei, categoria Tineri cercetători, „Pentru critică literară”, 2013.

Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru Debut, 2013.

Suntem umani, mereu tindem să ne apropiem, să relaționăm. Deși devenim dominați tot mai mult de tehnologii, fiind prinși în traficul intens, comunitatea este locul unde revenim. Instituțiile infodocumentare cultivă ideea că biblioteca este locul dedicat învățării prin dialog, spațiu deschis cunoașterii prin comunicare. Un dialog fascinant început de Maria Pilchin în cadrul emisiunii *Lecturi à la carte*, la Televiziunea Națională Moldova 1, dar și *De-ale scriitorilor* și *Soliloc de bibliotecă*, marca Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, există deja de câțiva ani. Scriitoarea experimentează într-o nouă formulă, dar e la fel de interactivă și cognitivă, axându-se pe descoperirea și fortificarea comunităților de cititori. Interviuurile, anchetele și convorbirile inserate în această carte perpetuează aceeași tradiție dialogală și cuprind povești ale oamenilor-cărți, exact după cum funcționează bibliotecile vii. Oare nu așa se întâmplă și pe Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 148?!

Dr. Mariana Harjevschi

Chișinău 2021